

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mojca Špacapan

Mentorica: asist. dr. Ksenija Šabec

KULTURNA IDENTITETA IN ČEZMEJNO
KULTURNO SODELOVANJE GORIŠKE

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana 2007

IZJAVA O AVTORSTVU diplomskega dela

Spodaj podpisani/-a MOJCA ŠPACAPAN, z vpisno številko 21017832,
rojen/-a 1.6.1982 v kraju ŠEMPETER PRI GORICAH, sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom:
KULturna IDENTITETA IN ČEZMEJNO KULturno SODELOVANJE
GORIŠKE

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel/-a, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel/-a, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil/-a vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal/-a v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo diplomskega dela v zbirki »Dela FDV«.

✓ Ljubljani, dne 10. 9. 2007

Podpis avtorja/-ice: Mojca Špacapan

Kulturna identiteta in čezmejno kulturno sodelovanje Goriške

V diplomskem delu se ukvarjam s kulturno identiteto Goriške, znotraj katere so se v zgodovini prepletali romanski, slovanski in germanski kulturni tokovi. Od leta 1947 je njen teritorij razdeljen med dve nacionalni državi, med Slovenijo in Italijo. Z analizo bistvenih elementov nastajanja kulturne identitete in mnenj pridobljenih z intervjuji, lahko ugotovim, da obstaja v ožjem goriškem prostoru pluralnost kulturnih identitete, ki jo določa teritorialna razdeljenost, zgodovina prostora, številni kolektivni spomini, večjezičnost in večkulturnost. Z opisom čezmejnega kulturnega sodelovanja ožjega goriškega prostora v preteklosti in danes ter z analizo konkretnih primerov kulturnega sodelovanja kulturnih institucij in posameznikov z obeh strani meje, v diplomskem delu ugotavljam, da čezmejno kulturno sodelovanje dolgoročno lahko vpliva na strpno sožitje kulturnih identitet Goriške. Poznavanje in spoštovanje prostora, jezika, drugih kultur in osebni interes, ki so pogoj za kulturno sodelovanje med Italijani, Furlani, Slovenci, slovensko manjšino ter ostalimi kulturami, lahko privedejo do stabilnega obstoja in sožitja različnih kulturnih identitet Goriške.

Ključne besede: goriški čezmejni prostor, kulturno sodelovanje, kulturna identiteta, pluralnost kultur.

Cultural identity and crossborder cultural cooperation of Goriška region

My final thesis explores the issues of cultural identity in the Goriška region, which history is mixture of Roman, Slavonic and German cultural influences. Since 1947 the Goriška region has been divided into two national states: Slovenia and Italy. By analysing the fundamental elements of developed cultural identity and by using information gathered from interviews, the plurality of cultural identities in the narrow Goriška region does exist. This has been formed by the territorial division, the history of the area, numbers of collective memories, multilinguism and multiculturalism. I will show that as a result of the historic cross border cultural cooperation in the narrow Goriška region and the current concrete cases of cooperation cultural institutions and individuals from both sides of border, that in the long run cross border cultural cooperation can have a positive effect on the tolerant symbiosis of different cultural identities of the Goriška region. It is through knowing and respecting the area, the language, other cultures and personal interest, which are necessary for cultural cooperation between Italians, Furlans, Slovenes, Slovenian minority and other cultures, can provide a stable existence and symbiosis of different cultural identities in the Goriška region.

Key words: crossborder area in the Goriška region, cultural cooperation, cultural identity, plurality of cultures.

KAZALO

1. UVOD.....	5
2. KULTURNA IDENTITETA GORIŠKE.....	7
2.1 Pojem kulturne in regionalne identitete.....	8
2.2 Kulturna identiteta Goriške skozi elemente nastajanja.....	12
2.2.1 Teritorij.....	12
2.2.2 Zgodovina.....	16
2.2.3 Kolektivni spomin.....	23
2.2.4 Jezik in kultura.....	27
2.3 Ali lahko potrdimo obstoj kulturne identitete Goriške?.....	31
3. ČEZMEJNO KULTURNO SODELOVANJE GORIŠKE.....	34
3.1 Zgodovina čezmejnega sodelovanja območja občin Gorica in Nova Gorica.....	36
3.1.1 Pregled čezmejnega kulturnega sodelovanja od leta 1945 do ustanovitve samostojne Republike Slovenije.....	40
3.1.2 Čezmejno kulturno sodelovanje v samostojni Republiki Sloveniji..... (od leta 1991 do danes)	45
3.2 Konkretni primeri čezmejnega kulturnega sodelovanja ožjega območja občin Gorica in Nova Gorica.....	51
3.2.1 Primeri dobre prakse v čezmejnem kulturnem sodelovanju in načini reševanja morebitne problematike.....	52
3.2.2 Manj uspešni primeri čezmejnega kulturnega sodelovanja in prisotna problematika.....	64
4. SKLEP.....	75
5. LITERATURA.....	80
6. PRILOGA.....	96

1. UVOD

V diplomskem delu sem si za osnovni predmet preučevanja izbrala čezmejno kulturno sodelovanje in kulturno identiteto Goriške. Za obravnavo omenjenega področja sem se odločila na podlagi osebnega zanimanja, saj je moje življenje zaznamovano z bližino meje in z vsakdanjimi stiki s sosednjo Gorico. V času odraščanja sem vedno imela občutek, da mi je področje čez mejo izjemno blizu, hkrati pa nekoliko tuje. Ljudje na oni strani meje so mi bili blizu, v kolikor so bili Slovenci, predstavniki druge narodnosti pa so se mi zdeli nedostopni. Obmejna območja z Italijo – Goriška Brda, Posočje, Kras in Gorica so mi vedno nekaj domačega in hkrati tujega. To me je zaradi močne osebne navezanosti na goriški prostor včasih begalo. Osebno razcepljenost sem hotela raziskati in si pojasniti skozi ugotavljanje identitete goriškega prostora, zlasti kulturne identitete. Mislim namreč, da je področje kulture eno tistih področji, ki ljudi načeloma povezuje in združuje. V diplomskem delu bom tako ugotavljala, ali je kultura oziroma kulturna identiteta Goriške tista, ki ljudi združuje oziroma jih bo mogoče združevala v prihodnosti. V ugotavljanje prisotne kulturne identitete Goriške sem vključila čezmejno kulturno sodelovanje ožjega območja Goriške ter tekom njegove obravnave ugotavljala problematiko, ki povezuje oziroma razdružuje prebivalce na obmejnem območju Goriške. Naj povem, da se v diplomski nalogi ne ukvarjam posebej s problematiko slovenske manjšine v Italiji, ker se mi zdi to tema potrebna posebne obravnave. Tako sestoji diplomsko delo iz dveh osnovnih delov.

V prvem delu se bom osredotočila na ugotavljanje obstoja kulturne identitete Goriške. Uvodoma bom predstavila nekaj teoretskih pojmov iz sodobnega razumevanja identitet, ter se navezala na identiteto goriške obmejne regije in njenih prebivalcev. Posebej bom opredelila pojem regionalne identitete, ki seveda določa Goriško kot obmejno regijo. Nadalje bom kulturno identiteto Goriške ugotavljala skozi bistvene elemente teritorija, zgodovine, kolektivnega spomina, jezika in kulture, ki teoretsko določajo nastanek in obstoj kulturne identitete. Vsak element posebej bom opredelila, opisala in kritično analizirala v kontekstu ugotavljanja prisotnosti kulturne identitete Goriške.

Na kulturno identiteto Goriške se navezuje tudi drugi del, v katerem se ukvarjam s čezmejnimi kulturnim sodelovanjem Goriške. Znotraj drugega poglavja bom najprej predstavila zgodovinski pregled čezmejnega kulturnega sodelovanja Goriške. Naj opozorim, da sem se zaradi množičnosti in določene nepreglednosti podatkov osredotočila na čezmejno kulturno sodelovanje ožjega goriškega prostora. Nadalje obravnavam konkretne primere čezmejnega kulturnega sodelovanja med kulturnimi institucijami in posamezniki v občinah Gorica in Nova Gorica, ki jih razdelim na uspešne in manj uspešne. V tem delu je predstavljena tudi prisotna problematika čezmejnega sodelovanja ter nadaljnjega oblikovanja kulturne identitete Goriške. Z analizo čezmejnega sodelovanja bom poskušala dodatno okrepiti oziroma ovreči trditev o obstoju ali neobstoju kulturne identitete Goriške. Tako bom v obeh glavnih delih skušala dokazati oziroma ovreči tezo, ki sem jo opredelila. Predpostavljam namreč, da:

»Obstaja posebna kulturna identiteta ožje Goriške, ki se je oblikovala skozi stoletja. Na njen sodobni razvoj vpliva čezmejno kulturno sodelovanje institucij in posameznikov na obeh straneh državne meje, predvsem pa sodelovanje dveh prevladujočih narodov, Slovencev in Italijanov.«

Pri pisanju diplomskega dela sem se v veliki meri posluževala kabinetne metode dela. S pregledom literature, ki se nanaša na obravnavano tematiko sem se seznanila s teorijo kulturne identitete, s statističnimi in historičnimi podatki goriškega prostora, z značilnostmi kulturnih institucij na Goriškem ter samimi projekti čezmejnega kulturnega sodelovanja. Uporabljena je bila predvsem literatura dostopna v Goriški knjižnici Franceta Bevka, v Družboslovni knjižnici Jožeta Goričarja na FDV ter Katoliški knjigarni v Gorici. V veliko pomoč mi je bilo interno gradivo in literatura Slovenskega raziskovalnega inštituta iz Trsta ter razni bilteni, izdani s strani posameznih obravnavanih institucij. Uporabljeno je tudi interno gradivo Mestne občine (MO) Nova Gorica in to predvsem v analizi čezmejnega občinskega sodelovanja. Uporabila sem tudi analizo uradnih statistik ter javnomnenjske raziskave, pridobljene iz Eurobarometra in Slovenskega javnega mnenja.

V času izdelave diplomskega dela sem prišla do ugotovitve, da imajo posamezne institucije in organizacije večino podatkov o delovanju in analiz uspešnosti izvedenih projektov objavljenih in dostopnih na internetnih straneh, zato moram posebej poudariti, da mi je internet predstavljal zelo pomemben vir potrebnih informacij.

Kot drugo pomembno metodo zbiranja določenih informacij in mnenj sem uporabila delo na terenu s polstrukturiranim vprašalnikom, ki ga sestavljajo šest vprašanj. Za odgovarjanje na sestavljen vprašalnik, ki se je dotikal tematike čezmejnega kulturnega sodelovanja in kulturne identitete Goriške, sem prosila predstavnike posameznih kulturnih institucij obeh strani meje. Odzivi so bili različni, mnogi od njih pa se na moje prošnje kljub vztrajanju niso odzvali. Dokončno sem tako prišla do štirih osebnih intervjujev na terenu ter treh internetnih odgovoranj na vprašalnik. Med slednjimi želi predstavnik ene od institucij ostati anonimen.

Daljši osebni intervju sem opravila z Aldom Ruplom iz Zveze slovenskih kulturnih društev iz Gorice, z Majo Jerman Bratec iz Javnega sklada za kulturne dejavnosti izpostava Nova Gorica, z Igorjem Komelom iz Kulturnega doma Gorica ter z Andrejem Malničem iz Goriškega muzeja Nova Gorica. Prek interneta so mi odgovore na vprašalnik posredovali Branko Marušič kot predstavnik raziskovalne postaje Zgodovinskega raziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti Nova Gorica, Majda Petejan iz MO Nova Gorica ter predstavnik Zveze kulturnih društev Nova Gorica. Odgovore sem znotraj diplomske naloge uporabila kot pomemben vir informacij za glavno tezo diplomskega dela in kot take sem jih vanj tudi strnjeno vključevala

2. KULTURNA IDENTITETA GORIŠKE

Goriška, ki predstavlja teritorialno enoto, s katero se bom v svojem diplomskem delu ukvarjala, je lahko najprej razumljena kot regija s svojo regionalno identiteto. Zgodovinsko gledano je Goriška posebna entiteta, ki je od svojega nastanka načeloma delovala kot celota. Kot obmejno regijo med dvema nacionalnima državama jo obravnavamo šele dobrega pol stoletja. Tako vsebuje posebne specifičnosti, ki so v preteklosti in tudi danes določajo njeno identiteto. Preden se bom osredotočila na

kulturno identiteto Goriške, bom predstavila nekaj teoretskih pojmov s področja sodobnega razumevanja regionalne in kulturne identitete.

2.1 POJEM KULTURNE IN REGIONALNE IDENTITETE

V uvodu diskurza o kulturni in regionalni identiteti želim opredeliti pojem identitete kot je razumljen v postmodernem času. V omenjenem času je prišlo do zanimivih sprememb in pojavov v povezavi z identitetami, ki jih lahko opredelimo kot prakso in obenem tudi kot proces razlikovanja posameznikov ali skupnosti v primerjavi z drugimi. Identiteta je sestavljena iz podobnosti in razlik, je vedno aktivna in nikoli končana socialna institucija, ki se oblikuje skozi interakcije in institucije (Šabec 2006: 146). Značilna za postmoderno je nedvomno pluralnost oziroma množičnost identitet, ki se pojavlja predvsem v diskurzih na različnih področjih in povzroča, da ne moremo več razlikovati med osebno in socialno identiteto, temveč lahko le glede na posamezno situacijo rečemo, kaj v njej predstavlja osebni in kaj socialni vidik posameznikovega delovanja (Nastran Ule 2000: 313). Takšna množičnost identitet posameznika se lahko kaže tudi kot nestabilna mreža delnih identitet, ki se ujema s sedanjimi nestabilnimi in nejasnimi razmerami v postmoderni družbi. Globalni odnosi v današnji družbi postajajo vedno bolj neosebni in na njih se gradijo posameznikove identitete. To je v nasprotju s tradicijo, ko so se identitete gradile na trajnih in stabilnih socialnih skupinah, skupnih in družbeno posplošenih interesih ter podobnih zgodovinskih izkušnjah (Nastran Ule 2000: 314). Globalne mreže socialnih povezav delno tudi preprečujejo razlike med lokalnimi skupnostmi in posameznimi državami. Vendar le toliko, kolikor so te povezave posameznikom dostopne. Ker pa je za svetovne razmere zelo značilno, da ljudje nimajo enakovrednih možnosti dostopa do globalizacijskih prvin, obstajajo razlike v identifikaciji med tistimi, ki to možnost imajo, in tistimi, ki je nimajo. Slednji svojo identiteto še vedno bolj definirajo kot povezano z lokalno skupnostjo in nacionalno državo ter jo predstavljajo kot določeno s preteklostjo in manjšo projektностjo. Tisti, ki pa to možnost imajo, razumejo svojo identiteto kot nekakšen »odprt projekt v globalnih okvirih«. Njihove identitete so zelo fleksibilne, občutljive, spremenljive in odprte novim izkušnjam in učenju (Nastran Ule 2000: 314–316).

Tako kulturna kot tudi regionalna identiteta sta kolektivni identiteti. Za skupinske identitete je značilno, da se med seboj prepletajo, so soodvisne, nastajajo druga iz druge itd. Takšna identiteta daje posamezniku občutek pripadnosti določeni skupini oziroma kolektivni entiteti. Pogojena je z objektivnimi in subjektivnimi kriteriji. O občutkih pripadnosti se morajo strinjati pripadniki te skupine, prepoznavati pa jih morajo tudi tisti, ki ji ne pripadajo (Šabec 2006: 146). Južnič o skupinskih identitetah pravi, da v razviti družbi obstaja večje število, več vrst in vidikov pripadnosti in tako več identitet. Tudi on potrjuje, da se te identitete med seboj prekrivajo, kopičijo in prej ko slej navežejo na osebno identiteto. Posameznik je torej vedno član več skupnosti in tako tudi nosilec več identitet, ki se nalagajo druga na drugo, se med seboj združujejo, si nasprotujejo itd. (Južnič 1993: 12). Tukaj se zopet srečamo s pojmom delnih identitet, pluralizmom identitet ter pojmom koncentrično sobivajočih identitet. S pojmom koncentričnih krogov identitet je v delu Aleša Debeljaka *Evropa brez Evropejcev* označeno dogajanje, ki izvira v podobah jaza, vsajenega v izkušnje skupnosti, razširjajoč se skozi tokove lokalnih, nacionalnih in regionalnih kultur (Debeljak 2004: 100). Te identitete označujejo posameznika kot nosilca mnogih identitet, ki lahko med seboj sobivajo in se prepletajo. Posameznik se najprej identificira z ožjim prostorom, v katerem živi, nato gre širše, vendar nobeno od teh identifikacij mu ni potrebno opustiti za sprejetje dodatne. Če se navežem na Goriško, je njen(a) prebivalec/-ka lahko Goričan, Primorec, Slovenec in Evropejec hkrati. Vse te identitete bivajo v posameznikovi osebnosti in so del njegove identifikacije. Oseba, ki živi npr. v Novi Gorici, je zaznamovana z lokalno identiteto, kot prebivalec Goriške in Primorske regije pa je zaznamoval z regionalno identiteto. Ker živi v Sloveniji, ta zaznamuje njegovo nacionalno identiteto. V kolikor je tudi slovenske narodnosti, opredeljuje slednja njegovo etnično identiteto. Širše pa se lahko posameznik identificira še kot prebivalec Evrope ter nenazadnje tudi kot prebivalec planeta Zemlje, torej Zemljan. Zanimivi so podatki iz analize vrednotnih orientacij Slovencev ob koncu stoletja, podani v dokumentu *Vrednote Slovencev in Evropejcev*¹ o geografski identiteti znotraj 14 evropskih držav. Ugotovljeno je, da pri identifikaciji prevladuje lokalna identiteta in povsem nerazvita nadnacionalna identiteta (v Sloveniji je pripadnost Evropi izrazilo 6 % vprašanih, medtem ko je v Italiji pripadnost izrazilo

---

¹ Gre za pregled in primerjavo izsledkov treh raziskav vrednot SJM 1992, 1995 in 1999, ki so bile opravljene v okviru Evropske oziroma Svetovne raziskave vrednot v Sloveniji in drugih določenih državah (Rus in Toš 2005: 369).

13 % vprašanih, kar jo uvršča v vrh držav, vključenih v raziskavo). Dve tretjini vprašanih se enači s krajem in regijo, v kateri živijo, in šele ¼ se jih enači z nacionalno državo. To pomeni tudi krepitev regionalne in lokalne identitete, ki ima v osebnosti ljudi še vedno eno odločilnih vlog. Naj omenim, da je v Sloveniji in Italiji nekaj več kot polovica vprašanih (53 %) določila kraj bivanja za najpomembnejšo enoto identifikacije (Rus in Toš 2005: 114). Delež vprašanih, ki se je identificiral s krajem bivanja, se je nekoliko zmanjšal (40 % vprašanih) v raziskavi leta 2001 in 2002, vendar še vedno prevladuje (Internet 6: 314). Torej bi lahko govorili o nekakšnem lokalnem patriotizmu,² ki je v procesu naraščanja. To pa je v nasprotju z zelenimi učinki globalizacije in nadnacionalnih povezovanj. Navezanost na kraj bivanja bo dala pomembno težo nadaljnji vsebini diplomskega dela, kjer se ukvarjam z analizo čezmejnega sodelovanja ožjega obmejnega prostora Goriške.

Ker se bom ukvarjala s kulturno identiteto Goriške, se bom osredotočila na njeno regionalno identiteto, ki jo kot regijo zaznamuje. Če sem prej podala informacijo o navezanosti prebivalcev Slovenije na kraj bivanja, naj poudarim, da so Slovenci glede identificiranja z regijo (9 %) pod povprečjem vključenih držav (Rus in Toš 2005: 115).³ Vendar se je v raziskavi leta 2001 pokazalo, da tudi identificiranje z regijo raste, saj se je z njo najbolj poistovetilo že 15 % vprašanih (Internet 6: 314).

Za opredelitev regionalne identitete je smiselno najprej pojasniti pojem regije, ki je po Listini regij, katero je leta 1998 odobril Evropski parlament, definirana kot:

Subjekt z lastno identiteto ter z določenimi specifičnostmi, kot so skupni jezik in kultura ter zgodovinska tradicija, in z možnostjo organiziranja skupnega gospodarskega in socialnega razvoja. Regije lahko imajo različne politične oblike ter različen geografski in demografski obseg, a izhajajo iz volje prebivalstva, ki v njih živijo (Vršaj 2004: 101–102).

---

² Patriotizem Kovačeva opredeli kot zmerni nacionalizem, ki je zmeren in vztraja le pri zahtevi po upoštevanju tipično nacionalnega (Kovačeva 1997: 146). Po Debeljaku pa je patriotizem častiljiv občutek, ki po svojem zgodovinskem izvoru poganja iz rimske ideje o navezanosti na določeno omejeno politično skupnost. Vključuje ljubezen do tradicije, običajev, skupnih spominov in jezika. Patriotizem neguje spomin na krajevne posebnosti. Patriot je nekdo, ki sprejema mnogonarodnost in mnogokulturnost ter zmore gojiti kozmopolitske ideje (Debeljak 2004: 209).

³ Najvišja stopnja pripadnosti je v Avstriji (31 %), najmanjša pa na Nizozemskem, v Hrvaški in Madžarski (povsod 7 %) (Rus in Toš 2005: 115).

Regionalna identiteta je torej ena tistih identitet, ki opredeljujejo Goriško in s tem tudi njene prebivalce kot posebno entiteto. Za takšno identiteto je značilno, da vsebuje najmanj naslednje skupne elemente: simbole, zgodovino, institucije, teritorij in kolektivni spomin. Kot prvo se kot simbolični elementi izražajo trajnejše kulturne prvine, ki se prenašajo od osebe do osebe in od generacije do generacije ter med katerimi je jezik najvišja izrazna komponenta te plati identitete. Elementi, kot so teritorij, pa tudi zgodovina in kolektivni spomin, imajo za avtohtono prebivalstvo svoj pomen ne glede na prevladujoče standarde. Predvsem teritorij določa samo enoto regionalne identitete. Elementi zgodovine in kolektivnega spomina pridejo na površje pri komemoracijah preteklih dogodkov, ki imajo lahko za posamezne regije in tudi znotraj nje same povsem različen predznak. Element institucij pa pride do izraza, ko v kontrapoziciji s centralnimi institucijami vzdržuje regionalno identiteto (Bufon 1992: 16). To se dogaja z namenom ohranjanja regijskih specifičnosti in avtentičnosti, kar lahko pripelje tudi do zaprtosti, perifernosti in ozkosti regij oziroma regionalnih kultur (glej tudi Velikonja 2002: 289).

Če se zdi pri opredeljevanju Goriške regionalna identiteta skorajda samoumevna, je s kulturno identiteto, katere obstoj bom skušala dokazati na primeru Goriške, nekoliko težje. Kulturna identiteta je večplastna ter predstavlja sintezo vseh drugih identitet, v kolikor se kultura razume v širšem smislu kot *»dinamični vrednotni sistem naučenih elementov pričakovanj, konvencij, verovanj in pravil, ki članom določene skupine omogočajo medsebojne kontakte in stike s svetom«* (Južnič 1993: 179). Za nadgradnjo osnovne definicije kulturne identitete pa bom uporabila tudi razlago diskurzivnih identitet, kakršno je podal Stuart Hall. Osnovni pojem kulturne identitete je pri njemu razumljen kot *»oblika kolektivne identifikacije, ki je razdrobljena in konstruirana v različnih diskurzih, praksah in izkustvih. /.../ Sodobna kulturna identiteta ni zgrajena na podlagi spoznanj o skupnem izvoru, ampak jo diskurzivni pristop opredeljuje kot konstrukcijo, kot proces, ki ni nikoli zaključen, je delo v nastajanju«* (Hall v Šabec 2006: 148). Določajo jo torej nekateri konstitutivni elementi obstoja, vendar je v stalnem preoblikovanju in nastajanju. *Zgodovina, teritorij, kolektivni spomin, jezik in kultura ji služijo kot vir nenehnega nastajanja, ne opredeljujejo pa njenega stanja, saj je kot taka izpostavljena stalnim spremembam in preoblikovanjem.* Kulturna identiteta

je torej razumljena kot oblika družbenega življenja in kot taka ideološki koncept v zgodovinskem procesu oblikovanja kultur (Hall v Šabec 2006: 148–149).

Zgoraj našteje elemente nastajanja kulturne identiteta bom uporabila v naslednjem poglavju ter z njihovo razčlemba skušala prikazati kulturno identiteto, ki je danes prisotna na goriškem prostoru.

2.2 KULTURNA IDENTITETA GORIŠKE SKOZI ELEMENTE NASTAJANJA

Kulturno identiteto Goriške bom dokazovala na podlagi obstoja posameznih elementov, ki služijo kot vir njenega nastajanja in ohranjanja. Ti skupni elementi so zgodovina, kolektivni spomin,⁴ teritorij, jezik in kultura.

2.2.1 TERITORIJ

Goriška je ime za pokrajino, ki leži na zahodnem delu Republike Slovenije in na vzhodnem delu njene zahodne sosede Italije. Med dve samostojni državi je razdeljena od leta 1947, ko je Pariška mirovna konferenca dodelila njeno zgodovinsko središče, mesto Gorica, italijanski državi. Posledica izgube središča na slovenski strani je bila gradnja Nove Gorice z namenom njenega nadomestila. Kar 92 % ozemlja takratne Goriške je ostalo pod okriljem današnje Republike Slovenije, vendar pa je večinsko prebivalstvo te enote (74 %) ostalo v Italiji (glej Šušmelj 1997: 9). Njena lega je na osi vzhod–zahod, kar je v drugi polovici prejšnjega stoletja dajalo temu prostoru pomembno strateško vlogo.

---

⁴ Za nastanek kolektivnega spomina lahko vzamemo trenutna doživljanja in videnja (individualni spomin), ki se uvrstijo in prilagodijo skupku naših dosedanjih zaznav. Gre za soočanje več pričevanj, ki se kljub določenemu neujemanju lahko rekonstruirajo v skupek spominov, ki ga prepoznamo. V kolikor pa se lahko opremo poleg svojega spomina tudi na spomine drugih, bo zaupanje v naše spominjanje še večje. Tako v okvir naših starih spominov, kateri se tudi prilagodijo skupku naših sedanjih zaznav, uvrstimo nove spomine. Z osebami, s katerimi si deliš enaka doživljanja in tako tudi spomine, imaš lahko nek skupen spomin na določen dogodek, ki ga s temi osebami tudi vedno znova obujaš in gradiš. To pa v primeru, da če se spominjaš le določenih stvari nekega dogodka, lahko v skupnosti gradiš bolj razločen spomin na pretekla dejstva in doživljaš jih lahko z večjo močjo, ker si jih ne predstavljaš le ti sam, ampak jih vidiš tako kot tudi nekoč, hkrati s svojimi očmi in z očmi nekoga drugega. Gre za kolektivne spomine, ki pa so si različni, v kolikor določene osebe dogodke doživljajo drugače od ostalih, ter so imeli na njihovo življenje drugačen vpliv (glej Halbwachs 1968/2001: 23–25).

Na italijanski strani označuje danes goriški prostor Goriška pokrajina (*Provincia di Gorizia*), ki je razdeljena na 25 občin. Leži severno od Tržaške pokrajine, ob robu Krasa in Furlanije ter je poleg Tržaške in Videmske pokrajine ena izmed treh pokrajin dežele Furlanije Julijske krajine. Obsega 466 km², šteje 141.225 prebivalcev, od tega jih je okoli 37.000 skoncentriranih v mestu Gorici, ki je tudi pokrajinsko središče. Slovensko etnično ozemlje na območju današnje Goriške pokrajine v Italiji obsega ozek pas ozemlja, ki poteka vzporedno z mejno črto v smeri sever–jug. Na tem območju je bilo slovensko prebivalstvo v večini že iz časov Goriške grofije. Omeniti velja, da se je romanski vpliv na tem območju okrepil nekje v 13. stoletju, torej 6 stoletij za prihodom slovanstva (glej Bufon 1992: 46). Slovensko prebivalstvo je bilo v preteklosti vedno omejeno na Kras in Goriška Brda, na predelu okoli Gorice pa je prisotno vse do Posočja. Za predstavo naj omenim, da je bilo leta 1952 na Goriškem 11 % vsega prebivalstva Slovencev (skoraj 100 % delež v občini Števerjan, Doberdob, Sovodnje), večina pa je bila Furlanov. Leta 1974 so bili deleži slovenskega prebivalstva 12 %, leta 1983 pa 15 %. Prej omenjene občine Števerjan, Doberdob in Sovodnje se štejejo za etnično najbolj homogene slovenske občine v goriškem delu Italije. Vendar Bufon pravi, da je treba za potrebe analize ločevati območje okrog Gorice (vključno s Števerjanom) ter območje Goriškega Krasa, na katerem že tradicionalno živi močno zavedno slovensko prebivalstvo.⁵ Ostale občine imajo etnično mešano strukturo, v katerih prihaja do večje asimilacije in posledično je na tem območju tudi manj slovenskih kulturnih institucij. Omeniti je treba še okrepitev slovenske etnične prisotnosti na območju Laškega, tj. med Doberdobsko planoto in Sočo. Italijansko ozemlje Goriške, na katerem je prisotna slovenska manjšina, obsega 10 občin in okoli 190 km², šteje pa približno 17.000 Slovencev (Bufon 1992: 45–48).

Slovenska Goriška regija⁶ obsega 2.325 km² in šteje 119.754 prebivalcev, medtem ko jih Mestna občina (MO) Nova Gorica z okolico šteje okoli 36.155, njena površina pa obsega 309 km². MO Nova Gorica je največja občina znotraj Severnoprimske statistične regije. Vse občine Goriške regije se povezujejo znotraj štirih geografsko,

---

⁵ Uradno se šteje med klasična slovenska poselitvena območja na Goriškem občine Dolenje, Krmin, Števerjan, Gorica, Sovodnje, Doberdob, Ronke in Tržič, nekje tudi Zagraj in Moš (Bufon 2007: 48).

⁶ Širše se pod okrilje Goriške statistične regije označuje teritorij občin Severnoprimske, ki zajema občine Posočja, Spodnje Vipavske doline ter ožjega središča Goriške (Občina Bovec, Tolmin, Kobarid, Kanal ob Soči, Idrija, Cerkno, Brda, Nova Gorica, Šempeter – Vrtojba, Miren Kostanjevica, Ajdovščina in Vipava).

zgodovinsko, prostorsko in upravno zaokroženih entitet oziroma subregij,⁷ od katerih se bom v nalogi osredotočila na Novogoriško subregijo. Občina Nova Gorica je bila ustanovljena leta 1952, svojo preobrazbo v Mestno občino pa je doživela leta 1998. Med leti 1995 in 2006 so se od nje odcepile nove občine.⁸ Od Rožne doline pa do Sabotina je njena meja tudi državna meja med Slovenijo in Italijo (Internet 12).

Mesti Gorica in Nova Gorica svojo regionalno in zgodovinsko povezanost poudarjata na skupnem Trgu Evrope (italijanskem Transalpina), ki združuje ozemlje obeh držav in po svojem obsegu omogoča prosti prehod. O samem trgu med mestoma bo več povedano v poglavju o manj uspešnih primerih čezmejnega sodelovanja v goriški regiji.

Tako lahko ugotovimo, da je teritorij Goriške danes zaznamovan predvsem z razdelitvijo med dve nacionalni državi. Ker v preteklosti tega ni bilo, bila pa je etnična delitev, lahko delno potrdim tezo, da Goriško določa teritorij, ki vpliva na njeno identiteto. Poudariti velja, da Goriška oziroma predvsem območje MO Nova Gorica velja za tisto območje slovenskega obmejnega prostora, ki se najbolj neposredno in odprto sooča ter povezuje s prostorom sosednje države. Posebna lega goriškega prostora pa ni vedno pomenila njegovo pozitivne lastnost, predvsem po osamosvojitvi Slovenije je bila obrobna lega Goriške njena slabost. V evropskem prostoru pa lahko pomeni njena obmejna lega precejšnjo prednost. Tako Gorica kot tudi Nova Gorica sta za svoji matični državi precej »nebistveni« območji. Vendar pa večanje interesa za čezmejno povezovanje in sodelovanje, ki ga spodbuja tudi Evropska unija, lahko pripelje do ustvarjanja precej močnejšega območja, ki bi s svojo razvitostjo konkuriral večjim centrom. Tudi Emil Komel, ravnatelj kulturnega doma v Gorici, se v intervjuju strinja, da *»Gorica Italiji ne pomeni nič, Nova Gorica Sloveniji pa tudi ne veliko. Obe skupaj pa sta lahko zelo zanimiv pojav. Če bomo znali to prodajati in iztržiti na pravi način, bomo uspešni. Jaz in ti skupaj sva zanimiva stvar. Če bova majhna, obrobna, obmejna v skrajnem kotu, ne bo nič. To je odvisno od nas, koliko znamo biti zanimivi, prepričljivi. Jaz mislim, da nekaterih stvari še ne znamo prodajati«* (Komel 2007). Za Goriško kot obmejno regijo Bufon poudarja, da

⁷ Zgornje Posočje, Idrijsko – Cerkljansko, novogoriška subregija in Zgornja Vipavska dolina (Internet 12).

⁸ Leta 1995 Kanal, Goriška Brda, sledile so občine Miren – Kostanjevica. Leta 1998 občina Šempeter – Vrtojba ter leta 2006 občina Renče – Vogrsko (Internet 12).

ima sposobnost postati s svojo specifičnostjo in heterogenostjo ena najboljših povezovalcev sosednjih politično-upravnih razmejenih območij prav zaradi svoje navezanosti na matično državo ter hkrati deljenja skupnih značilnosti in moči s sosednjim območjem (Bufon 1992: 25). V tem kontekstu lahko omenim možnost povezovanja Goriške v Evroregijo z imenom *Euradria* ali *Evroregija Severnega Jadrana*. Obsegala naj bi obmejne pokrajine od Hrvaške preko Slovenije in Italije do avstrijske Koroške (Vršaj 2004: 161). V bližnji prihodnosti pa čaka Goriško na slovenski strani še eno preoblikovanje. Gre za proces oblikovanja Slovenije v pokrajine, znotraj katerega lahko Goriško čaka negotova usoda. Pogajanja o pokrajinah na zahodnem delu države še niso usklajena, saj se govori o ustanovitvi skupne Primorske pokrajine, samostojne Goriške pokrajine itd. To aktualno tematiko sem omenila, ker je odločitev o pokrajinah nedvomno usodna tudi za ohranitev goriške (kulturne) identitete v prihodnosti. Aldo Rupel, organizacijski tajnik na Zvezi slovenskih kulturnih društev v Gorici ter dolgoletni sodelavec SLORI-ja,⁹ se je glede bodoče regionalizacije Slovenije opredelil takole: »V sedanji zgodovinski fazi se opredeljujem za Goriško pokrajino, ker je v sedanjem svetu Primorska preširok in preohlapen pojem. Smo komunikacijsko in prometno tako srednjeveško povezani oziroma nepovezani, da Koper res nima nič z Gorico« (Rupel 2007). Predvsem Andrej Malnič, direktor Goriškega muzeja, se je v intervjuju ostro opredelil glede ustanovitve enotne Primorske pokrajine:

Današnji primorski prostor je imel več centrov in imel je več identitet, med drugim tudi tržaško in goriško identiteto. Primorska se uveljavi po I. svetovni vojni z Ljubljanci. Vedno sta bila dva centra, Gorica in Trst. Po osvoboditvi leta 1947 dobimo dva pola – Istrski in Goriški. Razlika je, da so se v obmorska mesta naselili ljudje iz centralne Slovenije, medtem ko ima Goriška skoraj vse staroselce, odstopa mogoče le 10 % prebivalstva. Torej na področju Goriške obstaja drugačen pogled na svet. Zavedamo se, da kdor bo v središču, centru, bo vedno izkoriščal ostale. Goriška se nahaja na osi vzhod–zahod, zato nam je šlo v Jugoslaviji bolje kot ostalim slovenskim pokrajinam. Danes Ljubljano zanima Koper in ne Gorica, kar se kaže skozi zlorabljanje pojma Primorska in naših čustev.

---

⁹ Slovenski raziskovalni inštitut s sedežem v Trstu.

Zakaj nismo mi dobili škofije? Kakšna Primorska univerza? To je Kopraska univerza, saj Goriška ne pozna dvojezičnost. Sprašujem se, ali bi bilo sploh smiselno imeti dvojezično diplomo v Gorici oziroma Ajdovščini. Naj nehajo izrabljati pojem Primorska, tako da luščijo goriško stran! Ne more nekdo iz Istre odločati, kaj se dogaja v Bovcu, saj je med krajema preveč kilometrov. Ne sme se vsega izrabljati samo v korist enega dela celotne pokrajine. Dol /tj. v Istri/ ni čudno, da imajo tak odnos do »primorskosti«, saj dovolijo, da jih Ljubljana imenuje Obala. Potem v Istri živijo »Obalarji« in »Obalarke«. To moti zlasti stare Istrane, ki pa jih je vedno manj. Ostali, ki so od drugod, nimajo pravega občutka oziroma tradicije »primorskosti«, da bi jih vse to dogajanje motilo. Če nam vzamejo ime Goriška, nam vzamejo 1000 let zgodovine. Na to pa lahko pristane samo nekdo, ki je tujec, ki ni rasel s tem prostorom in tukaj nima sorodstvenih vezi (Malnič 2007).

Malnič torej opozarja na ločevanje med enotama Primorska in Goriška, ter na različnost identitet, vezanih na obe enoti. Poudariti velja, da ima goriška identiteta mnogo daljšo tradicijo od primorske, čeprav se v splošnem diskurzu slednja mnogo bolj poudarja. Naj se na tem mestu navežem na naslednje poglavje, v katerem je predstavljena zgodovina Goriške kot zgodovina specifične entitete od njene prve omembe pa do časa po koncu 2. svetovne vojne, ko je čez regijo zarezala državna meja.

2.2.2 ZGODOVINA

Goriška je v svoji tisočletni zgodovini doživela pester razvoj, ki ga je vseskozi zaznamovalo soočanje in sožitje številnih jezikovnih skupin, predvsem pa slovanskih, romanskih in germanskih kulturnih tokov.

Zgodovinsko jedro Goriške je nastajalo okoli mesta Gorica, ki je nastalo ob stiku Vipavske doline, Soške doline in Furlanije. Prvenstveno naselitveno jedro je segalo na območje današnjega Solkana, nato se je premaknilo na območje današnje Gorice. Predniki Slovencev so to območje poselili okoli 7. stoletja ter se postopno asimilirali s

staroselci.¹⁰ Naseljeni so bili predvsem v goratih predelih, medtem ko je nižinski svet poseljevalo predvsem romansko prebivalstvo. Samo mesto se je začelo razvijati ravno ob prihodu Slovanov in tako tudi dobilo slovansko ime Gorica (Marušič 2001: 7).¹¹ Kot pravi Malnič, je »Gorica na Primorskem edino slovensko ime,¹² tujci so kasneje to ime prevajali v svoj jezik.« Nadalje poudari, da je »to ime več vredno kot knežji kamen,¹³ ki je narobe obrnjen rimski steber« (Malnič 2007).

Prva pisna omemba Gorice¹⁴ in Solkana je bila povezana z državnimi prizadevanji po obnovi gospodarskega in družbenega življenja, in sicer jo prvič omenjajo v darovnici (omenjen je bil še solkanski grad ter nekateri kraji v Furlaniji) cesarja Otona III. iz leta 1001 za oglejskega patriarha.¹⁵ Obdobje omembe Gorice, ki se tako imenuje v jeziku Slovanov, se pokriva s časom nastanka Brižinskih spomenikov.¹⁶ Tukaj se tudi prične zgodovina Goriške, saj je prvič zapisano ime Gorica. Zarisan je bilo tudi ozemlje med Sočo, Vipavo in Trnovsko planoto, kasneje pa se je, zemeljsko precej povečano, to območje začelo imenovati Goriška. Največji zemljiški lastnik v Furlaniji je bil oglejski patriarh, na račun njegovih odvetnikov pa je rodbina bavarskih fevdalcev pridobila tudi ozemlje v Posočju in v Furlaniji. Po sporazumu iz leta 1150

---

¹⁰ Slovani so ob prihodu prevzeli krajevna imena in veliko tistega, kar je še sodilo v družbeni razvoj. Med drugim se je ohranilo tudi krščanstvo, ki je pomenilo pomemben civilizacijski vpliv. Pravo podobo je ozemlje dobilo po obdobju madžarskih vpadov nekje v 2. polovici 10. stol. Kolonizacijo so vodili oglejski patriarhi, kolonisti pa so bili predvsem Slovani, ki so s prihodom v takratno Furlanijo globoko preseglj današnjo narodnostno črto. Pred tem je v 7. in 8. stol. ozemlje najbrž pripadalo Langobardom, ki so v Furlaniji, kamor je bodoča Goriška takrat spadala, imeli močno vojvodstvo s središčem v Čedadu. Vpliv verskega središča v Ogleju je bil v nadaljnji zgodovini Goriške zelo pomemben, zlasti pa potem, ko je njegov patriarhat dobil zemljeposestniško in dinastično oblast (glej Marušič 2001: 7).

¹¹ Italijani imenujejo mesto Gorizia, Nemci Goerz, Furlani pa Guriza.

¹² Da je imela Gorica slovansko ime, ne pomeni, da kraj ni imel svojega predhodnika z lastnim imenom, saj je bilo območje Gorice kontinuirano poseljeno že od antičnih časov dalje. Takšno poimenovanje kraja pa daje vedeti, da je bila okoli leta 1000 slovanska prisotnost tolikšna, da je dobil kraj slovansko ime (glej Marušič 2001: 10).

¹³ Knežji kamen je predstavljal prostor prvega dela obreda pri ustoličevanju karantanskih knezov in koroških vojvod. Predstavljal ga je spodnji del antičnega starorimskega stebra, ki se je nahajal na dvorišču Krnskega gradu, danes pa je shranjen v muzeju v Celovcu (Globočnik, Globočnik, Segalla 2000: 52).

¹⁴ Gorica je oznaka za hribček ali grič. Na območju današnjega mesta Gorica je bilo takšno ime dano približno 150 m nad morjem visoki vzpetini, ki se dviga sredi mesta (glej Marušič 2001: 8).

¹⁵ ...z listino tega cesarskega ukaza podarjam in prenašam ter prepuščam iz našega prava v njegovo pravo in oblast polovico gradu, ki se mu pravi Solkan, in polovico vasi, ki se v jeziku Slovanov imenuje Gorica ter polovico hiš, vinogradov, polj, travnikov...kakor tudi vseh stvari, ki v tistih prej navedenih krajih Solkanu in Gorici in na ozemlju krajev med Sočo in Vipavo in Vrtovinom in slemeni Alp, kakor po pravu in zakonito moremo, z imenovanimi ozemlji prej navedeni oglejski cerkvi in njenemu patriarhu Janezu in njegovim naslednikom... (Odlomek iz darovnice cesarja Svetega rimskega cesarstva Otona III. z dne 28. aprila 1001) (glej Marušič 2001: 8).

¹⁶ Brižinski spomeniki so najstarejša slovanska besedila v latinici. Zapisal jih je neznan menih nekje konec 10. in začetek 11. stoletja n.št. (Fatur in Štrancar 1997: 25).

je oglejski patriarh dodelil Goriškim grofom v dedni fevd številna ozemlja, med drugim tudi Gorico. Ti fevdalci se torej od začetka 12. stoletja dalje imenujejo Goriški,¹⁷ v 13. stoletju pa se prvič omenja Goriška grofija ter prvič je omenjena Gorica kot trg. Trinajsto stoletje zaznamuje izjemen vzpon Goriških grofov, sočasno pa se je začela Gorica razvijati v središče njihove fevdalne posesti. Goriška linija grofov je imela v posesti območje Krasa, Posočja in Furlanije.¹⁸ Po smrti zadnjega Goriškega grofa je posest dedovala Habsburška monarhija (Marušič 2001: 8–9).

V 14. stol. se je na Goriškem začelo oblikovati tudi deželno plemstvo, pomembno vlogo v nadaljnji zgodovini Goriške pa je pomenilo priseljeno italijansko plemstvo (Attems, itd.). Mesto Gorica je raslo z doseljevanjem okoliških Slovanov, prišlekov iz zahodno romanskih predelov in Germanov, ki so prihajali iz severa. Germani so opravljali predvsem funkcije uradnikov Goriških grofov. V 15. stoletju (l. 1455) zaživi in deluje Gorica kot kraj z mestnimi pravicami,¹⁹ svoj razvoj pa dolguje predvsem upravno-politični funkciji ter gospodarski dejavnosti. Ob koncu 15. stol. je bila Gorica že jezikovno in narodnostno tako mešana, da se že govori o treh jezikih, ki so jih govorili prebivalci mesta, torej Slovani, Italijani in Germani (Marušič 2001: 12–13). Marušič opozarja, da se s strani tistih, ki bi želeli zmanjšati pomen zgodovinske in sedanje vloge Slovencev v Gorici, še danes zelo poudarja pomembna vloga germanske kulture v razvoju mesta. Hkrati pa opozarja na sodbo zgodovinarja Milka Kosa, ki pravi, da *»prav močni so bili v Gorici v srednjem veku tudi Nemci, /.../ vendar sta bila in ostala v Gorici prevladujoča narodnostna elementa slovenski in furlanski oziroma italijanski«* (Kos v Marušič 2001: 13).

Po zatonu Goriških grofov je sledilo obdobje nesporazumov med Beneško republiko, ki je s kršenjem pogodb občasno zasedala goriško ozemlje, in Habsburžani. Boji so potekali tudi v 16. in 17. stol., vendar so Habsburžani vseskozi uspeli obdržati oblast nad Goriško.²⁰ Takšne situacije so pripeljale do delne razvojne zaostalosti mesta.

---

¹⁷ Kot »Goriški« se ti bavarski fevdalci niso imenovali po Goriški grofiji, saj ta takrat še ni obstajala, ampak po fevdalnih pravicah, ki so jih imeli na Koroškem (glej Marušič 2001: 9).

¹⁸ Goriški grofje so zelo težili k odcepitvi od oglejskega patriarha in od furlanske grofije, kar so v drugi polovici 14. stoletja tudi storili (glej Marušič 2001: 11).

¹⁹ Gorica je tržne pravice dobila leta 1210, statut je sprejela leta 1307. Podelitev mestnih pravic trgu Gorica se je zgodila med leti 1392 in 1398, njena dvojnost med mestom in vasjo pa je prenehala leta 1455, ko so bile mestu dodeljene končne mestne pravice (glej Marušič 2001: 12).

²⁰ Habsburžani in Benečani so se v 16. in 17. stoletju pomerili dvakrat in večji del spopadov se je odvijal v Posočju (glej Marušič 2001: 16).

Dokončno se je meja med Beneško republiko in Habsburško monarhijo uredila s pogajanjem sredi 18. stol. in s pogodbo podpisano v Gorici. Nadaljnja oblast Habsburžanov je Slovincem v Goriški deželi omogočila obstanek in ohranjanje.²¹ Romanski jezikovni pritisk je nastajal močnejši predvsem ob spodnjem toku reke Soče ter na jezikovni meji v Brdih. Sredi 18. stoletja se meje Goriške ustalijo, pridruži se ji bovški del in za njim še Gradiščanska grofija. Tako nastane Goriška–Gradiščanska, katere meje pretrese konec 18. stoletja prihod Napoleonove čete na območje Goriške, ki z Ilirskimi provincami razdeli njeno ozemlje ter od nje loči del ozemlja zahodno od Soče. V času Ilirskih provinc med leti 1808–1813 je bila Goriška del tržaškega okrožja,²² in tudi po Napoleonovem porazu je Goriška–Gradiščanska ostala pod delovnim območjem Tržaškega gubernija (namestništva).²³ Tako je bila Goriška s Trstom upravno povezana vse do razpada monarhije. V tem času je bila Goriška skupaj z deželo Gradiščansko ena od sedemnajstih avtonomnih dežel avstrijskega dela Avstro-Ogrske, svoje ozemlje pa je ohranila do novembra 1918. Ozemlje je bilo veliko 3000 km² ter upravno porazdeljeno na pet političnih okrožij (Gorica – okolica, Tolmin, Sežana, Gradišče ob Soči, Tržič) in mesto Gorica. Kar 162 km od vseh 500 km upravne meje je predstavljala meja z Italijo. Goriška je mejila še na avstrijske dežele Istro, Kranjsko, Koroško in na mesto Trst z okolico. Slovensko prebivalstvo je v večini živelo v političnih okrajih, tj. v Gorici z okolico, Tolminu, Sežani, v manjšini pa v okrajih Gradišče ob Soči in Tržič. Edini narodnostno mešani kraj je bilo deželno glavno mesto Gorica. V tem času se z ustanovitvijo ilirskih cerkvenih pokrajin²⁴ s sedežem v Gorici uredijo tudi cerkvene meje Goriške. Za slovenstvo je bilo pomembno, da so se na nadškofijskem sedežu v Gorici do leta 1931 zvrstili nadškofje slovenskega rodu z izjemo enega furlanskega nadškofa (Marušič 2001: 16–25).

---

²¹ Zapis v goriškem slovenskem listu Soča iz leta 1900 pravi: *Slavimo habsburško monarhijo, ker smo pod njenim vodstvom ostali to, kar smo danes* (Marušič 2001: 17).

²² Ozemlje razpadle beneške republike sta si razdelila Napoleonovo Italijansko kraljestvo in habsburška monarhija. Goriška je izgubila del ozemlja ob reki Soči, saj je bila ta mejnik med dvema sestavinama francoskega imperija, med Ilirskimi provincami in Kraljevino Italijo (Marušič 2001: 24).

²³ Po Napoleonovem padcu je bila po krajšem obdobju ponovno vzpostavljena nekdanja oblast, gubernija v Ljubljani in Trstu. Pod Tržaško gubernijo so spadala Goriška, Tržaška, Reška in kasneje Karlovško okrožje (Marušič 2001: 24).

²⁴ Ljubljanska, tržaško-koprska, poreško-puljska in krška škofija ter goriška nadškofija (Marušič 2001: 25).

Sredi 19. stol. je bila narodnostna meja med Slovenci in Italijani zelo jasno začrtana in Gorica je bila pravzaprav edini kraj, kjer se obe narodnosti oziroma jezikovni skupnosti srečujeta in živita druga ob drugi. Omeniti velja, da se po letu 1848 v Gorici in na Goriškem prvič srečajo različne politične in sorodne pobude, ki so jih sprožili tu živeči Slovenci in Italijani. Začnejo se kazati pobude, ki krojijo razvoj tega območja do leta 1918. Prvi je nacionalni program pokazal Graditiadio Ascoli, kasnejši senator italijanske države, v brošuri z naslovom *Italijanska Gorica strpna, složna*.²⁵ V njej je jasno opredelil Gorico kot italijansko mesto, ki mora spoštovati pravice Slovencev in Nemcev. Slovencem je svetoval, naj si v zaledju najdejo kraj, kjer si bodo ustvarili svoj lastni center. Slovensko mnenje se je zbistrilo takoj leta 1848 v sodbah Andreja Winklerja, člana istega leta v Gorici ustanovljenega Slovenskega bralnega društva. Odzval se je s člankom, v katerem potrjuje italijansko Gorico, ki pa živi od slovenske okolice, zaradi česar imajo Slovenci pravico do mesta, svojih šol in vključevanja v javno življenje. Naj omenim, da je bilo v drugi polovici 19. stoletja na Goriškem okoli 70 % celotnega prebivalstva Slovencev, čeprav so v mestu Gorica predstavljali le okoli 30 % celotnega mestnega prebivalstva (Italijani okoli 50 %, Nemci pa približno 10 %) (Marušič 2001: 26–29).

Pomembna prelomnica v razvoju dežele je leto 1860, ko se je zgodila uvedba parlamentarnega življenja na državni in deželni ravni. Goriška je dobila deželno samoupravo z deželnim zborom in kljub temu da so bili Slovenci večinsko prebivalstvo, je bila zaradi volilne zakonodaje večina deželnih poslancev Italijanov. Slovenci na Goriškem so začenjali z ustanavljanjem čitalnic ter z njimi prednjačili pred ostalimi slovenskimi deželami (v Gorici leta 1862). Bile so trdni temelj predvsem za razvejano dejavnost podeželja, višek pa so dosegle pred 1. svetovno vojno. Dejavnost pa je bila že močno opredeljena in porazdeljena na posamična društva, ki so nosila liberalno ali katoliško oznako. V tej dobi se na Goriškem začinja politična in idejna cepitev v do takrat enotno delujočem slovenskem taboru, ki se je z izjemo kratke dobe slogaštva, obdržala vse do danes (Marušič 2001: 26–28).

Od konca maja 1915 do konca oktobra 1918 je bila celotna Goriška spremenjena v bojno polje ter frontno zaledje 1. svetovne vojne. V obdobju po prvi vojni se je zgodil

---

²⁵ *Gorizia italiana tollerante, concorde.*

edini resen poskus Slovencev, da bi osvojili Gorico, ko je 1. novembra 1918 goriški pokrajinski odsek Narodnega sveta v imenu samostojne jugoslovanske države prevzel civilno in vojaško oblast nad Gorico in nad slovenskim delom Goriško–Gradiščanske. Vendar je že 7. novembra v mesto prišla italijanska vojska in ga zasedla v skladu z Londonskim paktom iz leta 1915. To je bil tudi konec po letu 1500 izoblikovane zgodovinske dežele Goriške. Ta je ohranila vlogo mejne dežele, le da je mejila na Kraljevino Jugoslavijo. Močna slovenska manjšina, ki je strmela k priključitvi k Jugoslaviji, je Italiji pomenila precejšnjo nevarnost, zato je po letu 1922 zavladata s skrajnim nacionalizmom – fašizmom. Goriška je bila skupaj s predeli bivše Kranjske (Idrija, Vipava) leta 1923 vključena v deželo s središčem v Vidmu. Že leta 1927 pa se je oblikovala nekakšna velika Goriška občina s sedežem v Gorici, ko se je k njej priključilo vse okoliške kraje Goriškega polja in Posočja (Marušič 2001: 33–35).

S pohodom fašizma je bila počasi prekinjena vsaka oblika demokratičnega javnega nastopanja. Slovenci na Goriškem so to najbolj čutili v obliki kršenja oziroma neizvajanja človeških narodnostnih pravic. Leta 1927 je bila ukinjena tudi društvena, strankarska in kulturna dejavnost ter še druge oblike javnega življenja. Samo napetost je nedvomno povečevala tudi obmejna lega Goriške, rojeval pa se je tudi vedno močnejši antifašističen odpor (Marušič 2001: 36). V tem času je mesto Gorica dobivalo italijanski značaj, saj je bilo slovenstvo izrinjeno iz družbenega življenja. Italijanizacija se je nadaljevala z uradno in obvezno zamenjavo slovenskih imen, tako topografskih kot osebnih, z imeni po italijanskem pravopisu (Internet 2: 268).²⁶ Zaradi dolgega zatiranja in prisilnega molka se je med Slovenci na Goriškem začelo izkazovanje identitete v obliki partizanskega boja proti fašizmu. Na Goriškem je imelo narodnoosvobodilno gibanje posebej množično podporo predvsem zaradi programa Osvobodilne fronte, ki je oznanjal upor zoper italijansko oblast in nemške okupacijske sile. Prihod partizanskih čet v Gorico in njeno bližino aprila in prve dni maja 1945 je prinesel upanje oziroma kar prepričanje o priključitvi slovenskih delov Goriške k matični domovini, kar pa se po drugi svetovni vojni ni uresničilo (Marušič 2001: 37).

---

²⁶ Npr.: slovensko ime Ljubič, v italijanskem zapisu Liubicich, je postalo Amadori ali Amoroso (Internet 2: 268).

Po sklepu Pariške mirovne pogodbe je leta 1947 meja zarezala svoje črte prav na Goriškem ter s tem povzročila izredno drastične razmere.²⁷ Mestno središče je bilo pretrgano z naravnim zaledjem doline Vipave in Soče ter od dela Krasa, Brd, Trnovskega gozda in Banjšic. Preko 100.000 ljudi teh pokrajin je ostalo brez gospodarskega, trgovskega, družbenega in zdravstvenega središča. Takšne razmere so leta 1947 pripeljale do začetka gradnje novega regionalnega središča, mesta Nova Gorica. Graditi se je začelo na Goriškem polju, ob starem središču Gorica. V Novo Gorico so se priseljevali prebivalci ostalih občin Goriške, določen delež je bilo preseljenih tudi iz drugih delov Slovenije in iz ostalih jugoslovanskih republik. Rast mesta je doživljala vzpone in padce, čemur je botrovala razpoložljiva finančna podpora s strani Jugoslavije, donacij iz drugih virov ter ljudska delovna volja (Vidmar 1993b: 5-7).

Zgodovina nastanka Goriške, ki je prikazana v tem poglavju, se tesno navezuje na naslednje poglavje o kolektivnem spominu prebivalcev Goriške. Le-ti so z zgodovino tesno povezani, prav tako tudi njihova problematika. Naj na tem mestu opredelim povezanost zgodovine in kolektivnega spomina s Halbwachsovimi citatom iz dela *Kolektivni spomin*, ki pravi: »Zgodovina se rada prezentira kot univerzalni spomin človeškega rodu, vendar univerzalnega spomina ni, saj je sleherna nosilka kolektivnega spomina skupina, ki je omejena v prostoru in času« (Halbwachs 1968/2001: 91). Nadalje avtor poudari potrebo po ločevanju med lokalnimi in nacionalnimi zgodovinami, ker dogodki niso nikjer potekali enako in v istih časovnih obdobjih, kot zgodovinarji to radi prikazujejo. Sleherna izmed skupin ima svojo zgodovino, svoj spomin, svoj potek določenih časovnih obdobjih. V zgodovini obstajajo mnogoteri kolektivni spomini, medtem ko nacija,²⁸ v hotenju postati namišljena skupnost, kreira skupno univerzalno zgodovino. Tako Halbwachs loči tudi med kolektivnimi in zgodovinskimi spomini. Opozarja namreč, da obstaja več kolektivnih spominov, njihova številčnost pa jih tudi ločuje od zgodovine.²⁹ Sami

---

²⁷ Jugoslaviji so pripadle del katastrske občine Gorica, Pristava, Rožna Dolina, Stara Gora ter katastrske občine Solkan, Šempeter, Volčja Draga in Vrtojba, ki so bile mestu priključene v letih 1927/1928. Slednje so štejele okoli 8000 prebivalcev od 48.000, ki so bili naseljeni pod občino Gorica (Vidmar 1993a: 8).

²⁸ Nacija je skupnost državljanov neke države (Družboslovje 1986:181).

²⁹ Kolektivni spomin je kontinuiran mišljenjski tok, katerega kontinuiranost nikakor ni umetna, saj obdrži od preteklosti zgolj tisto, kar je še živo ali zmožno živeti v zavesti skupine, ki ga vzdržuje. Po definiciji ne sega preko meja te skupine (Halbwachs 1968/2001: 89).

kolektivni spomini sežejo toliko daleč, kolikor doseže spomin predstavnikov določene skupine. V njih tudi ni tako jasno določenih ločnic, kot so napisane v zgodovini (Halbwachs 1968/2001: 90–95). Problem različne interpretacije zgodovine obstaja tudi med narodi, prisotnimi na Goriškem, saj vsak teži k različni interpretaciji dogodkov iz preteklega dogajanja ob zahodni meji in tako tudi na Goriškem. Pozitivno dejanje k ustvarjanju za vse vpletene sprejemljive interpretacije zgodovinskih dogodkov je *Skupno poročilo italijanskih in slovenskih zgodovinarjev*,³⁰ ki pa ga italijanska vlada do zdaj ni ravno upoštevala, čeprav je pobuda zanj prišla s strani tako slovenske kot italijanske vlade.³¹

2.2.3 KOLEKTIVNI SPOMIN

Današnji kolektivni spomin prebivalcev Goriške, predvsem območja Goriške v matični domovini ter kraškega in briškega italijanskega dela, je zaznamovan s spomini na antifašistični boj, ki je združeval slovensko prebivalstvo Goriške ter tudi nekatere idejno levo usmerjene Italijane. Ta spomin je še posebej živ med starejšim delom prebivalstva ter njihovimi potomci. Po drugi strani pa predvsem italijanski del goriškega prostora, del prebivalcev mesta Gorice in tudi njene okolice, preveva kolektivni spomin tistih, ki so bili fašizmu naklonjeni ter jih je komunizem v času svojega obstoja precej prizadel. To je večinoma del skrajno usmerjenih prebivalcev, po večini tudi starejših generacij. Gre za najmanj dva kolektivna spomina, ki se na tem prostoru prepletata in ga hkrati neprestano ločujeta. Tudi doživljanje razdelitve Goriške med dve državi je prispevalo h krepitvi različnih kolektivnih spominov. Del ljudi je bil zadovoljnih, da so prišli pod Jugoslavijo, medtem ko so Italijani tragično dojemali izgubo goriškega zaledja. Tisti Slovenci, ki so ostali v Italiji, so bili pretreseni ob izgubi varnosti matične države ter njihovega označevanja z manjšino. Italijanski del prebivalstva pa je bil najverjetneje zadovoljen, da je Gorica končno

---

³⁰ *Poročilo slovensko-italijanske zgodovinsko-kulturne komisije Slovensko-italijanski odnosi 1880–1956* objavljano v Kopru, 25. junij 2000). Dostopno na http://www.mzz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/porocila_slovensko_italijanske_zgodovinsko_kulturne_komisije/ (16. avgust 2007).

³¹ Pobudo za skupno poročilo je s slovenske strani dal Lojze Peterle, z italijanske strani pa politik Andreatta. Do skupnega italijanskega distanciranja od skupnega poročila je prišlo po besedah Jožeta Pirjevca že s strani italijanske vlade, ki je na oblasti bila pred Berlusconiem. Predvsem je italijansko vlado motilo in presenečalo, da poročilo podira marsikatero mite o Italijanih kot dobrih ljudeh. V Italiji naj bi nastajala situacija »uradnega« zgodovinskega revizionizma, kakršne ne poznamo nikjer drugje v Evropi. Nikjer drugje ni tako množičnega ščuvanja k sovraštvu do sosedov (Pirjavec v Škrli 2007d: 13).

postala italijanska. Ti spomini so le delno neposredno prikazani, saj so bila občutenja zelo različna in nasprotujoča. V različnih interpretacijah dogodka iz leta 1947, ko državna črta med Italijo in Slovenijo/Jugoslavijo razdeli Goriško, se lepo pokaže mnogoterost kolektivnih spominov, ki se odraža tudi v različnih interpretacijah zgodovinskih dogodkov na območju zahodne meje. Ti se odražajo tudi v praznovanju različnih zgodovinskih datumov. Kulturna identiteta nekega okolja se namreč ustvarja tudi z zgodovino in s kolektivnimi spomini pogojenimi komemoracijami zgodovinskih dogodkov, ki imajo simbolno vrednost spominjanja. Tako se med dvema narodoma na Goriškem (Italijani in Slovenci) dogajajo različne interpretacije pomena določenega datuma. Naj na tem mestu še enkrat omenim različen pomen letnice 1947, ki za Italijane pomeni zmagoslavno leto, za Slovence pa tragičen datum, ki predstavlja izgubo zgodovinskega središča Goriške ter del etničnega ozemlja. Sporen datum je tudi 10. februar, ko se Italija spominja eksodusa³² in žrtev fojb.³³ Vendar nesoglasja obstajajo tudi med Slovenci, ki vedno bolj različno praznujejo npr. 27. april, ki se je »iz dneva Osvobodilne fronte prelevil v splošen dan upora slovenskega naroda. Še več! Z vratolomnim premetom je 27. april postal dan upora proti srbskemu, jugoslovanskemu agresorju. Tako nekako: Slovenci naj pozabijo na sramotno epizodo druge svetovne vojne, saj je šlo za bratolomno vojno, namesto tega naj se spominjajo leta 1991 in junaškega upora proti jugovojski« (Škrlj 2007e: 15).

Problem kolektivnih spominov, ki danes družijo in delijo starejše generacije prebivalcev na Goriškem, je, da so ti kolektivni spomini prisotni le med njimi. Te generacije imajo neka skupna doživetja, ki spodbujajo določeno čustveno navezanost na ta prostor. Povezanost s kolektivnimi identitetami starejših se med mladimi ohranja večinoma le z družinskimi povezavami. Mlajše generacije pa takšnih emocionalnih skupnih doživetij, ki bi izvirale iz neposredne izkušnje, kot je npr. druga svetovna vojna, nimajo.³⁴ Torej nastaja problem skupnih kolektivnih spominov, ki bi povezovali prihajajoče generacije te pokrajine. Tudi Rupel poudarja, da se »skupna

---

³² Gre za izseljevanje Italijanov iz Istre, ko je ta postala del Jugoslavije.

³³ Fojba v prevodu pomeni kraška jama. Pirjevec pravi, da »od Italije nihče ne terja, da bi pozabila na tragedijo eksodusa in fojb, daleč od tega. Toda nesprejemljivo je, da to počne na tako nekritičen način, da ignorira zgodovinsko resnico. Nesprejemljivo je, da napihuje številke žrtev eksodusa in fojb in da daje dogajanju pomen, ki ga ni imel« (Pirjevec v Škrlj 2007d: 18).

³⁴ Pojavljajo pa se podmladki in nostalgiki iz novih generacij, ki gojijo ideološka prepričanja skupin iz npr. 2. svetovne vojne. Na Tržaškem obstaja npr. skupina imenovana *Arditi di Italija* (Gorečneži Italije), ki so obstajali že med 1. svetovno vojno, se kasneje povezali s fašisti ter še danes delujejo ter izvajajo vojaške vaje na Tržaškem krasu (Škrlj 2007c: 19).

identiteta med mladimi na obeh straneh meje izgublja, ker ni skupnih doživetij. Ti moraš nekaj doživeti, da imaš potem skupno identiteto. Mlad človek mora čutiti s svojimi izkušnjami» (Rupel 2007). Mogoče bi skupen kolektivni spomin predstavljala pridružitve Slovenije Evropski uniji (EU) ter skupno bivanje v evropski skupnosti. Vendar je ta možnost dvomljiva, saj zavest o pripadnosti EU ne povezuje dovolj na emocionalni in duhovni ravni niti prebivalcev »starih« članic.³⁵ Vendar to ne pomeni, da jih sploh ne povezuje. Rezultati Eurobarometra za jesen 2006 kažejo, da niti polovica vprašanih Slovencev ne razmišlja o sebi kot o Evropejcu, kar jo uvršča med države z najnižjo stopnjo identifikacije z Evropo (Internet 19). Komel vidi prihodnost mladih v dejstvu, ki meje ne bodo občutili na način, kot jo občutimo mi. *»Mi smo edina generacije, ki je živela z mejo. Tukaj pri nas si življenje brez meje težko zamislimo, ker če petdeset let živiš z mejo, ti nekaj definitivno ostane. Novim generacijam pa bo to hitro izginilo in brez večjih težav in predsodkov bodo to preboleli«* (Komel 2007).

Prisotna je tudi večja delna asimilacija slovenske manjšine, saj mladi velikokrat sklepajo, da nimajo nič skupnega z matično domovino, ker so sami odraščali v moderni zahodni državi, ki jim je dala drugačne temelje, kot so značilni za slovensko družbo (glej Paljk 2004: 31). Rafko Dolhar, predsednik Slovenske skupnosti,³⁶ pravi, da smo za asimilacijo krivi tudi Slovenci sami. *»Če svojih otrok ne vpišemo v slovenske šole, potem smo zanje /za asimilacijo/ sami krivi. Na žalost se to dogaja. Zdaj se tolažimo z dejstvom, da se dogaja tudi obraten proces, tj. da nekdanji asimilirani Slovenci znova iščejo svojo izgubljeno etnično identiteto in da svoje otroke vpisujejo v slovenske šole. Dogaja pa se, da se vedno več Italijanov doseljuje v slovensko tradicionalno kraje«* (Dolhar v Škrli 2007b: 17).

V poglavju o manj uspešnih primerih čezmejnega sodelovanja in prisotni problematiki bom prikazala, kako se izgubljanje kolektivnih spominov, ki veže skupaj starejše generacije ter njihove tradicionalne interese sodelovanja, odraža tudi pri kulturnem udejstvovanju mladih predvsem v društvenih dejavnostih. Mladi so namreč vedno bolj dejavni le na področjih, ki pokrivajo njihovo zanimanje, torej v interesnih dejavnostih.

---

³⁵ Npr. nizka stopnja identifikacije z Evropo in svetom v raziskavah javnega mnenja SJM 1992, 1995, 1999 (Rus in Toš 2005: 115).

³⁶ Slovenska skupnost je slovenska politična stranka v Italiji.

Preoblikovanje tradicionalnih dejavnosti, katerih temelj je velikokrat le ohranjanje skupnih kolektivnih spominov, lahko pomeni rešitev njihovega obstoja. Najti je torej treba nove temelje in smernice, ki bodo zanimive za mlade in bodo usmerjale njihovo delovanje.

Določen pomen k ohranjanju nekega kolektivnega spomina, ki bi lahko v prihodnosti gradil kulturno identiteto slovenstva na Goriškem, je praznovanje kulturnega praznika, ki ima predvsem za slovensko manjšino velik pomen. Rupel poudarja: *»Eden večjih kulturnih manjšinskih projektov na goriškem prostoru so Gregorčičeve in Prešernove proslave. Pri nas so Prešernove proslave svete. To je skupna, velika proslava, kjer sodelujemo vse organizacije«* (Rupel 2007). Gre torej za obliko srečevanja, ki ima v zavesti ljudi velik pomen in je pomembna za obstoj kulturne identitete. Zanimiva je tudi postavitve kipa Simona Gregorčiča na osrednjem parku v Gorici, ki javno opozarja na prisotnost slovenstva v italijanski Gorici ter opozarja na njen večkulturni značaj.

Kljub vsemu je potrebno omeniti, da na Goriškem ne gre le za prepletanje italijanske in slovenske kulture, ampak tudi za prisotnost furlanskih kulturnih prvin in za germanske vplive, ki so predvsem zgodovinsko pogojeni. Nikakor pa se ne sme izključiti kulturnih vplivov narodov, ki so se kasneje naselili na območje Goriške. Po začetku gradnje Nove Gorice je na to območje prišel določen delež prebivalcev drugih narodnosti bivše Jugoslavije, ki so danes sodelujoči pri oblikovanju goriške identitete. V zadnjih nekaj letih pa ta prostor naseljuje veliko ljudi iz držav Bližnjega vzhoda (npr. Kitajska), ki svojo prisotnost kažejo tako v gospodarstvu kot tudi na kulturnem področju, ko predvsem s svojo številno ponudbo za njihov narod značilnih produktov približujejo svojo kulturo Goričanom. Govorimo torej lahko o mnogokulturni identiteti goriškega prostora, predvsem pa njenega zgodovinskega središča Gorice. Za medkulturno sodelovanje in povezovanje pa je pomemben jezik, ki seveda omogoča sporazumevanje med pripadniki različnih narodov in jezikovnih skupin na Goriškem. O njegovem pomenu in problematiki, ki lahko nastane zaradi neznanja jezikov, bo govora v naslednjem poglavju. Med drugim bo predstavljena tudi problematika pluralnosti in enakovrednosti kultur v čezmejnem prostoru.

2.2.4 JEZIK IN KULTURA

Jezik in z njim pogojeno ohranjanje kulturnih tradicij je eden tistih elementov goriškega prostora, ki predvsem tesno povezuje slovensko prebivalstvo v italijanskem delu Goriške z njihovo matično domovino. Je tudi eden tistih dejavnikov, ki ga najbolj očitno ločuje od države, v kateri živi, in od večinskega prebivalstva. Sam jezik je v teoriji kulturne identitete obravnavan kot eden najpomembnejših dejavnikov za njen nastanek. Jezik je namreč po Kovačič Peršinu temelj identitete in kulture posameznega naroda in z njegovim zamiranjem umira tudi določena kultura (Internet 1). V kolikor se nagibam v tej smeri, moram v tem trenutku ločiti slovensko kulturno identiteto Goriške od preostalih kulturnih identitet, ki zaznamujejo ta prostor. Poleg jezika jo seveda zaznamuje tudi pripadnost enotnemu slovenskemu etničnemu prostoru itd.

Za nadaljnjo analizo moram ločiti vprašanje skupne kulturne identitete Goriške ter sam pojem kulturne identitete Goriške. Zdi se mi pomembno, da se osredotočim na iskanje kulturne identitete na drugačnih temeljih kot je npr. enakost, skupnost in ne etničnost. To pa zato, ker sem mnenja, da o enotni kulturni identiteti Goriške kot taki ni mogoče govoriti. Kot prvo je že sam prostor razdeljen med dve nacionalni državi, katerih pot k enotni kulturi se konča pri vprašanju jezika. Za kulturno (so)delovanje je namreč lahko različen jezik velika ovira, saj pomeni nemoč (govornega) sporazumevanja in s tem hkrati skupnega delovanja. Seveda pa to ni nujno, saj se kulturno delovanje ne odraža samo z besedami. Za ogled npr. razstav, instrumentalnih koncertov itd. jezik ni ovira. Problem jezika lahko omili učenje jezika naroda, s katerim se v nekem prostoru živi in sodeluje. Vendar je za množičnost takšnega pojava potrebna strpnost in enakopravnost okolja, kar pa je za Goriško zelo negotovo trditi. Problem lahko nastane tudi z neupoštevanjem pluralnosti razlik s strani dominantnih kultur ali posameznikov, pri čemer lahko govorimo o elitizmu dominantne države nad manjšo in nad manjšinami. To posledično pripelje do konfliktnosti medkulturnega komuniciranja. Ta konfliktnost se lahko pojavi v obliki netolerantnosti in neupoštevanja medkulturnega dialoga dominantnih držav do manjših narodov in manjšin v lastni državi (Šabec 2006: 199–200). Tako prihaja s strani Italijanov, živečih na Goriškem, do nekaterih nacionalističnih teženj, predsodkov in občutkov večvrednosti nad manjšino ter sosednjo evropsko državo

Slovenijo. O še nepreseženi večvrednostni drži Italijanov nad Slovenci pravi Tomaž Marušič, sodelavec novogoriške raziskovalne postaje Zgodovinskega raziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti ter priznan zgodovinar in poznavalec problematike goriškega prostora, v intervjuju takole: *»Gre za dolgotrajen proces, ki še ni presegel atavizmov³⁷ take vrste, kot je podcenjevanje tistega, ki naj bi bil kulturonosec (Italijan) in zaničljiv odnos do civilizacijsko šibkega (Sciavi). Tako razumemo nacionalistična izzivanja in dejstvo, da ena tretjina Goričanov nima (ni imela) prepustnice maloobmejnega prometa«* (Marušič 2007). Posledično pripelje takšna drža do dodatne krepitve kulturne, regionalne in nacionalne zavesti in identitet manjšin in manjših narodov, ki se pod vplivom vse večjega pritiska s strani dominantnih držav vse bolj povezujejo, krepijo svoje interese, soočajo pa se tudi z nezaupanjem, negotovostjo ter včasih nestrpnostjo do tujstva. Pojav nestrpnosti pa ruši želeni medkulturni dialog in strpno pluralnost, s katerima bi se obravnavana identiteta lahko ustvarjala in utrjevala (Šabec 2006: 200). V primeru Goriške bi se lahko govorilo o prisotnosti krepitve predvsem kulturne in nekoliko tudi regionalne identitete s strani Slovencev, saj se Slovenci na Goriškem mogoče bolj zavedamo in spodbujamo zavedanje o večkulturnosti in pomenu strpnosti v prostoru, kjer živimo. K temu nas najbrž spodbuja tudi naša majhnost, ki nas sili v komuniciranje s svetom, saj se male jezikovne kulture ne morejo ograjevati od »ostalega sveta« (Internet 1). Malnič pravi: *»Mi smo takšni, da hočemo povezovanje. Mi moramo vedno biti v stiku s tujci. Razen Ljubljane je v Sloveniji vse ostalo na meji. To je naša značilnost, v čemer ni nič slabega. Vedno tekmujemo in smo soočeni s tem, da lahko nekaj izgubimo. To se dogaja tudi večjim narodom, vendar tega ne tako očitno opazijo, saj jim sto ljudi ne predstavlja tako velikega števila kot majhnim narodom /.../«* (Malnič 2007). Nadalje opozori na pretirano poudarjanje majhnosti Slovencev s strani kulture vladajočega diskurza, ki stalno *»ponavlja stereotip, da smo majhni hlapci in tako se tudi obnašamo«* (Malnič 2007).

Obenem pa se je dobro zamisliti, ali sta heterogenost sodobnih identitet in multikulturnost prostora pravšnji rešitvi za pripadnike malih narodov in kultur, saj obstaja nevarnost njihovega postopnega izumiranja (Internet 1). Nevarnost vpliva večjih kultur, ki bi lahko sčasoma ogrozile manjše, kakršna je tudi slovenska, se

---

³⁷ Atavizem (*lat.*) = obnavljanje posebnosti, ki so jih imeli predniki; nauk o dediščini (Bunc 1998: 48).

odraža tudi v javnomnenjski raziskavi iz leta 2002, kjer se s to potencialno bojaznijo strinja kar polovica vprašanih (Internet 6). Rupel o tem razmišlja takole: *»Sprašujem se, če se bo ta /slovenski/ narod ozavestil in zaslutil nevarnost kulturnega izginotja /.../. V Ljubljani te ne »zafrkavajo« kot mene tukaj »predmejca«, ampak na dosti nevarnejšem področju. Vsi iz obmejnega območja vemo, da se v novih podjetjih z zaposlovanjem novih kadrov uveljavlja angleščina kot pogovorni jezik. Če gledamo v to smer, je bila Slovenija do sedaj kulturno zelo kvalitetna in število ni nevarno, vendar pri tem ali si narod ali folklor, igra pomembno vlogo kvantiteta«* (Rupel 2007). Tudi v raziskavi javnega mnenja iz leta 2002 se je več kot 40 % vprašanih izreklo s prepričanjem, da predstavlja članstvo v Evropski uniji, torej združevanje Slovenije z drugimi državami, škodljiv element za ohranjanje slovenskega jezika in kulture (Internet 6: 368). Pogosta reakcija na ogroženost majhnih in manjšinskih kultur je pojav t.i. »folklorizma«, ko se na pretiran in klišejski način predstavlja nacionalna kultura in tradicija (Velikonja 2002: 290). Jermanova poda zanimivo ugotovitev v tej smeri: *»V Novi Gorici imamo folklorne skupine, kjer je relativno veliko mladih. Obstajajo tudi otroške folklorne skupine, ki dosegajo dobre rezultate«* (Jerman Bratec 2007). Gre za zanimiv, dvorezen pojav, saj slovenska manjšina na eni strani ugotavlja nezanimanje mladih za tradicionalne dejavnosti, po drugi strani pa v matični domovini prihaja do njihovega razvoja. Iz tega lahko sklepam, da obstaja določeno zavedanje o ogroženosti slovenske kulture in jezika tudi med Slovenci, čeprav je to po mojem mnenju še prešibko.

Na Goriškem pa je prisoten zanimiv pojav, ki je do neke mere v protislovju zgoraj danim pojasnilom o občutku dominantnosti večje nacije nad manjšo. Mogoče je namreč zaznati nek strah pred slovenstvom oziroma tujstvom, kot prisotnost slovenstva dojemajo nekateri na Goriškem živeči Italijani. Nivo znanja in podjetnosti Slovencev v primerjavi s situacijo v prejšnji državi seveda raste. Rupel pravi, da mlajše generacije *»v Novi Gorici slutijo konkurenco, ker mladi od 16 let naprej pa do 30 v Sloveniji znajo jezike.«* O splošnem znanju, pridobljenem v italijanskih šolah, poda Rupel slabo mnenje, ko pravi: *»Mlajše generacije imajo neke strahove, ker niso podjetne. To pa zato ker poznajo samo svoj jezik. O angleščini se Italijanom namreč niti ne sanja. Nekdo, ki konča v Sloveniji osnovno šolo, zna več matematike, kot nekdo, ki tukaj /v Italiji/ konča maturo. Ta konkurenčnost in podjetnost /Italijane/ straši«* (Rupel 2007). Nedvomno gre v tem primeru za precej negativen pogled na

kakovost italijanskih šol, ki ga ne bi mogla določiti kot splošno mnenje. Sama namreč osebnih izkušenj z italijanskim šolskim sistemom nimam, tako da o upravičenosti takšnega mnenja ne bi mogla soditi. Pa vendar. Komel opozarja, da bodo morali v prihodnosti tudi Italijani spodbujati zavedanje o slovenski prisotnosti v obmejnem prostoru in o potrebi po znanju slovenskega jezika. V tem kontekstu omenja vlogo šole, katere sistem bi moral biti organiziran tako, da *»bo v njem obstajal en skupen tuj jezik, npr. angleščina, vsi pa se bomo učili lasten jezik in jezik soseda, kar bo prispevalo k lažjemu razumevanju. Upam, da bo v prihodnosti Slovenec v komunikaciji z Italijanom lahko govoril slovensko, Italijan pa italijansko. To je precej lažje, kot pa da Italijan nič ne razume slovensko, kar posledično zahteva še prevajanje.«* Nadalje pravi, da *»je v italijanski mentaliteti malo tistih, ki se zavedajo slovenščine. K temu težijo le tisti, ki so bolj kulturno izobraženi, kar pomeni, da je znanje slovenščine stvar posameznika. Predsodki še vedno obstajajo in jih je zato potrebno premostiti«* (Komel 2007). Gre za problem neznanja o drugem, kar pripelje do strahov o sosedu. Rešitev je spoznavanje različnosti, saj je, kot nadalje pravi Komel, *»potrebno različnost predstaviti kot pozitiven element. V preteklih letih so se poskušali vsi razlikovati. V tej smeri je pomembno zanimanje za sočloveka oziroma za soseda, za njegovo kulturo. Pomembno je, da Italijani spoznajo Prešerna, Gregorčiča, Slovenci pa Danteja, Carduccija itd.«* (Komel 2007). Malnič se o zavesti Italijanov opredeli širše. *»Kjerkoli imamo opraviti z romansko kulturo, se pojavi problem zanimanja za druge kulture. To so namreč kulture z močno tradicijo, ki jih povzdiguje. Oni niso kot npr. Nemci, kjer zna skoraj vsak govoriti angleško. Ne gre za vprašanje ponosa oziroma neponosa. Vendar ne gre presojeti Italijanov le po našem /Goriškem/ koncu. Imaš pa tam čez /v Italiji/ tretjino ljudi, ki ni bila preko meje. To je fenomen, ki pove kakšni so Italijani/«* (Malnič 2007).

Omeniti je še potrebno, da je zgodovinsko gledano ta prostor tudi versko raznolik, saj je bila poleg rimskokatoliške tradicije nekdanje tu pomembna tudi judovska skupnost, katere prisotnost je možno zaslediti tudi danes (ostanki judovskega pokopališča v Rožni Dolini, sinagoga v centru Gorice). Čeprav tudi verska enotnost prostora ne nujno pomeni skupne kulturne identitete, na kar opozori Malnič, ko pravi: *»Niti ista vera ni nujnost. Za primer navajam npr. Špance in Irce.«* Opozori pa tudi na diferenciacijo ljudi znotraj iste jezikovne skupine, ko primerja Avstrijo in Nemčijo,

kjer govorijo isti jezik, vendar kljub temu da »Avstrijci govorijo nemški jezik, se nimajo za Nemce« (Malnič 2007).

2.3 ALI LAHKO POTRDIMO OBSTOJ KULTURNE IDENTITETE GORIŠKE?

Goriško nedvomno določa regionalna identiteta, ki jo oblikuje določen zgodovinsko formiran teritorij goriškega prostora. Sama zgodovina Goriške nedvomno potrjuje, da je Goriška svoj teritorij začela oblikovati že okoli daljnega leta 1000, ko je bila prvič omenjena v darovnici oglejskemu patriarhu. Njenemu nadaljnjemu razvoju kot celote botruje Goriška grofija ter kasneje Habsburška monarhija. Zgodovinsko se je teritorij današnje Goriške spreminjal in počasi izoblikoval v sodobno obliko šele v drugi polovici 20. stol., ko se je prostor ločil med dve nacionalni državi. Kolikor je bil teritorij zgodovinsko gledano dokaj enoten, pa je bilo prebivalstvo znotraj Goriške vedno pluralno in večnarodno. Že od časa, ko so Slovani poselili ozemlje ob Soči, so njihove konkurente predstavljali Romani, predvsem Furlani in Italijani. Večkulturnost v mestu Gorica se je povečala s prihodom Germanov. Narodne skupine so imele različne položaje na družbeni lestvici. Tako so bili Slovani in Furlani, čeprav so bili v večini, načeloma kmetje in prebivalci podeželja. Meščanstvo in plemstvo pa so predstavljali Italijani in Germani. S kratkim povzetkom v prejšnjih poglavjih že povedanih dejstev sem hotela ponazoriti, da v kolikor lahko govorimo o regionalni identiteti Goriške, moramo biti pri argumentiranju njene kulturne identitete bolj previdni. Goriška regionalna identiteta ter njen večkulturni prostor namreč vplivata tudi na kulturno identiteto Goriške.

Danes je Goriška opredeljena kot prostor, deljen med dve nacionalni državi, med najmanj dve veliki narodni skupini, ki pa se prepletata tudi s prebivalci drugih kultur, kot so Furlani itd. V italijanskem delu Goriške živi slovenska manjšina, katere prisotnost pomembno vpliva na odnose v regiji. V njem se srečujeta najmanj dva nacionalna jezika, ki miselno, kulturno in zgodovinsko ločujeta ta prostor. V zgodovinskem smislu prostor opredeljuje več zgodovin, vsaka oblikovana in doživeta od različnih narodov, idejnih polov, ki so tukaj še vedno zelo prisotni. In toliko, kolikor je različnih doživetij tega prostora, toliko je kolektivnih spominov. Torej se nikakor ne bi dalo govoriti o stabilni skupni kulturni identiteti Goriške, vendar pa bi

bilo ravno tako absurdno reči, da Goriška kulturne identitete nima. Tako je tudi predstavnik Zveze kulturnih društev Nova Gorica³⁸ prepričan, da »goriška identiteta ne more biti enaka na obeh straneh meje, razen če gledamo kulturno izročilo Slovencev na obeh straneh meje« (Zveza kulturnih društev 2007). Sama jo vidim kot izrazito moderno oblikovano identiteto, ki bo močnejše zaživela v prihodnosti, mogoče že med naslednjo generacijo. Ne verjamem, da bo kadarkoli mogoče na demokratičen in svoboden način oblikovati enotno kulturno identiteto Goriške. Pluralnost kultur, jezikov, simbolov, ločenost ozemlja so dejavniki, ki ne morejo oblikovati enotne kulturne identitete. Vedno bo obstajala vsaj pluralnost italijanske, furlanske in slovenske kulturne identitete, ki pa bo znotraj še dodatno razdeljena. Ne verjamem, da bo v prihodnosti Evropa tista, ki bo zgradila enotno kulturno identiteto ali enoten kulturni prostor Goriške. Obstaja pa možnost, da bo ta prispevala k sožitju, strpnosti in povezovanju različnih skupin. V kolikor bo fizična odstranitev meje v prihodnosti združila npr. prostor obeh Goric do mere, ko državna in miselna meja ne bosta več predstavljal ovire za sodelovanje in ko bo družbena klima dosegla visok nivo kulturne strpnosti, bo v goriškem multikulturnem prostoru mogoče prišlo do razvoja interkulturalnosti.³⁹ Danes se to mogoče zdi še utopična želja, vendar optimistično mislim, da je njena realizacija v naslednjih generacijah možna.

Danes je goriški prostor še preveč obremenjen s preteklo zgodovino. Vojne in prve povojne generacije so še preveč razdeljene s kolektivnimi spomini, ki vplivajo tudi na njihove potomce. Kot je prikazano v poglavju o kolektivnih spominih, so le-ti nekaj, kar ljudi združuje in hkrati ločuje. Slovenci v Italiji in Slovenci v Sloveniji bodo kot en narod praznovali slovenske nacionalne praznike. Italijani pa bodo kot drug narod praznovali italijanske praznike. Simbolika praznikov torej ločuje že med narodi in tudi znotraj njih. Pluralnost kolektivnih spominov predstavlja še dodatno ločevanje, saj bodo ideološke skupine znotraj enega naroda praznovale le določene datume (npr. redko kateri član borčevskega združenja bo praznoval 15. avgust, ker je to katoliški praznik).

---

³⁸ Vir informacij, ki sem jih dobila z internetnim vprašalnikom na Zvezi slovenskih kulturnih društev želi ostati anonimni. Ker želim prošnjo upoštevati, bom vir informacij v tem primeru označevala kot predstavnik ZKD Nova Gorica.

³⁹ Interkulturalnost je najvišja stopnja multikulturalnosti in predstavlja življenje v različnih kulturah. Znotraj interkulturalnosti nacionalne kulture ne nastopajo kot prevladujoče, ampak zgolj kot ena izmed kultur, ki ohranja svojo osnovo, obenem pa jo širi in nadgrajuje z drugimi (Velikonja 2002: 291).

Nedvomno pa je multikulturen, a miselno in z mejo ločen prostor pustil na ljudeh, ki v njem živijo, določene skupne lastnosti. Ker sem potrdila obstoj regionalne identitete Goriške, bom te skupne lastnosti imenovala kar regionalne posebnosti.⁴⁰ Mislim, da so nezavedni dejavniki tega okolja, ki jih je tu pustila skupna zgodovina, posredovali različnim skupnostim skupne značilnosti tako na miselni kot kulturni ravni, obenem pa so ti dejavniki okrepili možnost za pridobivanje zavesti o različnosti in mnogih identitetah, ki se znotraj prostora prepletajo. Tudi Komel potrjuje obstoj kulturne identitete Goriške, saj meni, da *»imamo Goričani, Furlani, Italijani in Slovenci skupno kulturno raven, skupne kulturne navade, kar izraža poseben način življenja. Razlikujemo se le po tem, da jaz govorim slovensko, drugi furlansko, tretji pa italijansko. Osnova je ista«* (Komel 2007). Mnenje Rupla je v marsičem podobno Komelovemu. *»Obstaja neka »goriškost«, goriška identiteta, ki je zelo močna. Na »goriškost« gledam kot na miroljubno kulturo, a vseeno obstaja v njej neka ostra ofenziva med večino in manjšino, kdo bo koga, kdo bo slabši«* (Rupel 2007). Rupel poda zelo zanimivo karakteristiko Goričanov. Pravi, da *»Goričani na splošno niso konfliktni ljudje, pač pa so umirjeni, se znajo zabavati podobno kot Furlani in ne kot Italijani«* (Rupel 2007). Rupel s tem stavkom opozori na dejavnik priseljevanja ljudi iz notranjosti Italije, Slovenije in drugih držav na Goriško. Že Malnič je opozoril, da ima pravi prebivalec Goriške oziroma ožjega goriškega prostora drugačno mentaliteto in odnos do ljudi čez mejo. Gre za odnos, ki temelji na spoštovanju in previdnosti hkrati, ter za miroljubno sožitje znotraj deljenega prostora (Malnič 2007). Na tem mestu naj omenim regionalni osebni profil Goričanov,⁴¹ ki ga je Janez Musek v knjigi *Psihološki portret Slovencev* stereotipno opredelil kot zadržanega, preprostega in ljubeznivega (Musek 1994: 160).

Sama bi na tem mestu želela omeniti še en dogodek v zvezi z bogato tradicijo, ki se je Goričanom nedvomno vtisnil globoko v zavest in prišel v navado in tradicijo ter se prenaša iz generacije v generacijo med Slovenci in Italijani. Gre za Andrejev semenj, ki se vsako leto konec meseca novembra odvija v centru mesta Gorica. To je enotedenski dogodek, na katerem se pomešajo Goričani vseh narodnosti in prepričanj

---

⁴⁰ Regionalne posebnosti predstavljajo jezik, dialekti, šege, običaji, krajske in podnebne značilnosti. Tvorile naj bi široko in dovolj raznovrstno podlago za najrazličnejše sodbe o različnosti in posebnosti regijskega prebivalstva (Musek 1994: 159).

⁴¹ Musek v knjigi opozarja, da so ti regionalni osebni stereotipi med najbolj dvomljivimi in najmanj upravičenimi razlikovalnimi značilnostmi, ki jih pripisujejo regionalnemu prebivalstvu (Musek 1994: 159).

in na katerem vlada vsesplošno sproščeno vzdušje. Dogodek omenjam, ker se navezuje na naslednje poglavje, v katerem se bom ukvarjala s čezmejnimi kulturnim sodelovanjem Goriške. V kolikor sem v poglavju o kulturni identiteti prišla do ugotovitve, da enotne kulturne identitete na Goriškem ne moremo potrditi, bi želela skozi analizo nekaterih primerov čezmejnega kulturnega sodelovanja ugotoviti, kakšni trendi so prisotni na tem področju, kakšni projekti se odvijajo ter kako se morebitne probleme rešuje. Tako bom tudi lažje ugotovila, v kakšno smer se bo kulturna klima in identiteta Goriške razvijala v prihodnje.

3. ČEZMEJNO KULTURNO SODELOVANJE GORIŠKE

Za nadaljnje nastajanje, oblikovanje in vzdrževanje kulturne identitete Goriške je pomembno čezmejno kulturno povezovanje in sodelovanje na institucionalni in osebni ravni posameznikov. Dejansko pomeni takšno sodelovanje pomemben dejavnik v razvoju slovenskega kulturnega in etničnega razvoja na Goriškem ter odločilno vpliva na regionalno in kulturno identiteto celotnega goriškega prostora. Kot je pričakovano za območje srečevanja najmanj dveh velikih kultur (romanske in slovanske), poteka čezmejno sodelovanje na ravni slovenskih in italijanskih kulturnih institucij ter interesov na obeh straneh meje. Vendar odigrava v čezmejnem sodelovanju pomembno vlogo tudi sodelovanje med slovensko manjšino v Italiji in Slovenci v matični državi. Strinjam se z Mitjo Ruplom, ko pravi, da je osnovni namen čezmejnega kulturnega sodelovanja nedvomno povezovanje Slovencev z obeh strani meje v dejavnosti, ki omogoča vzdrževanje nacionalne, etnične in kulturne identitete. Ena glavnih komponent te dejavnosti pa je ohranjanje skupnega jezika, za kar se trudijo predvsem Slovenci na italijanski strani, ki so se morali in se še borijo z vsakodnevnimi pritiski asimilacije (Rupel 2004: 10). Komel o sodelovanju med manjšino in matico pravi podobno:

Sodelovanje med Italijo in Slovenijo bi moralo biti kar se da široko in tako omogočati, da manjšina ostaja povezana z matico. Sodelovanje med državama je nujno, ker samo na ta način lahko italijanska stvarnost v Italiji spoznava območje preko meje ter kaj se dela in razvija v Sloveniji. »Manjšinci« pa moramo spoznavati, s čim

razpolaga kulturni prostor v Sloveniji. Važno je, da se slovenska kulturna dejavnost ne ustavi na današnjih mejah. Zajemati mora celoten kulturni prostor vseh treh kultur. Nujno je, da se razvija manjšina in jezik (Komel 2007).

Treba je poudariti, da je zavedna slovenska manjšina na Goriškem v Italiji pomemben dejavnik pri razvoju čezmejnega kulturnega sodelovanja. Vendar se v diplomskem delu z manjšinsko problematiko ne bom posebej ukvarjala, ker je to kompleksna tema, potrebna posebne obravnava in analize. Smiselno pa se mi zdi omeniti, da je manjšina na nek način že precej integrirana v širši prostor, v katerem se nahaja, hkrati pa tudi notranje prestrukturirana do te mere, da ne zagovarja več le lastnih kulturnih in etničnih interesov, ampak širše regionalne interese, čeprav v prostoru, v katerem živi, še vedno ni enakovredno obravnavana (Bufon 1992: 31). Čezmejno (ne samo) kulturno sodelovanje omogoča nadaljnji obstoj skupnega zgodovinskega goriškega prostora. K ohranjanju le-tega pomembno prispevajo tudi predstavniki drugih narodnosti, prisotni na tem območju (Italijani), zato jih je potrebno vključiti v sodelovanje. Najintenzivnejše je sodelovanje med Slovenci na obeh straneh meje, kljub temu pa je vedno več sodelovanja tudi med Slovenci in Italijani. V tej smeri danes poteka predvsem sodelovanje na občinski ravni, ki je podrobneje predstavljeno v naslednjem poglavju. Do sodelovanja med Slovenci in Italijani ne prihaja toliko med samimi kulturnimi institucijami Goriške, na kar kaže dejstvo, da se kulturno dogajanje odvija predvsem na ravni slovenskih kulturnih institucij. V predstavitvi nekaterih določenih projektov v poglavjih o uspešnih in manj uspešnih projektih čezmejnega kulturnega sodelovanja, bom to domnevo skušala tudi dokazovati. Preden se osredotočim na konkretne projekte, pa je pomembno predstaviti še zgodovino čezmejnega kulturnega sodelovanja. Pri tem se osredotočam na zgodovino sodelovanja ožjega območja občin Gorica in Nova Gorica oziroma na tem prostoru prisotnih institucij, ki so vključene v sodelovanje.

3.1 ZGODOVINA ČEZMEJNEGA KULTURNEGA SODELOVANJA OBMOČJA OBČIN GORICA IN NOVA GORICA

Najprej bi rada podala nekaj podatkov o prisotnosti kulturnega udejstvovanja Slovencev na tem območju že pred postavitvijo državne meje med Italijo in Slovenijo leta 1947 ter s tem prikazala, v kakšni obliki je bila institucionalizirana kultura prisotna v preteklosti.

Tudi na Goriškem je tako kot v ostalih predelih današnje Slovenije pustilo sled zlasti reformacijsko gibanje s pridigarjem Primožem Trubarjem,⁴² ki je to deželo obiskoval v 16. stol. Poleg njega je na tem koncu deloval tudi protestantski pisec Sebastjan Krelj⁴³ ter pridigar in ustvarjalec slovenskega knjižnega jezika Janez Svetokriški, ki je deloval v 2. polovici 17. stoletja. Za knjižnice na Goriškem je bilo pomembno 17. stoletje, saj je leta 1629 jezuitska družba ob ustanovitvi semenišča v Gorici postavila Državno knjižnico Posočja, zasnovano kot akademska in šolska knjižnica. Konec 18. stol. se pojavijo prvi znaki slovenske goriške identitete, ko leta 1779 župnik Andrej Lavrin v večjezičnem pesniškem zborniku v Gorici, objavi slovensko slavnostno pesem, ki govori o »Slavencih« in predstavlja prve slovenske besede, natiskane v Gorici. Prvi samostojni slovenski tisk, ki je izšel v Gorici, pa predstavlja knjižica pesmi *Zerkoune pesmi* iz leta 1786. V kulturno podobo tega časa je treba poleg književnikov, glasbenikov in strokovnih piscev vključiti tudi upodabljaljoče umetnike,⁴⁴ v obdobju baroka pa so pomembno sled pustili tudi neslovenski umetniki (Marušič 2001: 19–23).

Na nadaljnji kulturni razvoj je vplival vznik in razvoj nacionalne ideje. Narodno prebujanje goriških Slovencev je pustilo velike posledice na njihovem duhovnem in družbenem razvoju. Leta 1848 so prve buditeljske naloge opravljali duhovnik Peter

---

⁴² Primož Trubar (1508–1586) je bil nosilec protestantske ideje v slovenskih deželah ter začetnik slovenske književnosti. Izdal je prvo slovensko knjigo *Katekizem* in *Abeceknik* (1550) (Varl 1964: 18).

⁴³ Doma je bil iz Vipave. Bil je protestantski pisec, pesnik in pridigar. Izdal je dve knjigi, *Otročjo biblijo* in *Postilo slovensko* (Varl 1964: 20).

⁴⁴ Deloval je kipar Mihael Cussa doma iz Ajdovščine. Od tam je prihajal tudi baročni slikar Anton Cebej (Marušič 2001: 23).

Budin,⁴⁵ Matej Hladnik idr., predvsem pa Valentin Stanič s slovensko knjigo in pesmijo. S Staničem se je književno ustvarjanje pospešeno razvijalo in se nadaljevalo s Štefanom Kocjančičem. Sledilo je obdobje »goriškega slavčka« Simona Gregorčiča.⁴⁶ V tem času so ustvarjali tudi pesnik Josip Pagliaruzzi, pisatelj in profesor na goriški realki Fran Erjavec, zgodovinar Simon Rutar, teolog dr. Anton Mahnič, ki je bil urednik prve revije v slovenskem jeziku na Goriškem, tj. revija *Rimski katolik*. Pot razvoja je vodila k taborom,⁴⁷ ki so predvsem s kulturno dejavnostjo netili narodno zavednost (Marušič 2001: 26–27).

Nekakšnega medkulturnega sodelovanja, ki bi ga lahko nudilo mesto Gorica kot stičišče jezikovnih kultur, pa v 19. stol. ni bilo. Srečevali so se le mladi v srednjih šolah, duhovniški naraščaj v goriškem bogoslužju in italijanski trgovci s slovenskimi kupci. To so bila srečanja le na ravni vsakdanjih človeških odnosov in skorajda posledica nujnosti. Nekaj je bilo poskusov prireditvev, kot so npr. literarni večeri ob koncu 19. stol., vendar se nič od tega ni obneslo. Nekako je dogajanje dajalo občutek, da Gorica ne more postati most med italijansko in slovensko kulturo. Malce drugačno je bilo politično dogajanje, kjer so se sklepali celo slovensko-italijanski sporazumi, vendar je bilo tudi to prizorišče ostrih nacionalnih soočanj, ki so se prenašala tudi na ulico (Marušič 2001: 32).

Druga polovica 19. stol. pa pomeni tudi začetek institucionalizirane glasbene dejavnosti na Goriškem, ki se je pričela razvijati ob organizaciji pevskih nastopov Slovenske čitalnice, ustanovljene leta 1862. Od takrat je zborovska pesem stalna spremljevalka vseh dogajanj in razvoja mesta. Za organizirano zborovsko petje je bilo leta 1882 ustanovljeno Slovensko bralno in podporno društvo. Delovala sta dva zbora, najbolj slaven je bil veliki mestni zbor *Slavec*. Neorganizirano glasbeno izobraževanje je porodilo misel o ustanovitvi društva po vzoru ljubljanske Glasbene matice. Goriški liberalni krogi so leta 1900 ustanovili Pevsko in glasbeno društvo s 50-imi člani.

---

⁴⁵ Zapustil je rokopisne slovenske pridige in objavil kratek šolski učbenik (Marušič 2001: 5).

⁴⁶ S.G. je prvi umetniški glasnik goriške pokrajine in njenih ljudi. Svoje izbrane pesmi je izdal leta 1882 v prvem zvezku *Poezij*. Knjigo so ljudje imenovali tudi »zlata knjiga slovenskega naroda«. Kritike zaradi domnevne pohujšljivosti njegovega ustvarjanja so prihajale s strani duhovnikov, predvsem dr. Antona Mahniča. Njegova najlepše pesmi so *Soči*, *Nazaj v planinski raj*, *Človeka nikar* idr. (Varl 1964: 66–68).

⁴⁷ Tabori so bili množična politična zborovanja že od leta 1848 z v narodnem programu postavljenimi zahtevami.

Glavni pobudnik društva je bil dr. Henrik Tuma,⁴⁸ za pevovodjo pa so izbrali Emila Komela, samo društvo pa je pridobilo status prvega javnega zavoda na Goriškem. Društvo je postalo glasbeni center, ki leta 1907 postal prva podružnica k ljubljanski Glasbeni matici. Njegova naloga je bila voditi glasbeno kulturno življenje v Gorici in skrbeti za razvoj zborovskega petja in glasbene šole. Društvo je z glasbeno šolo in zborom v letih 1911 in 1914 doseglo najvišji vzpon in uspeh. Nasprotovanja med klerikalci (Čitalniški zbor) in liberalci, ki so bila tipična tudi za Goriško, so zatrla osnovanje Zveze pevskih društev, ki bi povezovala vsa pevska društva goriške dežele (Gregorič Vuga 1997: 126–127).

Goriški kulturni razcvet, ko so Slovenci v Gorici imeli 18 gospodarskih, 16 ljudskoprosvetnih, 8 športnih, 7 političnih in 5 šolskih društev ter 17 strokovnih organizacij in 4 založbe, je prekinila 1. svetovna vojna. Pomembno je omeniti v tem prostoru prisotno prvo slovensko državno gimnazijo, založniški in tiskarski center Andreja Gabrščka, izhajanje slovenskih revij *Veda* in *Naši zapiski* ter ponovno poudariti močan kulturni in znanstveni potencial v publicistih dr. Henriku Tumi, Antonu Dermoti, zgodovinarju dr. Francu Kosu, zdravniku Antonu Breclju, jezikoslovcu Stanislavu Škrabcu,⁴⁹ slikarski družini Šantel in celi vrsti predstavnikov mlajše generacije.⁵⁰ Med njimi je bil pomemben pisatelj in urednik France Bevk⁵¹ (Marušič 2001: 34).

Na glasbenem področju so bili po prvi vojni in do prevlade fašizma Slovenci ponovno dejavni z vodilnim goriškim pevskim zborom *Mladika*, ki sta ga med leti 1923 in

---

⁴⁸ H.T. je bil politik, publicist, odvetnik in planinec. Njegovo pomembno dediščino predstavlja knjižnica, ki je ena redkih knjižnic slovenskih javnih delavcev, ki so delovali ob koncu 19. in v 20. stoletju. Danes je knjižnično gradivo shranjeno pri novogoriški raziskovalni enoti Zgodovinskega inštituta ZRC SAZU Ljubljana. Pred prvo svetovno vojno je bila Tumova knjižnica poleg knjižnice dr. Franca Kosa, najbogatejša zbirka knjig kakega Slovencev v Gorici (za opis knjižnice glej Marušič 1999: 3–13).

⁴⁹ Knjižnica, posvečena delu Stanislava Škrabca, se danes nahaja na Kostanjeviškem samostanu nad Novo Gorico.

⁵⁰ Delovali so še Damir Feigel, Andrej Budal, pesnica Ljubka Šorli, Ivo Šorli, Ivan Pregelj, Alojz Gradnik itd. (Marušič 2001: 34).

⁵¹ Je najplodnejši pisatelj v obdobje med obema vojnama. V času druge svetovne vojne je pobegnil iz goriških zaporov in postal eden pomembnejših voditeljev NOB-ja v slovenskem Primorju. Njegova dela se močno dotikajo življenja na Goriškem. Med njegove stvaritve spadajo roman *Kaplan Martin Čedermac*, *Pastirci*, *Pesterna*, povest *Tonček*, *Lukec in njegov škorec* ter mnoga druga (Varl 1964: 116–118).

1926 vodila Marij Kogoj in nato Lojze Bratuž.⁵² V tem obdobju je deloval tudi zbor Učiteljske zveze Julijske krajine, ki ga je vodil Srečko Kumar. Velik pečat je pustil požig Trgovskega doma leta 1926, zaradi katerega je bila uničena številna glasbena dokumentacija in mnogo zapisov originalnih skladb. Pomemben prispevek h kulturnem razvoju Goriške so v tem obdobju pustili še umetnik Venio Pilon, Ivan Čarga, Lojze Spazzapan, Avgust Černigoj idr. (Gregorič Vuga 1997: 128–129). Po koncu vojne so pri ohranjanju kulture imela veliko vlogo društva, ki so bila nazorsko ločena tja do leta 1927. Takrat se so razpustila oziroma ukinila z društvenim zakonom. Zaradi izločanja slovenstva iz družbenega življenja je goriški prostor začel pridobivati vedno bolj italijanski značaj (Marušič 2001: 36). Tako je bila v 30. letih slovenska beseda javno prisotna le v knjigah in v cerkvi, vendar so knjige izhajale cenzurirano ter predvsem kot koledarji, pratike itd. Obstoječe knjižnice so bile oskrbovane pretežno z italijansko literaturo, kulturne izmenjave s strani Italije pa skoraj ni bilo. Ker slovenska literatura skoraj ni bila dosegljiva, je med Slovenci naraščalo zanimanje za italijansko kulturo. Prevajalec Alojzij Rus je med leti 1921 in 1922 izdal dvojezični zbornik o Danteju. Več sodelovanja med Italijani in Slovenci je bilo na področju upodabljanja in glasbene umetnosti, saj so bili mnogi vključeni v italijanski umetniški krog.⁵³ Zaradi pomanjkanja slovenske periodike, so bili Slovenci prisiljeni ustanovljati svoje časnike in časopise kot nujnost za ohranjanje temeljnih znanj in jezika (Pirjevec in Kacin Wohinz 2000: 59–61). Prepoved rabe slovenskega jezika se je lepo odražala na tiskanem obvestilu z izjavo »*Qui si parla soltanto italiano*«,⁵⁴ ki so ga Italijani izobesili v vseh javnih prostorih (Internet 2: 269). Od leta 1930 dalje se je slovenstvo ohranjalo le v knjigah goriške Mohorjeve družbe, Goriške matice, v cerkvi in znotraj ilegalnih kulturno-prosvetnih dejavnosti. Do konca vojne je vladalo zatiranje slovenstva, ki se je za kratek čas končalo ob prihodu partizanov v Gorico leta 1945 (Marušič 2001: 36–37). Vendar se je »olajšanje« ob tem dogodku spremenilo že leta 1947 z državno razdelitvijo Goriške, kar je predstavljalo tragično situacijo.

---

⁵² Lojze Bratuž, zborovodja in skladatelj je padel leta 1937 v Gorici kot žrtev fašizma. Uboj tako pomembnega kulturnika tistega časa je rodil še močnejše večletno sovraštvo med narodi in različnimi kulturami na Goriškem (Gregorič Vuga 1997: 129).

⁵³ Kot npr. Zoran Mušič, Venio Pilon itd. (Pirjevec in Kacin Wohinc 2000: 61).

⁵⁴ Tu se govori samo italijansko.

Z dogodkom, ki je bil tudi razlog, da danes sodelovanje na Goriškem pojmuje kot čezmejno, bom nadaljevala v naslednjem poglavju.

3.1.1 PREGLED ČEZMEJNEGA KULTURNEGA SODELOVANJA OD LETA 1945 DO USTANOVITVE SAMOSTOJNE REPUBLIKE SLOVENIJE

Po koncu 2. svetovne vojne je bila Goriška po sklepu Pariške mirovne pogodbe, s katero je bil sprejet nastanek Svobodnega tržaškega ozemlja (STO), razdeljena med dve suvereni državi, tj. med Italijo in Jugoslavijo. Večji del Goriške pokrajine je pripadal Jugoslaviji, manjši del z mestom Gorico pa je prišel pod zavezniško vojno upravo, kasneje pod Italijo. Del slovenskega prebivalstva je takrat ostal pod Italijo ter postal slovenska manjšina (Gombač 1996: 110–111). Leta 1947 je v Gorici na področju slovenskega kulturnega delovanja vztrajal edino še Emil Komel, ki je skušal obuditi pevsko in glasbeno društvo, vendar neuspešno. Na jugoslovanski strani goriškega obmejnega prostora pa je samostojno kulturno dejavnost tja do leta 1952 ohranjal Vinko Vodopivec v Kromberku (Gregorič Vuga 1997: 130–131).⁵⁵

Od leta 1947 pa do 1954 je bilo zaradi obstoja STO–ja to območje precej sovražno razpoloženo in hermetično zaprto. Takoj po letu 1945 so bili čezmejni stiki pretrgani in tako v tem obdobju ni mogoče zaznati elementov čezmejnega sodelovanja. To je tudi delno posledica odhoda velike večine slovenske inteligence iz Gorice takoj po 1. svetovni vojni ter nenaklonjenosti razmer slovenski manjšini v Italiji. Pojavljali so se številni neuspeli in redki uspeli poskusi ilegalne migracije v Italijo, kamor so se selili zaradi ekonomskih in političnih razlogov. Stanje se je začelo najprej spreminjati ob pretrganju jugoslovanskih stikov s Sovjetsko zvezo, ko se je začela meja odpirati proti zahodu. Leta 1949 se je zgodil pomemben korak k odpiranju meje s podpisom 1. Videmskega sporazuma, ki je uvedel posebne izkaznice, namenjene obmejnemu prebivalstvu za prehode čez mejo (Šušmelj 1997: 10).⁵⁶ Kmalu za tem se je začela v Gorico vračati slovenska inteligenca, med njimi tudi slovenski duhovnik in glasbeni

---

⁵⁵ Vinko Vodopivec je bil duhovnik, zborovodja, skladatelj. Njegovo poznano delo je pesem *Naša Soča*, ki jo je podpisal pod psevdonom Ambrozij Sraka (Gregorič Vuga 1997: 130).

⁵⁶ Prvi videmski sporazum podpisan leta 1949 je uresničil že v Pariški mirovni pogodbi predvideno vzpostavitev maloobmejnega prometa, ki je omogočil dvolastnikom in njihovim svojcem iz območja 10 km širokega obmejnega pasa prehajanje meje s posebno dovolilnico (Šušmelj 1997: 10–11).

pedagog Marko Filej, ki je leta 1951 ustanovil glasbeno jedro, ki je kasneje preraslo v Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel (Gregorič Vuga 1997: 131-132).

Na slovenski strani Goriške, ki je bila dodeljena Jugoslaviji, so s povojno gradnjo Nove Gorice nastale lokalne institucije, ki so predstavljale pogoj za začetek navezovanja stikov in sodelovanja z manjšino (Štekar 1997: 81). Takoj leta 1947 je začel izhajati časopis *Nova Gorica*, ki se je leta 1953 preimenoval v *Primorske novice* in še danes predstavlja osrednji primorski časnik (Ugrin 2004: 85). Leta 1948 je v Šempetru začela delovati na novo ustanovljena glasbena šola z nazivom Državna glasbena šola Nova Gorica, naslednje leto pa je bila ustanovljena Okrajna študijska knjižnica Gorica s sedežem v Šempetru, ki so jo kmalu preselili v Solkan. V nekaj letih začeta na Goriškem delovati Goriški muzej v Novi Gorici (1952) in Goriško mestno gledališče (1955) (Kovšca 1977: 53-57).

Pomemben korak za začetek čezmejnega sodelovanja je pomenila leta 1954 podpisana Spomenica o soglasju med Veliko Britanijo, ZDA, Jugoslavijo in Italijo, s katero je bilo ukinjeno STO. Sestavni del Spomenice je predstavljal posebni statut, ki naj bi varoval pravice obeh manjšin (italijanske v Sloveniji in slovenske v Italiji), čeprav se je kmalu pokazalo, da se italijanske oblasti izmikajo izvajanju manjšinske zaščitne politike (Gombač 1996: 133–134). Sledilo je leto 1955, ko je bil med Jugoslavijo in Italijo sprejet 2. Videmski sporazum, ki je poleg že obstoječih dvolastniških prehodov predvidel nove prehode za maloobmejni promet, s čimer so prehodi dobili status stalnih mejnih prehodov. Državi sta počasi začeli dojemati smiselni pomen sodelovanja ob meji ter pomembnost sožitja med Slovenijo in Italijo. Istega leta je bil podpisan tudi goriški sporazum o lokalni izmenjavi med Jugoslavijo in Italijo, ki je dal še večji pomen odpiranju prostora ob meji (Šušmelj 1997: 11–12).

Na področju čezmejnih prehodov je pomemben dogodek iz leta 1962, ko je bil 2. Videmski sporazum dopolnjen z dogovorom o veljavnosti prepustnic za eno leto ter omogočanjem prehoda državne meje na vseh mejnih prehodih. S tem dogovorom se je meja med mestoma in pokrajino vedno bolj odpirala ter življenjska raven prebivalcev ob meji postopoma dvigala (Šušmelj 1997: 12). Naslednje leto, torej leta 1963, je bil v Italiji sprejet statut avtonomne dežele Furlanije–Julijske krajine (Gombač 1996: 135).

Treba se je zavedati, da je spodbuda za odpiranje čezmejnemu kulturnemu sodelovanju prišla predvsem iz Slovenije (Jugoslavije), saj so prebivalci obmejnega območja po vojni ostali brez prejšnjega kulturnega in gospodarskega središča, mlade generacije pa so ostale brez potrebnih šol. Lokalne iniciative so še pred uradnimi čezmejnimi stiki prihajale predvsem s slovenske strani prebivalcev, na kar nakazujejo tudi srečanja slovenskih pevskih zborov in umetniških skupin z obeh strani meje, ki so se vrstile že od leta 1963 (Šušmelj 1997: 14). Tega leta je na pobudo levo usmerjenih predstavnikov slovenske manjšine začela v Gorici delovati podružnica tržaške Glasbene matice, Glasbena matica Gorica (Internet 55). S svojim delovanjem v Gorici pa je pričel tudi Katoliški dom, ki se kasneje preimenuje v Kulturni center Lojze Bratuž (Kacin in Koršič Zorn 2007: 41).

Za pomemben korak k intenzivnejšemu čezmejnemu sodelovanju lahko štejemo prvo uradno srečanje delegacij obeh goriških občin leta 1964. Pogovori so potekali o urbanističnih, prometnih, zdravstvenih, športnih in kulturnih problematikah Goriške ter o načrtih za prihodnost. Sodelovanje med Okrajno študijsko knjižnico Gorica ter Državno in študijsko knjižnico v Gorici, ki je takrat že potekalo z uspešnim predstavitvenim projektom italijanske knjige v vseh večjih središčih Slovenije, predstavlja enega prvih primerov sodelovanja med slovenskimi in italijanskimi kulturnimi ustanovami na Goriškem (Šušmelj 1997: 13). Upravitelji občin Gorica in Nova Gorica so se drugič srečali leta 1971, ko so ocenili desetletno čezmejno sodelovanje kot pozitivno ter izrecno poudarili navzočnost etničnih manjšin v obmejnih krajih kot pomemben element, ki bogati kulturne in človeške vrednote v življenju in zgodovini tega območja. Tega leta je občina Nova Gorica organizirala prvo srečanje županov in delegacij občin Doberdob, Sovodnje in Števerjan, ki je postalo tradicionalno (Šušmelj 1997: 14).

Pomembna deklaracija o sodelovanju je bila sprejeta leta 1974 ob ponovnem srečanju delegacij obeh goriških občin. V njej je bil poudarjen pomen procesa odpiranja meje, ki bi posledično pomenil tudi miroljubnejše sožitje prebivalstva ob meji in med obema narodoma. Med drugim sta delegaciji podali ugotovitev, da se kulturno sodelovanje vedno bolj pogloblja. Naslednje leto se je sodelovanje med občinama razširilo z ustanovitvijo skupnih komisij, tudi komisije za kulturo, izobraževanje in

mladinska ter športna vprašanja. Komisija je veljala za zelo delavno, saj je letno pripravljala programe sodelovanja in organizirala skupne prireditve, kot so pohod prijateljstva, skupne fotografske razstave, sodelovanje likovnikov GO&GO, gledališko *Srečanje malih odrov*, srednjeevropsko srečanje *Mitteleuropa*, revije in srečanja pevskih zborov itd. (Šušmelj 1997: 15–18). Istega leta 1975 je bila podpisana za obmejno območje izjemno pomembna Osimska oziroma Rimska pogodba, ki vsebuje pogodbo o dokončnosti meje, sporazum o pospeševanju gospodarskega sodelovanja in še nekatere dokumente. Osimski sporazumi so nekako skušali odpraviti posledice skoraj 50. letnega konflikta ter vzpostaviti nekakšno sožitje med mejnima območjema, ki bi onemogočalo ponavljanje konfliktov med sosedomi. Osimski sporazum je na nek način dal občutek, da med državama vlada strpnost in sodelovanje, vendar je bila slovenska manjšina razen finančne podpore za šolstvo in nekatere kulturne ustanove popolnoma nezaščiten in brez vsakih jamstev varnosti za ohranitev (glej Gombač 1996: 139–141).

Kljub manjšinski problematiki, ki se je in se še vedno nedvomno pomembno vpleta v čezmejno sodelovanje, je odpiranje meje in sodelovanje v 70. letih doživljalo precejšen vzpon, tudi na kulturni in intelektualni ravni. Zgodila se je profesionalizacija Goriškega mestnega gledališča (1969), ki se je preimenovalo v Primorsko dramsko gledališče (Internet 17), ter prišlo je do preimenovanja Okrajne študijske knjižnice Gorica v Goriško knjižnico Franceta Bevka (Jukić 1999: 3). V letu 1972 je bil v Novi Gorici ustanovljen Pokrajinski arhiv Nova Gorica, ki predstavlja najmanjši pokrajinski arhiv v Sloveniji (Tul 2000). Konec 70. let, natančneje leta 1977, je v Gorici filmski kritik in profesor Darko Bratina ustanovil Kinoatelje Gorica, ki je bil kmalu (1981) soorganizator retrospektive slovenskega filma 1948–1981 (Internet 20). V začetku 80. let sta s svojim delovanjem pričela Kulturni dom Nova Gorica (1980) (Internet 33) in Kulturni dom Gorica (1981) (Komel 2002).

Sredi leta 1982 se je v Novi Gorici zgodil posvet o aktualnih vprašanjih, ki se pojavljajo v obmejnem prostoru z Italijo in znova je bil poudarjen pomen sodelovanja obmejnih institucij in občin. Jeseni istega leta je prišlo zaradi slabega gospodarskega stanja v Jugoslaviji do sprejetja ukrepa o uvedbi denarnega pologa za prehod državne meje in omejitvi prehodov na pet mesečno. Ta ukrep je negativno vplival tudi na razvoj kulturnega sodelovanja med obmejnimi institucijami, saj je mnogo kulturnih

delavcev iz matične države prihajalo poučevati v zamejske organizacije. Občinsko vodstvo je takrat vložilo veliko truda v odpravo ukrepov, do česar je prišlo v začetku leta 1983 (Šušmelj 1997: 20–21). Zanimiv utrinek dogajanja iz obdobja tako imenovanega depozita je opisal Rupel:

Kdor po letu 1960 ni hotel doživljati te meje, je ni več doživljal. Bilo je smo vprašanje izbire. Tudi ko je bilo najbolj izostreno, samo vedno našli pot. Tako je bilo tudi leta 1982 v času depozita. Iz ekonomskih razlogov se je vse blokiralo. Zgodilo se je, da smo ostali brez pevovodij in trenerjev. Nekateri smo se (jaz sem takrat deloval na področju športa) obrnili po pomoč na notranjo upravo, ker smo poznali nekatere zaposlene. Znanec nam je svetoval, naj napravimo seznam ljudi in tako smo izgubili samo en trening in ene vaje. Nadalje je že vse funkcioniralo. Ko se je razvedelo, so ljudje začeli prihajati na naše sedeže. Zgodilo se je na primer, da je prišel k nam 60. let star moški, ki je imel čez mejo simpatijo. In tako so se prepletale življenjske zgodbe iz obeh strani meje. In hitro se je kljub depozitu dalo zmeniti, da je življenje spet začelo teči (Rupel 2007).

Med projekti čezmejnega sodelovanja v 80. letih velja omeniti gledališko srečanje Alpe-Jadran⁵⁷ leta 1984 v Novi Gorici, na katerem je delovalo kar 16 gledaliških skupin različnih narodnosti. Srečanje delegacij leta 1987 je potrdilo nadaljnjo potrebo po obstoju mešane komisije za reševanje skupnih problemov s področja kulturnega, pa tudi gospodarskega in urbanističnega sodelovanja. Določili sicer niso konkretnih oblik sodelovanja, saj je šlo le za politično-deklarativni značaj dogovorov (Šušmelj 1997: 22).

---

⁵⁷ Srečanje gledališč Alpe-Jadran je zraslo leta 1984 iz festivala Goriško srečanje malih odrov. Festival je nastal leta 1972 in z leti zrasel v srečanje vsejugoslovanskih gledališč ter gledališč srednjeevropskega prostora. Festival je zamrl leta 1991 zaradi pomanjkanja finančnih sredstev in neustreznih prostorov (Pelhan 1997: 107).

3.1.2 ČEZMEJNO KULTURNO SODELOVANJE V SAMOSTOJNI REPUBLIKI SLOVENIJI (OD LETA 1991 DO DANES)

Sledilo je prelomno leta 1991, ki je dogajanje močno zaznamovalo. Predvsem sta bila odločilna val demokratizacije in odločitev o nadaljevanju kulturnega razvoja v luči samostojnosti in »evropskosti«. Ob osamosvojitvi je Slovenija podedovala 49 mednarodnih sporazumov z Italijo brez ponovnega noveliranja zakonov. Odpiranje meje obmejnega območja obeh Goric ter njuno sodelovanje je pritegnilo tudi pozornost mednarodne javnosti in mnogih novinarjev. Začele so se razvijati ideje o zbliževanju dveh mest, o Novi Gorici in Gorici kot enem mestu, ki so bile deležne tako polemik kot odobravanj. Predlog zbliževanja je pripravil tudi takratni predsednik občinske skupščine Nove Gorice Sergij Pelhan, ki je vseboval konkretne pobude, kot je npr. skupen RTV studio, skupno nastopanje v evropskem prostoru, skupno načrtovanje obeh mest itd. Tako je skupščina občine Nova Gorica leta 1990 sprejela sklep o noveliranju sporazuma med obema občinama z dodatnimi konkretnimi predlogi, ki sta ga župan občine Gorica Antonio Scarano in predsednik skupščine občine Nova Gorica Sergij Pelhan podpisala leta 1991 (Šušmelj 1997: 23).

Italijanska politika je v obdobju osamosvajanja Slovenije delovala po principu izsiljevanja negotove samostojne Slovenije s svojimi tradicionalnimi sredstvi pritiska. Nasprotno pa so se vsi partnerji občine Nova Gorica na italijanski strani, torej občine, pokrajine, organizacije, opredelili za podporo samostojni Sloveniji, katero so izkazovali s sprejemanjem resolucij v podporo Sloveniji, organiziranjem javnih manifestacij in tiskovnih konferenc, medicinsko pomočjo ranjencem ter s posegi pri vladnih organih pripomogli h končni odločitvi Italije za podporo in priznanje Slovenije. Občinska in pokrajinska uprava v Gorici sta spodbudili številne novinarske ekipe iz Italije in drugih držav, da so se podale v Novo Gorico podajati svetu informacije o dogajanju na tem območju. Takšna medijska pozornost je prispevala tudi k odmevnosti zamisli o povezavi obmejnega območja v nekakšen »laboratorij sožitja«, kot je bilo izraženo v kasnejših projektih (Šušmelj 1997: 24).

Leti 1992 in 1993 sta prinesli določeno mero zatišja v sodelovanje med občinama Gorica in Nova Gorica, kar je bila razumljiva situacija za čas stabilizacije nove države ter vzpostavljanje sistema delovanja državnih institucij. O trendu razvoja čezmejnega

sodelovanja v času osamosvojitve Slovenije mi je v intervjuju govorila Maja Jerman Bratec, vodja novogoriške izpostave Javnega sklada za kulturne dejavnosti Republike Slovenije. »Trend je bil takšen, da se je sodelovanje po osamosvojitvi za par let ustavilo, potem pa je spet začelo rasti. /.../ Skratka stvari se spreminjajo, ampak generalno gledano absolutno na boljše« (Jerman Bratec 2007). Na takšno situacijo je vplivala tudi nestabilna politična situacija v občini Gorica, do katere je prišlo leta 1993 zaradi izbruha podkupninskih afer v občinski upravi in posledično do odstopa takratnega goriškega župana Tuzzija. Gorica je v tem obdobju omejila svoje mednarodne aktivnosti zgolj na najnujnejše in protokolarne zadeve. Tako sta po desetletju uspešnega izvajanja odpadli uspešni čezmejni prireditvi *Pohod in Kolesarjenje prijateljstva*. Istega leta pa se je italijanska vlada s Protokolom o sporazumu oziroma t. i. Listino za Gorico zavezala, da bo Gorici zagotovila investicijske programe, zagotovljene že z Osimskim sporazumom iz leta 1975. Novo vodstvo občine Gorica, izvoljeno leta 1994, je postalo v odnosih z Novo Gorico bolj zadržano ter v politiki bližje vladi Italije, še posebej pri zahtevah Slovenije glede njenega članstva v EU. Kljub temu so na lokalni ravni obstajale realne skupne akcije v smeri čezmejnega sodelovanja. Tako je takratni župan Nova Gorice Tomaž Marušič junija 1994 organiziral v Novi Gorici posvet županov obmejnih občin med Slovenijo in Italijo na temo *Meja kot faktor zблиževanja med narodoma*. Župani so izrazili željo po nadaljnjem sodelovanju in sožitju ter poudarili pomen reševanja skupnih vprašanj, kot je vprašanje razvoja kulturnih dejavnosti. Nastal je tudi dogovor, da se župani enkrat letno sestanejo izmenično na slovenski in italijanski strani. Naslednje srečanje županov je bilo v Gorici leta 1995, kjer je občino Novo Gorico zastopal Črtomir Špacapan. Opažena je bila potreba po razvijanju konkretnjšega sodelovanja med občinskimi upravami ter aktiviranje skupnih organov za promoviranje razvoja (glej Šušmelj 1997: 24–25). Naslednjega leta 1996 je bila s sprejetjem druge Listine za Gorico obnovljena obveza do Gorice, sprejeta leta 1993, ki je pozvala podpisnike prve obveze, da ukrepajo v smislu prevrednotenja specifične vloge območja Gorice v procesu sodelovanja s Slovenijo. Istega leta župana občine Gorica (Valenti) in Nova Gorica (Špacapan) v Bruslju predstavita Evropskemu parlamentu dokument *Evropski primer dveh sosednjih mest, ki ju ločuje državna meja*. Glavni namen projekta je bil, da se območje obeh Goric še pred vstopom Slovenije v EU zavaruje pred negativnimi posledicami vstopa. Tako je bil tega leta v Resolucijo Evropskega parlamenta vnesen poziv za finančno podporo projektom, namenjenim preobrazbi obmejnega območja

EU in Slovenije. Leta 1998 sta župana obeh mest sprožila še program *Izziv sožitja med prebivalci Nove Gorice in Gorice* za pripravo seznama projektov, ki bi bili lahko financirani iz programa Phare CBC.⁵⁸ Mesti sta ustanovili vsak svojo posebno delovno skupino, ki je ocenila in ugotovila pomembna vprašanja, povezana s prihodnostjo obmejnega prostora med mestoma. Rezultat je bil projekt *Sožitje* iz leta 1998. Kljub temu, da evropska finančna podpora ni zadostovala zastavljenim ciljem, je proces načrtovanja v omenjenem projektu dosegel del svojega namena tudi s svojo izredno odmevnostjo v obeh mestih, v EU ter v nacionalnih vladah (Interni vir 1). Koncept projekta *Sožitje* je v dokumentu MO Nova Gorica definiran takole:

Sožitje je razvoj sposobnosti in volje prebivalcev mejnega območja, da živijo in delajo v smislu potrjevanja in približevanja lastnih kulturnih identitet in gospodarske prihodnosti /.../. Skozi čas krepi kulturno identiteto in gospodarsko poslanstvo vsake od obeh populacij /.../. Vsaka od obeh populacij z uveljavljanjem lastne identitete in poslanstva ne potrjuje zgolj le-te, pač pa jo tudi prevrednoti kot faktor v novem pristopu k razvoju /.../ (Interni vir 1).

Projekt temelji na treh scenarijih, od katerih se kulturnega delovanja dotika predvsem tretji, ki obravnava vzpostavitev sodelovanja dveh kultur na področju družbenih dejavnosti (Interni vir 1).

Od občine Nova Gorica se je leta 1998 osamosvojila občina Šempeter-Vrtojba ter leta 1999 skupaj z občinama Gorica in Nova Gorica pričela ponovno iskati skupne rešitve čezmejnih problemov. Obnovljeni so bili stiki z Londonsko visoko šolo za ekonomijo, ki je leta 2000 skupaj z Regijsko razvojno agencijo Severne Primorske preverila, ali se obstoječi projekti še ujemajo s potrebami okolja. V ta namen so angažirali šest

---

⁵⁸ Evropska unija podpira nečlanice s programi PHARE, TACIS in JOPP, obmejne regije članic in nečlanic pa dobivajo pomoč s kombinacijo programov Interreg-PHARE. Leta 1992 je bil sklenjen okvirni sporazum glede sredstev Phare med Republiko Slovenijo in Evropsko komisijo (Vršaj 2004: 147-150). Leta 1994 je sledil prvi finančni sporazum za program Phare CBC (*Poland and Hungary Assistance to the Reconstruction of the Economy Cross Border Cooperation*–Pomoč Poljski in Madžarski pri rekonstruiranju gospodarstva–Program čezmejnega sodelovanja) Slovenija–Italija 1994–1999. Leta 2000 se ustanovi Agencija Republike Slovenije za regionalni razvoj, ki prevzame pobude pri izvajanju programa Phare, leta 2003 pa postane tudi osrednja institucija za uveljavljanje in izvajanje Programov pobude Skupnosti Interreg III/A. Medtem leta 2001 Evropska komisija ustanovi Skupni programski dokument Interreg IIIA/Phare CBC Slovenija–Italija 2000–2006. Ko postane Slovenija članica Evropske unije, se program Phare CBC oblikuje v Interreg III/A (Renner 2004:8).

delovnih skupin, tudi skupino za izobraževanje, kulturo, šport, univerze, zdravstvo in socialne zadeve. Na podlagi ugotovitev so oblikovali razvojni program *Sožitje* za obdobje 2000–2006, ki je nadgradnja prvotnega projekta *Sožitje*. Dokument je sestavljen iz treh podprogramov, ki odsevajo tri scenarije iz prvotnega projekta *Sožitje*, obsega 33 projektov, ki omogočajo premoščanje razlik v jeziku, organiziranosti in življenju ob meji, predstavljen pa je bil tudi na tridnevni razstavi v Evropskem parlamentu v Strasbourgu. Za področje razvoja kulturne identitete je pomemben tretji podprogram s tematiko vzpostavitve sodelovanja dveh kultur na področju družbenih dejavnosti, za kulturno sodelovanje pa predvsem ukrep 3.3., ki se dotika spodbud na področju kulture in kulturnih institucij. Predstavljeni so naslednji projekti: čezmejni kulturni park, praznovanje tisočletnice Gorice in mednarodni univerzitetni pol Gorica – Nova Gorica, za izvedbo katerih pa so potrebna dodatna evropska sredstva iz programov Phare CBC ter INTERREG IIIA (Interni vir 1).⁵⁹ Institucije Goriške regije so se od leta 1995 do 2005 aktivno prijavljale na razpise sklada Phare CBC Slovenija/Italija, od leta 2005 pa na razpise Interreg IIIA (Internet 12).⁶⁰

Po poročilu Regijske razvojne agencije Severna Primorska je bilo od osamosvojitve Slovenije naprej, sodelovanje s partnerji čez mejo bolj simbolične narave, vendar je

---

⁵⁹ Gre za pobudo Evropske skupnosti, usmerjeno v čezmejno sodelovanje med regijami, ki imajo skupno državno mejo in predstavljajo nadaljevanje programov čezmejnega sodelovanja Phare. Namen pobude je spodbujati trajno rast območja s povezovanjem čezmejnih regij in odpravljanje obstoječih ovir in posledic obrobne položaja obmejnih regij (Internet 58). Med upravičena območja izvajanja programa spada tudi goriška statistična regija ter Goriška pokrajina v Italiji. V Sloveniji sodeluje pri vrednotenju programov Agencija RS za regionalni razvoj z Avtonomno deželo Furlanijo–Julijsko krajino in deželo Veneto (Internet 59). V letu 2006 se s strani Interrega projekt zaključi, vzpostavljen pa je že program EU za čezmejno sodelovanje Slovenija – Italija 2007–2013, ki pa je v stanju predhodnega vrednotenja (Internet 11). Sredstva iz sklada Interreg IIIA za obdobje 2000–2006 so bila dodeljena iz dveh razpisov, na prvem razpisu leta 2004 je bilo porabljenih 60 % vseh sredstev, na drugem razpisu aprila 2005 pa preostalih 40 %. Skupaj je bilo za projekte dodeljenih 1.371.060.000 SIT. Na prvem razpisu se je v Avtonomni deželi FJK prijavilo 126 vlog, v Venetu pa 36. Na Agencijo RS za regionalni razvoj za področje Primorske je prispelo 44 vlog, od katerih je bilo 41 vlog veljavnih (24 skupnih projektov, 15 zrcalnih projektov in 2 projekta sodelovanja). Na drugem razpisu leta 2005 se je poznalo dejstvo, da je razpis ARS za RR potekal istočasno z razpisov v FJK in Venetu, saj se je nanj prijavilo 50 vlog, od katerih je bila velika večina za skupne čezmejne projekte (Internet 5).

⁶⁰ Na goriškem kulturnem področju so podprti in izvedeni naslednji projekti v okviru programa Phare za obdobje 1994–2003: ministrstva za kulturo je leta 1995 izvedlo projekt Kulturni razvoj Goriške regije s podporo 100.000 EUR, kar je celotna vrednost projekta. Leta 1996 je bil podprt projekt Šolskega centra in gimnazije Nova Gorica »Srečanje Alpe Adria–shajanje brez meja« s podporo 7.000 EUR. Za obdobje 2000–2001 je bil podprt projekt Kulturnega doma Gorica in Italijanske unije Koper »Umetniki dveh manjšin« s 65,69 % (43.750 EUR od 66.666,00 EUR) podporo celotnega projekta. Za isto obdobje je bil podprt tudi projekt Kinoateljstva Gorica in Inštituta za kreativne študije iz Solkana »Hiša na meji«, ki je prejel 67,94 % celotne finančne vrednosti projekta itd. (Renner 2004: 20–31).

veliko pripomoglo k medsebojnemu spoznavanju ter spoznavanju struktur delovanja italijanskih institucij. Na visokem nivoju pa se je vzpostavilo lokalno sodelovanje znotraj Sklada malih projektov.⁶¹ Kot rezultat se omenja predvsem vključevanje slovenske manjšine v Italiji pri krepitevi kulturnega sodelovanja Slovencev na obeh straneh meje (Internet 12).

Župani občin goriške čezmejne regije⁶² so leta 1998 podpisali Čezmejno zavezo, ki se je leta 2000 preimenovala v Protokol o sodelovanju in bila priznala s strani vlad obeh držav. Protokol so podpisale tudi številne institucije in združenja z obeh strani meje. Naloga Čezmejne zaveze je, da zbira in uresničuje programe, predloge in projekte, ki bodo pripomogli h krepitevi vezi in sodelovanja ob meji. Njen cilj je povezati različne institucije vzdolž meje in oblikovati enoten kulturni in gospodarski prostor ter tako zmanjšati neravnovesja, ki nastajajo kot posledica gospodarskih sprememb v čezmejni regiji. Ustanovljene so bile tudi štiri delovne skupine, med drugim tudi skupina za družbene dejavnosti in socialne storitve (Interni vir 3).

Od leta 2002 potekajo tudi vsakoletna srečanja treh uprav občin Gorica, Šempeter – Vrtojba in MO Nova Gorica. Delo je razdeljeno na šest delovnih skupin, od katerih vsaka obravnava določeno področje, analizira, koordinira in ugotavlja pomembnost projektov določenih aktivnosti. Vsaka občina ima svojega predstavnika v vsaki delovni skupini. Področje kulture obravnava delovna skupina za kulturo, mladinsko politiko, izobraževanje in šport, ki koordinirano pripravlja projekte iz kulture, si organizirano poroča o stanju na področju kulture ter pripravlja nove projekte (Internet 38, Internet 39).

Župan občine Nova Gorica Mirko Brulc ter župan občine Šempeter – Vrtojba Dragan Valenčič sodelovanje treh uprav ocenjujeta za *»zelo uspešno in predvsem naravnano na skupni razvoj treh mest«*. V treh letih sodelovanja je bilo namreč izpeljanih 60 različnih čezmejnih projektov (Internet 4). Sedaj že bivši župan Gorice Vittorio Brancati poudarja, da *»v zadnjih treh letih smo navezali normalne odnose med obema stranema, nekaj težav smo sicer imeli zaradi različnih predpisov in zakonodaje,*

---

⁶¹ Gre za podporo projektom spodbujanja manjših iniciativ sodelovanja »ljudje-ljudem«. Izvajajo se različne aktivnosti kot npr. Skupni abonma, arheološka raziskovanja idr. (Internet 5).

⁶² Goriška čezmejna regija zajema občine Nova Gorica, Brda, Kanal, Komen, Miren – Kostanjevica, Šempeter – Vrtojba, Vipava in Goriško pokrajino, občino Gorica in Tržič (Interni vir 2).

vendar smo uspeli ponovno vzpostaviti in normalizirati zgodovinsko stanje v tem prostoru, ki je bil nekoč skupen» (Brancati v Internet 4).

Leta 2004 so se uprave vseh treh občin dogovorile o podeljevanju nagrade za čezmejno sodelovanje. Podeljuje se jo občanom, ustanovam ali podjetjem s stalnim bivališčem oz. sedežem v občinah pobudnicah ali izven, ki so se posebno odlikovale pri izvajanju ali spodbujanju čezmejnega sodelovanja (Internet 51). Prvič so podelili nagrado leta 2005, in sicer skupini slikarjev z obeh strani meje GO&GO (Internet 50). Lani je nagrado prejela Nadja Velušček kot scenaristka in soavtorica dokumentarnega filma *Moja meja* (Internet 42), letos pa združenje *Concordio et Pax* (Internet 48). Kot sem nakazala že z dogovorom o podeljevanju omenjene nagrade, se je sodelovanje med obmejnimi mesti skoncentriralo ob vstopu Slovenije v EU leta 2004. Občini Gorica in Nova Gorica sta skupaj pripravili zelo uspešno osrednjo slovesnost na skupnem trgu ob železniški postaji konec meseca aprila 2004. Okrog organizacije tega dogodka so bile prisotne tudi kritike na račun izključevanja organizacij, ki so si desetletja prizadevale za ohranjanje čezmejnega sodelovanja. Takega mnenja je tudi Rupel, ki pravi:

Okrog 40 let smo odpirali mejo mi, »predmejci«. Delali smo vse, »boga in hudiča«, da smo obdržali stike. Potem je prišla ta evforija leta 2004 na obeh straneh meje, ki je na nas, torej tiste, ki smo se desetletja trudili za preseganje te meje, enostavno pozabila. Vsi so bili »pri koritu«. Vsem je šlo le za denar. Nastajale so nove ideje, društva, ki jih po štirih letih ni več. Tisti, ki smo pa delali regate, dajali pobude, pisali časopis Soča, nismo mogli priti zraven z idejami. Ta evforija tistega leta, ponekod se je podaljšala še za kakšno leto, se na žalost umirja. In spet je treba, kot smo bili prej navajeni, »praskati«, se truditi, organizirati, iskati ljudi, če hočeš, da ti nekaj uspe (Rupel 2007).

Deljena mnenja o uspešnosti oz. neuspešnosti čezmejnega sodelovanja so nekaj pričakovanega, saj bi bilo nekritično gledanje na aktualno situacijo upravičeno nerealno in utopično. In tudi v dejanski situaciji obstajajo tako uspeli kot neuspeli primeri v čezmejnem kulturnem in siceršnjem sodelovanju. Prisotni so pozitivni

premiki v goriškem čezmejnem prostoru, nekatere v preteklosti prisotne problematike se rešujejo, nekatere ostajajo odprte, seveda pa nastajajo tudi nove. Na to tematiko se bom osredotočila v naslednjem poglavju, v katerem bom najprej predstavila uspešne primere sodelovanja in primere uspešnega preseganja nekaterih problematik čezmejnega kulturnega prostora Goriške, nato pa propadle oziroma manj uspešne čezmejne projekte, povezane z aktualno prisotno problematiko v čezmejnem kulturnem sodelovanju Goriške. Naj omenim, da sem se zaradi obsežnosti vsebine osredotočila na projekte med kulturnimi institucijami ožjega območja Mestne občine Nova Gorica in občine Gorica ter na projekte čezmejnega sodelovanja treh uprav mest Gorica, Nova Gorica in Šempeter-Vrtojba. Prav tako se nisem pretirano poglobljala v analizo vsebine vseh omenjenih projektov, saj se mi za predstavitev splošne slike dogajanja v čezmejnem kulturnem sodelovanju to ne zdi potrebno.

3.2 KONKRETNI PRIMERI ČEZMEJNEGA SODELOVANJA OŽJEGA OBMOČJA OBČIN GORICA IN NOVA GORICA

Nemogoče je predstaviti in v analizo vključiti vse projekte iz vseh kulturnih področij, na katerih poteka čezmejno kulturno sodelovanje Goriške. Tako sem v naslednji dve poglavji, ki zavzemata uspešne in manj uspešne primere čezmejnega kulturnega sodelovanja, vključila le tiste primere sodelovanja, ki se mi zdijo pomembni za predstavitev širše čezmejne kulturne problematike ter za področje oblikovanja kulturne identitete Goriške, kar je tudi tema diplomske naloge. V analizi poročil treh uprav ter ostalih informacij o izvedenih projektih, sem razočarano ugotovila, da je projektov, ki so nastali s sodelovanjem med slovenskimi in italijanskimi kulturnimi institucijami, razmeroma malo oziroma sodelujejo med seboj ene in iste institucije. Tako sem se tudi v analizi osredotočila na sodelovanje med večinoma slovenskimi institucijami. Za ponazoritev dogajanja na čezmejnem kulturnem področju ožjega goriškega prostora sem zavzela kulturno dogajanje zadnjih nekaj let, predvsem obdobje po letu 1991. Seveda moram iz tega izvzet nekaj primerov sodelovanja, ki potekajo že tradicionalno nekaj desetletij ter s svojo ohranitvijo vse do danes predstavljajo začetke in tudi simbolične temelje čezmejnega kulturnega sodelovanja na Goriškem.

3.2.1 PRIMERI DOBRE PRAKSE V ČEZMEJNEM KULTURNEM SODELOVANJU IN NAČINI REŠEVANJA MOREBITNE PROBLEMATIKE

Kot je bilo že ugotovljeno, čezmejno kulturno sodelovanja na Goriškem poteka vse od druge polovice 20. stoletja. Eno temeljnih oblik čezmejnega sodelovanja z dolgoletno tradicijo predstavlja zborovsko petje z najstarejšo zborovsko revijo *Ceciljanka*,⁶³ ki se odvija na Goriškem že od leta 1960 pod okriljem Zveze slovenske katoliške prosvete iz Gorice,⁶⁴ Kulturnega centra Lojze Bratuž,⁶⁵ goriške občine in pokrajine, podporo pa jim nudi Javni sklad za kulturne dejavnosti v Novi Gorici.⁶⁶ Vendar na tej manifestaciji nastopajo predvsem zbori iz zamejstva, zbori iz Slovenije pa so v manjšini. V tem sklopu se organizira tudi *Mala ceciljanka*, na kateri nastopajo otroški pevski zbori (Paulin 2004: 56). Jermanova opaža zanimiv trend povezovanja mladih na področju zborovskega petja. Pravi, da je »ljubitelska kultura bila, če pustimo ob strani pevske zборе, vedno v domeni malo starejših generacij. /.../ za celo področje Severne Primorske pa je opazen trend, da se v zборе vključuje čedalje več mladih, nastajajo tudi mladi zbori« (Jerman Bratec 2007).

Zelo uspešen tradicionalen projekt s področja zborovskega petja je manifestacija *Primorska poje*, ki se odvija na širšem zahodnem obmejnem prostoru od leta 1970. Statistika udeležnosti prireditve pravi, da se je prve prireditve udeležilo kar 51 zborov z obeh strani meje. V naslednjem desetletju se je število podvojilo, v devetdesetih letih pa je revija zašla v rahlo krizo. Ta je bila kmalu premagana, letos (2007) je udeležbo na reviji potrdilo kar 147 slovenskih in 47 zamejskih zborov

---

⁶³ Pevska revija *Ceciljanka* ima ime po goriških združenjih družbe sv. Cecilije, ki so že konec 19. stoletja želela izpeljati reforme religiozne glasbe. Pobudi za nastanek zborovske revije v čast sv. Ceciliji je dal Marko Filej (Arbo 1997: 147).

⁶⁴ Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice je ena od treh slovenskih kulturnih zvez, ki delujejo na goriškem prostoru. Ukvarja se z društveno organizirano ljubitelsko kulturo. Vanjo je včlanjenih 11 slovenskih kulturnih društev s področja zborovske in gledališke dejavnosti (Paulin 2004: 56).

⁶⁵ Nastal je leta 1962 kot Katoliški dom slovenske manjšine v Gorici, ki je v njem začeli gojiti slovensko in krščansko kulturo. Današnje ime je prejel leta 1996 ob otvoritvi nove dvorane, v kateri se danes nahaja. Delovanje centra zajema pestro kulturno ponudbo iz gledališkega, razstavnega in glasbenega področja (Kacin in Zorn 2007: 13).

⁶⁶ Njegova ustanoviteljica je Vlada Republike Slovenije z zakonom o Skladu RS za ljubitelske kulturne dejavnosti in Akta o ustanovitvi Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti (Internet30). Na Goriškem je število društev, ki sodelujejo s skladom, okoli 100. Deluje kot nosilec neinstitucionalne kulturne ponudbe in kot posrednik različnih kulturnih ponudb in izobraževanja. Svoje delovanje širi tudi na zamejski in mednarodni kulturni prostor ter tako deluje z vsemi društvi v Italiji, ki se ukvarjajo z ljubitelsko društveno kulturo. Podporo nudi tudi slovenskih društev v Italiji, za kar pa ne prejema posebnih sredstev (Jerman Bratec 2007). Za predstavo naj omenim, da je sklad leta 2007 za prireditev *Ceciljanka* namenil 1.500 EUR podpore, prav toliko denarja pa je namenil podpori za zborovsko manifestacijo *Primorska poje* (Internet 31).

(Internet 7). Posebej je treba omeniti, da manifestacija raste, saj se je udeležuje vedno več zborov tudi iz Hrvaške in avstrijske Koroške. Zadnjih nekaj let se organizirajo tudi srečanja revije *Primorska poje* s pobudo *Koroška poje* na tromeji med Italijo, Slovenijo in Avstrijo. Gre torej že za projekt mednarodnih razsežnosti, kar priča k pozitivnemu in stabilnemu razvoju prireditve. Rudi Šimac, predsednik Zveze pevskih zborov Primorske, o reviji pravi, da je »*Primorska poje mednarodna prireditev, saj združuje slovenske pevce iz štirih držav, obenem pa je edina revija, ki ustvarja in udejanja zamisel o enotnem slovenskem kulturnem prostoru*« (Internet 3). *Primorska poje* ima pobude zlasti s strani Javnega sklada za kulturne dejavnosti območne izpostave Nova Gorica, Zveze pevskih zborov Primorske, Zveze slovenskih kulturnih društev Gorica,⁶⁷ Trst in Videm, Zveze slovenske katoliške prosvete Gorica, Zveze cerkvenih pevskih zborov Trst itd. (Internet 7). Ob naštetem velja poudariti, da gre pri tej manifestaciji za dolgoročno in učinkovito sodelovanje laičnih in cerkvenih zamejskih kulturnih organizacij skupaj z organizacijami iz matične domovine, kar ima nedvomno svojo pozitivno težo. Tudi predstavnik Zveze kulturnih društev Nova Gorica pravi, da »*morebiti bi bilo o goriški identiteti mogoče govoriti predvsem z vidika pevske dejavnosti glede na številčnost pevskih zborov, ki ohranjajo pevsko tradicijo in izročilo v goriškem prostoru*« (Zveza kulturnih društev 2007). Na glasbenem področju pozitivno deluje povezovanje med tremi slovenskimi glasbenimi centri oziroma šolami na Goriškem, to so Glasbena šola Nova Gorica,⁶⁸ Glasbena matica Gorica in Slovenski glasbeni center Emil Komel Gorica.⁶⁹ Sodelovanje med temi organizacijami temelji na skupni organizaciji projekta *Goriško glasbeno poletje*, ki vključuje poletne tečaje violine in klavirja ter tudi koncertne pobude (Kerševan 2004: 81). Nasploh pa je sodelovanje med glasbenimi centri dobro in se uresničuje s koncerti, srečanji, skupnimi tečaji itd., o katerih bo govora v nadaljevanju naloge.

---

⁶⁷ Ustanovljena je bila leta 1945 v Trstu kot osrednja organizacija kulturnih in prosvetnih društev. V Gorici deluje njena podružnica, zadolžena za območje Goriške pokrajine. V času svojega delovanja je mnogokrat spremenila svoj naziv, vedno pa je ohranjala svoj namen, ki je povezovanje in spodbujanje kulturnih društev. Velja za nepridobitniško združenje, ki povezuje večji del ljubiteljske kulturne dejavnosti Slovencev v Italiji in je idejno usmerjena organizacija, ki s svojim prepričanjem in identifikacijo teži med drugim tudi k ohranjanju zgodovinske dediščine okolja, v katerem deluje, predvsem izkušnje slovenskega upora proti fašizmu in NOB-ja. Pod njenim okriljem deluje 20 kulturnih društev, ki temeljijo na tradicionalnih dejavnostih ter se ukvarjajo pretežno z zborovstvom, godbeništvom, gledališčem, likovno dejavnostjo, literaturo in etnografijo (Internet 54).

⁶⁸ Glasbena šola v Novi Gorici pod takšnim imenom deluje od leta 1992, čeprav ima svoje začetke že leta 1948, ko je začela delovati v Šempetru pri Gorici kot Državna glasbena šola Nova Gorica. Danes ima v Šempetru svojo podružnico, ki deluje pod imenom Podružnična glasbena šola Šempeter. Šola ponuja usposabljanje za 25 glasbenih instrumentov ter pouk raznih vrst plesa (Internet 28).

⁶⁹ V Gorici deluje od leta 1953. V vzgoji in izobraževanju deluje s splošno glasbeno vzgojo in izobrazbo strokovno usposobljenih kadrov (Rupel 2006: 49).

Poseben pomen pri čezmejnem sodelovanju imajo projekti Kinoateljeja iz Gorice.⁷⁰ V okviru njegovega delovanja so nastali mnogi projekti, kot so dokumentarec *Moja meja/Il mio confine*, *Hiša na meji*, *Prešli bodo še to noč*, *Zamejci* itd. (Internet 56). Vključujejo zgodbe in pričevanja o zapletenem bivanju ob meji. Posebej velja omeniti projekt *Sešivalnica spominov*, ki je nastajal pod okriljem Kinoateljeja Šmihel v Sloveniji, kjer je leta 2003 Kinoatelje iz Gorice ustanovil podružnico. *Sešivalnica spominov* je projekt, katerega namen je prebivalcem obmejnega območja vseh starosti skozi avdiovizualne izdelke in prireditve okrepiti poznavanje zgodovine in komunikacijo. Rezultat projekta predstavlja uspešna video raziskava in dokumentarni film o krajih, kjer je državna meja pustila očitne sledi v zavesti ljudi (Internet 23). Kinoatelje je namreč leta 2003 izdelal načrt za avdiovizualni center in servis za medkulturne in čezmejne storitve, čezmejni projekt GO&GO, ki bi predstavljal medmestno informacijsko središče obeh Goric. Kljub odobreni finančni podpori s strani dežele Furlanije–Julijske krajine projekt ni zaživel, kot je bil načrtovan, saj dogovorjeni prostori za izvajanje v Trgovskem domu niso bili razpoložljivi, v obdobju »čakanja« pa se je tudi medmestni kontekst nekoliko spremenil⁷¹ (Internet 21). Na tej točki je smiselno poudariti, da je filmska dejavnost na Goriškem razvita predvsem na italijanski strani, saj v Novi Gorici ni prisotna niti spodobna kinodvorana,⁷² medtem ko imamo na italijanski strani v samem mestu moderen kinocenter *Kinemax* na trgu Vittoria, kamor posledično prihaja v kino tudi določen odstotek ljudi s slovenske strani meje. Pomanjkanje filmske umetnosti na Slovenskem Goriškem je botrovalo tudi k ustanovitvi festivala kratkometražnega filma *GoFilmFest*, ki je zaživel leta

---

⁷⁰ Kinoatelje Gorica je večnamensko jedro, pod katerim se oblikujejo prireditvene, raziskovalne, produkcijske in založniške dejavnosti. Ustanovljen je bil leta 1877, leta 1981 pa je že bil soorganizator retrospektive slovenskega filma 1948–1981 *Cinema sloveno*. Velik del dejavnosti ateljeja predstavljajo predpremiere slovenskih filmov in cikli filmskega gledališča. Leta 1986 se je pod okriljem Kinoateljeja ustanovil Film Video Monitor kot pregled slovenske letne produkcije in v sklop katerega so se predstavile številne retroperspektive srednjeevropskih avtorjev (Internet 20). V okviru Kinoateljeja je nastala vrsta projektov: *Kinematograf v Gorici 1896–1918*, *Film 100 Gorica*, *Bitka za mesto*, *Mittelmonitor*, *Nora Gregor*, *Una città dimenticata* *Pozabljeno mesto Eine vergessene Stadt*, *Carlo B. e Umberto D.*, *Nora Gregor La regola del gioco* *Pravilo igre Spielregel*, *Remakes*, *Kronika neke ljubezni*, *Film in kultura v Gorici od časa avantgarde do danes* (Internet 20).

⁷¹ Za podrobnejši opis projekta glej spletno stran *Kinoateljeja Gorica*. Dostopno na <http://www.nostrocino.co.uk/kinoatelje/site/html/php/index.hpp?mode=showcontent&id=474> (13. avgust 2007).

⁷² Kino v Novi Gorici predstavlja mala dvorana Kulturnega doma Nova Gorica, ki nedvomno ne konkurira velikim in sodobnim kinocentrom, niti po vsebini in niti po kakovosti ogeda, ki jo nudi. V Izvedbenem načrtu za obdobje 2007–2009 je planirana gradna Kinodvorane v Šempetru pri Gorici v vrednosti 0,083 milijona evrov (Internet 13).

2005 s podporo multimedijskega centra Mostovne ter Kluba goriških študentov (KGS). Namen festivala je omogočati predvsem mladim in neuveljavljenim filmskim ustvarjalcem predstavitev njihovega ustvarjanja. Mlad festival je že v svoji drugi izvedbi deloval mednarodno v smislu promocije izbranih del s strani gostujočih tujih festivalov te vrste (Internet 26, Internet 27).⁷³

Omeniti velja prisotnost filmskih študij na Videmski univerzi s sedežem v Gorici, ki omogoča specializacijo iz filmskih zvrsti. Ponudba študijskih programov v goriških čezmejnih mestih je pravzaprav precej pestra, saj obe Gorici predstavljata univerzitetni mesti, kar je tudi botrovalo k oblikovanju projekta Mednarodni univerzitetni center Gorica – Nova Gorica v okviru programa »*Sožitje za razvojni program*«. Gre za poudarek mednarodnemu poslanstvu mejnega območja z okrepitevijo univerzitetnega centra v Gorici in Novi Gorici, znotraj katerega že deluje visokošolski izobraževalni in raziskovalni center (Interno gradivo 1). Pomemben razvoj doživlja nova Univerza Nova Gorica, ki vsako leto bogati svoje programe na dodiplomskem in podiplomskem študiju, v Gorici pa študijske možnosti ponujajo mnogi programi Tržaške in Videmske univerze. Univerze na Goriškem se povezujejo v mednarodna sodelovanja z univerzami po svetu ter so soustanoviteljice Mednarodnega univerzitetnega inštituta za evropske študije (*The International University Institut for European studies*), ki je nastal leta 2000 v sodelovanju s še nekaterimi srednje in vzhodnoevropskimi univerzami (Internet 52).⁷⁴ Na področju šolstva je zanimivo dejstvo, da se mnogo mladih odloči za obiskovanje srednje šole in licejev s slovenskim učnim jezikom v Gorici, kar jim približa tudi jezik sosednjega naroda. Gre za zanimiv pojav, ki bi v večjih razsežnostih lahko pomagal k premagovanju ovir, ki jih v čezmejnem prostoru predstavljajo jezik, nepoznavanje prostora ter navezovanje osebnih poznanstev s prebivalci čez mejo. Rupel omenja nekaj dejavnikov, ki spodbujajo obiskovanje zamejskih šol in pravi, da je »/.../ naša mladina /je/ bolj strukturirana, bolj resna, ker je pod večjo družbeno kontrolo. Naši šolski razredi vključujejo največ 13 dijakov, lahko pa tudi samo 4. Negativna posledica majhnosti razredov pa je slaba socializacija učencev, ker imajo ti občutek,

---

⁷³Več informacij o festivalu GoFilmFest je dostopnih na spletni strani Kluba goriških študentov www.kgs.si/kgs/162 ali Mostovne <http://gofilmfest.mostovna.com/indexslo.html> (13. avgust 2007).

⁷⁴ Ustanoviteljice inštituta so Tržaška in Videmska univerza, Univerza v Novi Gorici, Univerza v Celovcu, Budimpešti, Romuniji (Babes–Bolyai of Cluj–Napoca), Jagiellonianova univerza v Krakowu, MGIMO iz Moskve in Mednarodni sociološki inštitut iz Gorice (Internet 52).

da jih vse kontrolira. /.../ Iz tega nastaja humus, ki mu jaz pravim resnost. Pri nas se o nasilju na šolah sploh ne govori« (Rupel 2007). Nadalje opozori na vpisovanje slovenskih otrok iz Slovenije v interesne dejavnosti v slovenske organizacije v Italiji. »Slovenci iz Slovenije vpisujejo otroke v zamejska športna in kulturna društva, ker so po njihovem mnenju vzgojni prijemi drugačni, tj. boljši« (Rupel 2007). Kot pomemben projekt zблиževanja otrok v čezmejnem okolju je zasnovan projekt sodelovanja med otroci *Tolomej*. Leta 1996 ga je začela izvajati občina Gorica z namenom približevanja mlade generacije različnim narodom in kulturam. Projekt je podprt z multimedijskimi in gledališkimi dejavnostmi za otroke in mladino, kasneje pa je bil obogaten z učenjem tujih jezikov v osnovnih šolah. S sodelovanjem z društvom Otroci lune in sonca iz Šempetra pri Gorici in Zvezo prijateljev mladine iz Nove Gorice se je projekt razširil še na slovensko stran (Interno gradivo 1, Internet 39).

Nadalje bi se želela osredotočiti na izdajanje skupnih publikacij slovenskih in italijanskih kulturnih institucij ob meji. Malnič pravi, da sodelovanje poteka tudi v tej smeri (Malnič 2007). Predstavi projekt izdaje zbornika *Barok na Goriškem*, kateri je izšel kot rezultat srečanja, ki ga je Goriški muzej⁷⁵ v sodelovanju z ljubljansko Narodno galerijo organiziral na Dobrovem v Goriških Brdih leta 2003. Zbornik je izšel v letu 2007 s sodelovanjem Goriškega muzeja, goriških občin in podpore sklada *Fondazione Cassa di Risparmio* iz Gorice. Zbornik, ki obsega 560 strani, sestavlja 45 prispevkov slovenskih in italijanskih izvedencev (Internet 47).

Dober primer sodelovanja med slovenskim Goriškim muzejem in italijanskim Pokrajinskim muzejem je bil leta 2005, tj. projekt *Materija*. Šlo je za kiparsko razstavo, ki je potekala na obeh straneh meje in na kateri so sodelovali umetniki iz Avstrije, Hrvaške, Slovenije in Italije (Internet 49). Naj omenim še enega od

---

⁷⁵ Poudariti velja, da Goriški muzej svojo nalogo razume kot muzej vseh goriških Slovencev. Je pokrajinski muzej in izvaja službo na območju desetih občin (Malnič 2004: 71). Glavni sedež muzeja je na gradu Kromberk, kjer hrani tudi osrednje zbirke (galerijo starejše likovne umetnosti, dela od srednjega veka do baročne dobe, kulturnozgodovinski oddenek, ki je opremljen s slikami in pohištvom iz 19. stoletja, poročno sobo, v kateri visijo tudi dragoceni portreti goriškega slikarja Josipa Tominca, stalno razstavo likovnih del primorskih umetnikov 20. stoletja). Trije prostori v gradu so namenjeni etnološkemu in arheološkemu oddelku, v njih pa se občasno vrstijo arheološki in etnološki prikazi posameznih primorskih območij oziroma tematske razstave iz teh muzejskih strok. Posamezne zbirke pa ima na Sveti gori, na kateri stoji Frančiškanski samostan. Gre za muzejsko zbirko soške fronte. V Solkanu ima svoje prostore v Vili Bartolomeia, kjer ima sedež zgodovinska zbirka Goriškega muzeja in razstava Primorska 1918–1947. Tu so še restavratorske delavnice Goriškega muzeja (Internet 61).

odmevnih primerov delovanja slovenske kulturne institucije, ki ga predstavlja izdaja Furlansko-slovenskega slovarja s strani Goriške knjižnice Franceta Bevka.⁷⁶ Ta izdaja nedvomno poudarja zavedanje prisotnosti furlanskega jezika v goriškem prostoru. Še en pozitiven primer sodelovanja med knjižnicami predstavlja vključenost Slovenske ljudske knjižnice Damir Feigel iz Gorice⁷⁷ v vzajemni katalog slovenskih knjižnic COBISS, izmenjavanje gradiva in informacij med knjižnicama ter skrb Goriške knjižnice Franceta Bevka z nakupom in distribucijo knjig v korist knjižnice v Gorici (Jukić 1999: 136–137).

Za razvoj, prepoznavnost in lažjo dostopnost kulturne ponudbe prebivalcem prostora kot je goriški čezmejni prostor, bo vedno bolj pomembno predstavljati kulturo v povezavi s segmenti gospodarstva, zlasti turizma. Uspešno izveden projekt na takšnih smernicah je čezmejni kulturno-turistični projekt *Sabotin*⁷⁸ – *park miru*, za katerega ustanovitelji, tj. Mestna občina Nova Gorica s partnerji in Konzorcij Goriška in Soška v Gorici s partnerji, upajo, da bo postal evropski park miru. Projekt vsebuje moderno prepletanje turizma, rekreacije in kulturno-zgodovinskih elementov. Namen projekta je postavitev hriba Sabotin kot simbola združevanja in premagovanja mej. Le-ta naj bi postal pomembna rekreacijska in izletniška točka, urejena v parku miru, ki naj bi bil povezan s celotnim območjem Soške fronte. V tej smeri je bilo treba urediti rekreacijsko in turistično infrastrukturo (čiščenje kavern in jarkov, ureditev pešpoti in tematskih sklopov, kolesarskih poti itd.) (Internet 34). V povezavi s kulturno dejavnostjo je bil v letošnjem mesecu juniju (2007) organiziran vrhunec projekta *Sabotin – park miru* z mednarodno prireditvijo *Glasba ne pozna meja*. Na njej so nastopile številne pihalne godbe, ki so zastopale narode oziroma etnične skupine ljudi, ki so bili udeleženi v bojih na Soški fronti. Istočasno so nastopile na vseh prizoriščih

---

⁷⁶ Ustanovljena je bila leta 1949, kot Goriška knjižnica Franceta Bevka pa deluje od leta 1970. V njenem okviru deluje 7 podružnic in potujoča knjižnica (Bibliobus), ki ima že 60 postajališč (Jukić 1999: 7). V zamejstvu je knjižnica začela sodelovati leta 1981 s knjižnico Slovenskega dijaškega doma Simon Gregorčič v Gorici ter leta 1982 s Knjižnico prosvetnega društva Ivan Trinko v Čedadu. Knjižničarji iz knjižnice Franceta Bevka so v omenjenih knjižnicah sami postavili in klasificirali gradivo popolnoma na novo. Goriška knjižnica Franceta Bevka se načeloma ukvarja tudi z nakupom in distribucijo knjig v korist goriške knjižnice Damira Feigla, nekaj denarja pa dodeljuje tudi slovenskim knjižnicam v Doberdobo, Sovodnjah, Števerjanu in še nekaterim (Jukić 1999: 137).

⁷⁷ Slovenska knjižnica Damira Feigla je javna knjižnica splošnoizobraževalnega tipa, ki hrani in izposoja pretežno slovensko gradivo. Nastala je leta 1905 v Trgovskem domu, današnje ime je dobila leta 1981. Leta 1989 je prešla pod upravo Narodne in študijske knjižnice v Trstu, kar je pripeljalo do njenega pozitivnega razvoja (Internet 60).

⁷⁸ Sabotin (609 m) je ime vzpetine, ki se dviga nad Novo gorico in Solkanom. Čez vzpetino poteka državna meja med Italijo in Slovenijo. V času 1. svetovne vojne so na območju Sabotina potekale krvave bitke Soške fronte, na kar pričajo med drugim tudi ostanki mnogih kavern iz tistega časa.

bojev Soške fronte, kar ima še posebej simboličen pomen. Novogoriški župan Brulc projekt označuje kot »/.../ enega od rezultatov dobrega čezmejnega sodelovanja, ki ga gojimo v našem skupnem goriškem prostoru /.../« (a.a. 2007a: 9).⁷⁹ Projekt je bil odobren na razpisu v okviru programske pobude Skupnosti Interreg IIIA Slovenija–Italija 2000–2006. Do konca leta 2007 je MO Nova Gorica za projekt prejela 293.198,00 EUR podpore, kar predstavlja 85 % celotne vrednosti projekta, Konzorcij Goriška in Soška pa 20.000 EUR (Internet 34).

V smeri povezovanja kulture in turizma je bil zasnovan tudi projekt *Čezmejni kulturni park* znotraj programa *Sožitje za razvojni program*. Vanj so vključene dejavnosti, ki dolgoročno predstavljajo širitev obstoječih kulturnih pobud, ki imajo podporo v treh mestih – Gorici, Novi Gorici in Šempetru – Vrtojbi, preko meje, in sicer s sistematičnim načrtovanjem poti, ki povezujejo glavne arheološke, kulturne in naravne znamenitosti območja (Interno gradivo 1). Uspešno je izvedena načrtovana ureditev Sabotina znotraj že omenjenega projekta »Sabotin - park miru«. Med drugim je v načrtu čezmejnega kulturnega parka ureditev parka in amfiteatra za prireditve na prostem,⁸⁰ kar še ni uspešno izvedeno. Na izpolnitev načrtovane obnove čaka Vila Bartolomei v Solkanu,⁸¹ poteka pa tudi obnova in ponovna povezava poti med Goriškim gradom in Kostanjeviškim samostanom, za katero je MO Nova Gorica v mestnem planu 2007–2008 namenila 170.000 EUR (Internet 43).

Pomoč iz gospodarstva ima za takšne projekte velik pomen. Na goriškem področju je močno podjetje HIT d.d. iz Nove Gorice, ki ima posluh za čezmejna sodelovanja na Goriškem (sponzoriranje prireditev ob meji, pomoč pri ureditvi prostorov za delovanje organizacij itd.). Omeniti velja tudi povezovanje športa in kulture oziroma preseganje meje s športom. Tako je zanimiv primer, ki ga opiše Rupel, ko »desno opredeljeni ljudje iz Tržiča in Gorice prihajajo k meni, da jim prevedem vabilo, da se potem udeležijo prireditve /.../. Pri kulturi pa se to ne dogaja, ker je začetna ovira

---

⁷⁹ Ker je članek o projektu objavljen v časopisu Goriška brez imenovanja avtorja, sem se odločila za označevanje vira kot a.a. = anonimni avtor.

⁸⁰ V Izvedbenem načrtu Regijske razvojne agencije Severna Primorska za obdobje 2007–2009 je med lokalnimi projekti uvrščena gradnja amfiteatra ob Slovenskem narodnem gledališču v Novi Gorici v vrednosti 0,83 milijona evrov (Internet 13).

⁸¹ V Izvedbenem načrtu Regijske razvojne agencije Severna Primorska za obdobje 2007–2009 je med lokalnimi projekti uvrščena tudi ureditev kompleksa Vile Bartolomei v vrednosti 6,26 milijona evrov (Internet 13).

jezik» (Rupel 2007). Vendar lahko takšni pojavi dolgoročno pripeljejo do preseganja tudi kulturnih razlik v prostoru, ker se tako začuti vse večja potreba po poznavanju jezika zaradi osebnega interesa.

V smislu kulturnega povezovanja se najpogosteje govori o ustvarjanju skupnega kulturnega prostora, ki naj bi se gradil na območju dveh Goric. Pri tem se ne sme pozabiti že poudarjenega dejstva, da je goriški prostor narodnostno mešano območje. To je prostor dveh Goric, v katerih se prepletajo različni jeziki, družbene navade in, kot pravi Ugrin, gre za prostor, v katerem ljudi, ki tu živijo, še vedno bremeni zgodovina. Sam označuje goriški prostor kot »še zafrustriran, bil je fizično razdeljen, saj je bil razdeljen z mejo, kasneje pa so se občutili občutki krivde, kompleksi in neinteres za razreševanje odnosov« (Ugrin 2004: 85). Za premagovanje slednjega bi veliko pripomoglo predvsem fizično srečevanje ljudi, udeleževanje posameznih dogodkov in spoznavanje, za kar pa morajo obstajati skupni interesi in priložnosti. Problem pri dejanskem uresničevanju spajanja ljudi nastane v poznavanju samega okolja, v katerem ti ljudje živijo. Tukaj ne obstaja problem le z vidika večkulturnosti, ampak se pojavi že med slovenskim prebivalstvom z obeh strani meje. Gre za pomanjkanje znanja o posameznih ustanovah enega in drugega mesta. Na slednje mogoče vpliva tudi pomanjkanje zavedanja med slovenskim prebivalstvom v matični domovini o skupnem etničnem in kulturnem prostoru ter o prisotnosti slovenske manjšine. Novogoričan v Gorici se še vedno pogosto obnaša kot turist in obratno. Kot pravi Komel, se torej morajo prebivalci Gorice in Nove Gorice šele naučiti obiskovati sosednje mesto. Da bi prišlo do tega, se dogajajo razni kulturni projekti (*Teater KomiGo, Go bluse* itd.), ki abonente »peljejo« na ogled predstave v sosednje mesto (Komel 2004: 48). V takšni smeri povezovanja med kulturnimi ustanovami na Goriškem in izboljšanja kulturne ponudbe v obeh mestih se od leta 2003 izvaja projekt *Skupni gledališki abonma* oziroma kulturni projekt *Mozaik*. Cilj je povezovanje publike z obeh strani meje ter spodbujanje ljudi k skupnemu druženju in poznavanju. Gre za odločitev, da se uvede skupen kulturni abonma med petimi kulturnimi ustanovami z obeh strani meje: Slovenskim narodnim gledališčem Nova Gorica (nadalje SNG),⁸² Kulturnim domom Nova Gorica,⁸³ Gledališčem Giuseppe

---

⁸² Slovensko narodno gledališče je nastalo leta 1955 kot polprofesionalno Goriško mestno gledališče. Svojo profesionalizacijo je doživelo leta 1969, ko se je preimenovalo v Primorsko dramsko gledališče. V današnji hiši obratuje od leta 1994, deset let kasneje (2004) pa se je preimenovalo v Slovensko

Verdi Gorica,⁸⁴ Kulturnim domom Gorica⁸⁵ in Kulturnim centerom Lojze Bratuž. Projekt se je najprej začel odvijati v smislu organiziranja predstav v ustanovi sosednjega mesta, tako da so npr. prišli abonenti SNG Nova Gorica v gledališče Verdi na ogled *Traviate* v izvedbi zbora in orkestra SNG Opera in balet iz Ljubljane (Internet 47). Projekt je posebej zaživel tudi v promocijski knjižici *Mozaik*, ki predstavlja ponudbo vseh petih ustanov v obeh mestih. Poleg gledaliških predstav sta v knjižici združena tudi glasbeni abonma in predstavitev razstav v galerijah posameznih ustanov. Abonenti katerekoli od vključenih kulturnih ustanov pa imajo posebne ugodnosti ob obisku preostalih ustanov, kar naj bi ljudi še posebej pritegnilo, da se sami odločijo za obisk dogodka čez mejo (Internet 35). Nekatere ustanove, ki sodelujejo pri projektu *Mozaik*, tudi same prirejajo in sodelujejo pri določenih čezmejnih ali širših mednarodnih projektih, ki so prav tako pomembni za poudarjanje kulturne pluralnosti goriškega prostora. Tako Kulturni dom Nova Gorica že od leta 1999 organizira glasbeni festival *Med zvoki krajev*, ki omogoča raznim manjšim krajem, da na svoja prizorišča povabijo ljubitelje glasbe z gosti iz sedmih tujih držav. Preko glasbe se predstavlja tudi kulturna, turistična in kulinarčna posebnost krajev. Pomembno sodelovanje predstavlja tudi mednarodni festival *Dvorna glasba*, ki se odvija v starih mestnih jedrih Furlanije–Julijske krajine in Goriške, privablja pa predvsem ljubitelje stare glasbe. Sam festival nastaja v sodelovanju z MO Nova Gorica ter društvom Dramsam Centro Giuliano di Musica Antica. Omeniti velja še organizacijo večerov na Kostanjevici ob glasbi iz ciklov *Glasba z vrta svetega Frančiška*, ki je namenjena predvsem mladim goriškim glasbenikom z obeh strani meje, ter Mednarodno srečanje saksofonistov, ki se ob soorganizaciji z Glasbeno šolo Nova Gorica odvija julija vsako leto (Internet 32). Pomembna je tudi dejavnost Slovenskega narodnega gledališča, ki je leta 2004 v soorganizaciji z mednarodnim gledališkim festivalom MEJ NI FEST (*Theatre without borders*) organiziralo mednarodni gledališki festival *Gledališče Evrope: Ogledalo razseljenih ljudstev*.

---

narodno gledališče Nova Gorica ter tako dobilo status institucije nacionalnega pomena, ki jo v celoti finančno podpira država (Internet 17).

⁸³ Deluje od leta 1980 v samem središču Nove Gorice. V času delovanja se je uveljavil kot pomembno koncertno središče tako v lokalnem kot tudi v širšem slovenskem in mednarodnem prostoru (Internet 32).

⁸⁴ Mestno gledališče v Gorici je po večletnem nedelujočem stanju svoja vrata odprlo ponovno leta 2002. Od takrat so svoje občinstvo povečalo za 45 %, svoj repertoar pa deli na tri skope – Dramsko gledališče, Glasba in balet ter Veliki dogodki (Internet 35).

⁸⁵ Kulturni dom v Gorici je začel delovati leta 1981 ter do danes postal pomembna središčna točka v kulturnem in športnem življenju goriških Slovencev. Deluje na glasbenem, gledališkem in razstavnem področju ter sodeluje s številnimi institucijami v Sloveniji in Italiji (Pavšič v Komel 2006: 4).

Pomembno vlogo v čezmejnem sodelovanju igra SNG tudi kot gostujoče gledališče s predstavami v Slovenskem stalnem gledališču v Trstu (Internet 17).

Pomembno vlogo pri poudarjanju večkulturnosti goriškega prostora ima s svojimi dejavnostmi Kulturni dom v Gorici, ki izvaja uspešne projekte, kot so koncerti na meji na skupnem trgu obeh Goric v sodelovanju s Kulturnim domom v Novi Gorici, koncerti *Across the border*, iz katerih je leta 2006 zrasel festival *Preko-4-oltre* (prekoračimo štiri meje) (Komel 2006: 4–6). Zanimivo je, da festival resnično deluje z namenom preseči meje vseh štirih držav, ki mejijo na Slovenijo. V sklopu festivala se je v letu 2007 zgodil koncert Zorana Predina in »Zur de Zur« v Beljaku v Avstriji ter koncert Etnoploč tria in Vlada Kreslina v Monoštru na Madžarskem (Internet 53).⁸⁶ Na gledališkem področju igra pomembno vlogo v povezovanju večkulturnega prostora festival komičnega gledališča KomiGo, pri katerem se izvajajo predstave v slovenskem, furlanskem in italijanskem jeziku. Pomembna je tudi veriga razstav Umetniki dveh manjšin – *Artisti di due minoranze*, ki je poleg Gorice in Nova Gorice vključil tudi druge pokrajine, razstava pa je gostovala tudi v Ljubljani in Rimu (Komel 2004: 48). Komel je vlogo Kulturnega doma Gorica v goriškem prostoru označil kot »eno izmed osrednjih središč slovenske stvarnosti (kulturne in športne) in hkrati izraz sožitja oziroma pokazatelj naše narodnostne življenjskosti in bitnosti in mestu. Po drugi strani pa je Kulturni dom hiša sožitja med prisotnimi prebivalci ter dejaven pristan goriških kultur« (Komel 2004: 47).

Leta 2006 se je zgodil eden izmed pomembnejših čezmejnih razstavnih dogodkov, ko sta Javni zavod Kulturni dom Nova Gorica in občina Gorica organizirala razstavo in razstavni katalog v čast umetnikom pobudnikom prve čezmejne umetniške skupine 2–krat GO. Skupina umetnikov,⁸⁷ ki je delovala od leta 1969 do 1973, predstavlja na Goriškem eno najpomembnejših mednacionalnih kulturnih sodelovanj v drugi polovici 20. stoletja. Umetnost je z delovanjem te skupine v okviru upodablajoče umetnosti presegla neprijetne posledice pretekle zgodovine čezmejnega goriškega območja (Internet 50). Na tokratni razstavi je bilo razstavljenih 28 del 14-ih

---

⁸⁶ Koncerti so organizirani v sodelovanju z organizacijami slovenske manjšine v državi, kjer se koncert odvija. Koncert v Monoštru se je zgodil v soorganizaciji Kulturnega doma z Zvezo Slovencev na Madžarskem (Internet 53).

⁸⁷ V skupini so delovali Danilo Jejčič, Silvester Komel, Nedeljko Pečanec, Rudi Pergar, Pavel Medvešček, Miloš Volarič, Sergio Altieri, Luciano de Gironcoli, Ignazio Doliiach, Cesare Mocchiutti, Fulvio Monal, Aostino Piazza, Giorgio Valvassori (Internet 50).

umetnikov, ki so ustvarjali in še ustvarjajo na Goriškem (Internet 47). Na Goriškem se torej še vedno odvijajo mnoge razstave z namenom predstaviti in presegati čezmejni kulturni prostor z umetnostjo. Junija letos (2007) je nastala skupinska razstava *Goriški ustvarjalci mlajše in srednje generacije*. Razstava je nastopila v sklopu poudarjanja pomembnosti povezovanja čezmejnega prostora Mestne galerije Nova Gorica,⁸⁸ ki deluje pod Javnim zavodom Kulturni dom Nova Gorica (Internet 9). Pomemben projekt v smeri sodelovanja na razstavnem področju je predstavljala razstava goriške umetnice Annibel Cunoldi, ki je v svojih delih uporabila delce stare žice, ki je v preteklosti ločevala mesti na današnjem Trgu Evrope. Eden od takih projektov je tudi projekt dveh razstav, ki sta ga na temo meje pripravili MO Nova Gorica in Občina Šempeter–Vrtojba. Prva razstava je že tri leta postavljena v prostorih novogoriške železniške postaje, druga pa je nameščena v prenovljenem stražnem stolpu ob slovensko-italijanski meji v Vrtojbi. Pomembnost je v njunem predstavljanju življenja ob meji (Internet 43).

O pozitivnem trendu razvoja razstavne dejavnosti v čezmejnem prostoru Goriške priča tudi vsakoletni razstavni festival sodobne umetnosti Arhipelag, ki se odvija od leta 2004 na Trgu Evrope. Gre za »spontano« soočanje avtorjev s področja obeh mest Nove Gorice in Gorice ter gostujočih razstavljalcev iz Rusije, Italije, Hrvaške, Makedonije in Avstrije z željo pozvati lokalno kulturno javnost s sporočilom vstopa umetniških del v javni prostor, tj. na ulice (Internet 15). Odborniki goriških občin ugotavljajo, da dosega vedno večje zanimanje med umetniki in med publiko. Dodatni razvoj Arhipelaga bo pomenila razstava sodobne umetnosti na Goriškem gradu v organizaciji društva Prolog (Internet 43). Sodobno umetniško dogajanje med mestoma predstavlja vsakoletni festival GongFest, ki se odvija od leta 2002. Gre za festival glasbe, slikarstva, fotografije, gledališča, plesa in poezije, v sklopu katerega se slovenski izvajalci predstavljajo v Gorici, italijanski in zamejski pa v Novi Gorici. Festival nastaja v organizaciji Zavoda Gong s partnerji, kot je npr. Kinoatelje Gorica, Kulturni dom Nova Gorica itd. (Internet 22). Omenjena festivala sodobne umetnosti imata pomembno vlogo pri razvoju moderne interesne kulture v obmejnih mestih.

---

⁸⁸ Deluje od leta 1997 v stavbi Slovenskega narodnega gledališča Nova Gorica. Sprva je delovala pod okriljem Goriškega muzeja, leta 2000 pa se je vključila v Javni zavod Kulturni dom Nova Gorica. S svojim delovanjem predstavlja prepoznavno likovno središče v Sloveniji. Poleg Mestne galerije delujejo v Novi Gorici še leta 1997 ustanovljena galerija Paviljon, galerija Frnaža ter galerija Tir, ki deluje znotraj centra Mostovna (Internet 9).

Pomemben prostor za razvoj sodobne in alternativne kulture od leta 2002 predstavlja center Mostovna tik ob državni meji z Italijo, ki deluje pod Zavodom neinstitucionalne kulture Masovna. Gre za prostor, kjer lahko mladi z obeh strani meje prosto gojijo sodobno urbano kulturo ter kreativno izrabljajo svoj čas. Poleg mednarodnih koncertov uveljavljenih in neveljavljenih skupin ponuja tudi literarne večere, razne delavnice, predavanja, tečaje itd. (Internet 24). Znotraj Mostovne deluje Galerija Tir, ki je namenjena predvsem mlajšim generacijam umetnic in umetnikov iz lokalnega okolja z obeh strani meje. Glavni namen je predstavljanje predvsem nekonvencionalnih in družbeno problematičnih tem. Leta 2003 so se italijanski slikarski ustvarjalci GongFesta predstavili prav v prostorih Mostovne (Internet 25).

Pri projektih, ki spodbujajo čezmejno sodelovanje, je potrebno poudariti pomembnost sistematičnosti, ponavljanja in dograjevanja vsakoletne kulturne ponudbe, da postane za obiskovalca to neka navada. In če se osredotočimo še na potrebo po približevanju kulturnega prostora obeh Goric prebivalcem na osebni ravni ter na prikazovanje različnosti vseh prisotnih narodov z različno kulturno tradicijo, je potrebno omeniti načeloma enkratne projekte, kot so projekt *Na meji...se poje!*, ki se dogaja od leta 2004 ob koncu aprila, koncerti na meji, tradicionalna postavitve božičnega drevesa na trgu med mestoma ter skupni prižig lučk itd. (Internet 42). Takšni tradicionalni enkratni projekti so pomembni, vendar problem predstavlja dejstvo, da se odvijajo le enkrat letno. Tudi Rupel ocenjuje sodelovanje na meji s terminom »skoraj zadovoljivo« ravno zaradi večje prisotnosti teh enkratnih projektov. Pravi, da »moramo biti realisti. Te prireditve so odmevne, s časoma pridejo v zavest ljudi, a po mojem mnenju ne veliko premaknejo v medčloveških odnosih«. Opozori na pojav, ki priča o nekemu strahu pred sosednjim mestom. Pravi, da je z lastnim opazovanjem ugotovil, da v času koncertov na skupnem trgu gredo čez mejno črto le redki Novogoričani, v Slovenijo stopijo le zamejci, medtem ko Italijani ostajajo na svoji strani meje (Rupel 2007).

Na tem mestu se že približamo vprašanju neuspešnosti čezmejnega sodelovanja, s katero se bom podrobneje ukvarjala v naslednjem poglavju.

3.2.2 MANJ USPEŠNI PRIMERI ČEZMEJNEGA KULTURNEGA SODELOVANJA IN PRISOTNA PROBLEMATIKA

V kolikor sem se v prejšnjem poglavju ukvarjala s prikazovanjem pozitivnega sodelovanja na čezmejnem kulturnem področju, bom v sledečem poglavju skušala pokazati nekaj ne ravno uspešnih primerov. Prikazana problematika je v določeni meri tudi splošna in ne zadeva le kulturnega področja. Gre namreč za pojave, ki se dogajajo na čezmejnem prostoru in vplivajo na oblikovanje aktualnega ozračja v njem ter s tem tudi na oblikovanje trenutne in bodoče kulturne identitete goriškega čezmejnega prostora.

Omenila sem že, da veliko čezmejnih projektov, med katere ne spadajo le kulturni, poteka ob finančni pomoči evropskih skladov. S podporo le-ti dokazujejo zavedanje evropske skupnosti o pomembnosti čezmejnega sodelovanja. Vendar je treba biti pozoren, da ne pride do pojava, na katerega je opozoril tudi Komel:

Če sem iskren, se bojim, da nas ti evropski projekti silijo v sodelovanje. Če nam dajo denar, potem bomo sodelovali, drugače pa ne. Mislim, da bi moralo do sodelovanja na tem področju priti ne glede na finančno podporo EU. Naše sodelovanje ne sme biti odvisno od Evropske skupnosti. Bolje za nas je, da se lotimo projektov, ki niso finančno tako zahtevni. Za nas je najpomembnejše, da sodelujemo, oblika sodelovanja je drugotnega pomena. Če pa dobimo zraven še podporo EU, potem smo lahko samo še dodatno zadovoljni, v smislu nadgrajevanja našega dela. Moramo sodelovati na manjši, tj. bolj osebni ravni, ker se tako med seboj spoznavamo (Komel 2007).

Tudi predstavnik Zveze kulturnih društev Nova Gorica pravi, da »/.../ pri evropskih skupnih projektih nenazadnje iščejo slovenske kot tudi italijanske institucije sodelovanje s partnerji z obeh strani meje, saj je za pridobitev finančnih sredstev potrebno sodelovati tudi s podjetji, organizacijami, društvi z druge strani meje« (Zveza kulturnih društev 2007).

S tem želim opozoriti na dejstvo, da mora biti želja po sodelovanju med ljudmi, posamezniki in da mora prihajati s strani prebivalcev obravnavanega okolja. Obstajajo namreč tudi projekti, ki kljub evropski podpori do danes niso uspeli zaživeti oziroma se uresničiti, kot so bili sprva mišljeni. Temu naj bi botrovale težave, ki so nastale na državni, lokalni ali osebni ravni. Večji neuspešni primeri čezmejnega sodelovanja so npr. oblikovanje in ustanovitev skupne Čezmejne pisarne, ki naj bi se ukvarjala s pripravo projektov čezmejne narave, za katere bi lahko dobili sredstva iz Evropske unije. Projekt je že nekajkrat kandidiral na razpisih programov PHARE CBC in Interreg IIIA, vendar vedno neuspešno. Neuspešni primer sodelovanja obstaja tudi v zdravstvu, kjer kljub nekaj letnim prizadevanjem ni prišlo do nakupa skupne magnetne resonance bolnišnice v Šempetru pri Gorici in bolnišnice v Gorici, za kar naj bi bili po Brulčevem mnenju krivi predvsem zunanji akterji z višjih ravni (npr. ministrstvo za zdravstvo). Poleg tega sodelovanje bolnišnic, ki sta oddaljeni vsega 500 metrov, otežkočajo nerešeni meddržavni sporazumi o plačevanju zdravstvenih storitev, priznavanju diplom in seveda neznanje jezika (Internet 42, Internet 46). Propadel pa je tudi projekt dolgoletnega prizadevanja za gradnjo skupne čistilne naprave, saj se je pokazalo, da je finančno ugodnejša samostojna gradnja (Internet 42).

Eden najbolj populariziranih in ne najbolj uspešnih primerov sodelovanja je projekt skupnega trga mest Nova Gorica in Gorica. Naj takoj poudarim, da ne gre za neuspešnost izvedbe zastavljenega koncepta trga, ampak za neuspešnost, ki se je pokazala v letih po njegovi izgradnji zaradi nesposobnosti trženja osrednjega prostora. Ob vstopu Slovenije v EU sta se upravi obeh mest odločili, da obeležita ta dogodka z novim skupnim mestnim trgom pred novogoriško železniško postajo.⁸⁹ Kraj naj bi predstavljal najbolj urbano središče obeh mest. Ob razpisu sta mestni upravi izbrali urbanistični načrt ureditve trga s strani arhitekta Romana Schnabla. Ko je bila odstranjena mejna ograja, so območje povezali z umestitvijo velikega krožnega talnega mozaika, katerega motiv je bil izbran na mednarodnem likovnem natečaju, njegov avtor pa je tržaški umetnik Franko Vecchiet. Dopolnjujeta ga dve ploščici na vsaki strani meje, ki vsebujeta napis »Mozaik nove Evrope«. Občinske uprave ga rade

---

⁸⁹ 1. maja 2004 je bil trg prizorišče osrednje proslave ob vstopu Slovenije v EU, ki se jo je udeležil takratni evropski poslanec in današnji predsednik italijanske vlade Romano Prodi, evropski poslanec in predsednik stranke SD Borut Pahor ter takratni predsednik slovenske vlade Anton Rop.

označujejo kot simbol somestja dveh Goric, kot simbol odprave razmejevanja ter kot simbol evropskega združevanja (Internet 10). Danes predstavlja trg predvsem prizorišče priložnostnih čezmejnih dogodkov (npr. prireditve ob obeležitvi 100-letnice Bohinjske proge), tradicionalne pa postajajo prireditve konec meseca aprila, tj. čezmejni glasbeni projekt *Na meji se poje/Sul confine musica* (letos je bila prireditev predstavljena na svetovni dan Evrope 9. maja) ter tradicionalna prireditev v čast 1000-letnice omembe Gorice (28. april). Organizirani so še razni drugi koncerti, ki nastajajo v čezmejnem sodelovanju, ter tradicionalni prižig lučk konec decembra (Internet 47). Leta 2005 sta se občini Gorica in Nova Gorica prijaviili na razpis v okviru Programa Phare CBC Slovenije/Italije s projektom *Integralni kulturni proizvod Mozaik*. Namen projekta je bil poudariti pomen novega trga med mestoma kot povezovalne točke občanov obeh mest. Projekt predstavlja integralni kulturni proizvod, ki združuje štiri najznačilnejše dogodke, tj. čezmejne prireditve, ki se dogajajo in končajo na trgu. Poudarja tradicionalnost in dolgoročnost čezmejnega sodelovanja s projekti *Poživimo mesto – Vivicitta*, *Na meji se poje* in *Dan Evrope* in z mednarodnim konjeniškim pohodom ob »reki združitve« (Internet 36).

Razen ob omenjenih prireditvah pa ima območje med mestoma precej žalostno podobo, saj poleg hotela na italijanski strani meje (ki je ob nedeljah, ko trg obišče največ turistov, zaprt) in minimalne gostinske ponudbe na železniški postaji praktično ne nudi ničesar. Izjema je le možnost ogleda razstave Goriškega muzeja v stavbi železniške postaje. Hitro se da sklepati, da kljub vsem zanosnim pobudam le ne obstaja dovolj volje po resnični oživitvi trga ter izkoriščenju njegovega potenciala. Kljub temu da vedno znova prihajajo ideje in načrti za oživitev trga, le-ta načeloma sameva in izgublja atraktivnost tudi za turiste, nedvomno pa predstavlja neizkoriščeno turistično tržno nišo. Mnogokrat se zgodi, da turisti, ki obiščejo trg, porabijo svoj čas za opazovanje policijskih patrolj, ki nadzorujejo območje trga, namesto da bi kupovali spominke na simbolnem prostoru združene Evrope.

Predmet polemik in medupravnih nesoglasij je vse od ustanovitve trga njegovo skupno poimenovanje. Predvsem italijanski mestni svet ni hotel odstopiti od že obstoječega imena *Piazzale della Transalpina*, ki pa se kot skupno ime ni zdelo sprejemljivo novogoriški upravi. Le-ta je kot skupno poimenovanje trga predlagala več imen, kot npr. *Kolodvorski trg*, *trg Franca Jožefa* ali *Na postaji*. Rupel meni, da

»/.../ je tu nekaj konfliktnega, globoko zasidranega. Nobeden ne popušča, Italijani pa sploh nočejo odstopiti od »Transapline« /.../. Kaže se zadirčnost, ki pa bi jo lahko presegli« (Rupel 2007). Letos (2007) so se na novogoriškem mestnem svetu odločili, da ne bodo več iskali kompromisov ter slovenski del trga poimenovali s simboličnim imenom *Trg Evrope*. Razlog za sprejetje takega imena je dejstvo, da je bil sam trg predstavljen kot simbol vstopa v Evropo, kar naj bi ime tudi najbolje odražalo (Marussiga 2007: 32).

Nesoglasja o imenovanju trga bi lahko razumeli kot primer konfliktnosti v čezmejnem sodelovanju. Skrajne situacije konfliktnosti se v goriškem prostoru po Ruplovem mnenju načeloma ne pojavljajo v takšnih oblikah kot npr. v Tržaški pokrajini. Rupel situacijo komentira takole. »/.../tukaj na Goriškem naših spomenikov ne mažejo, kakor se to dogaja na Tržaškem. Provokacije so, vendar je zadnjih 5 let tega manj. V tem trenutku lahko govorimo še o soočanju različnih kolektivnih spominov, ki so se v Italiji na žalost povzpeli na državno raven, in sicer s podporo reformistične levice, saj je Napolitano⁹⁰ bivši komisar partije« (Rupel 2007). Za ponazoritev razlike v odnosu do Slovencev med Trstom in Gorico lahko uporabimo tudi izveden projekt KB centra,⁹¹ ki je bil v prilogi Primorskega dnevnika, *Primorski pes*, komentiran takole:

Preden je Pes legel k zasluženemu počitku, si ni mogel kaj, da ne bi pomislil, da znajo biti Goričani konec koncev prav fajn; zgradijo ti tak KB center na glavni goriški ulici, o katerem v Trstu lahko samo sanjamo ... Pravzaprav še sanjati ne moremo o njem, saj nam nenehno ponavljajo, da se morajo naše ustanove preseliti v predmestje. In potem ko ga zgradijo, ga znajo tudi pošteno in sproščeno proslavit. Ni kaj, bravo Gorica ... Lahko noč Trst (Internet 57).

---

⁹⁰ Giorgio Napolitano je predsednik italijanske republike ter bivši komunist. Na proslavi 10. februarja 2007, na dan spomina na žrtve fojb in eksodusa je nastopil z zelo sovražnim in napadalnim govorom do Slovencev in Hrvatov z zgodovinsko povsem napačno in z nesprejemljivega zornega kota napisano vsebino, ki je ne bi zagovarjal niti noben resen italijanski zgodovinar. Na govor se je ostro odzval hrvaški predsednik Stipe Mesić, medtem ko je slovenska diplomacija ostala precej neizpostavljena. Pirjevec opozarja, da je trenutna slovenska politika skregana z zgodovinsko resnico, nima državniške dimenzije, je nevarna in kratkovidna. Pravi celo, da je slovenska vlada nekako v sozvočju z italijansko tudi tedaj, ko gre za odnos do narodnoosvobodilnega boja (glej Pirjevec v Škrlj 2007d: 18).

⁹¹ KB center je nastal leta 2006 po zaslugi finančne družbe KB1909 v prostorih bivše Kmečke banke na Korzu Verdi 51. Center predstavlja zanimivo točko za srečevanje Slovencev in Italijanov iz obeh strani meje, saj je na enem prostoru prisotnih kar 13 kulturnih, gospodarskih, izobraževalnih, socialno-skrbnih storitev (Ambrosi 2006:5).

Tudi Malnič pravi, da je *»imela Gorica od vseh drugih obmejnih pokrajin zmeraj najmanjši konflikt z Italijo, ker je veliko bolj strpna, k čemur pripomore tudi krvna povezanosti. Pravi Goričani imajo gotovo sorodnika druge narodnosti ali jezika. To je zelo pomembno, saj ne moreš »našuntat« takšnih ljudi.«* O (ne)sodelovanju meni, da *»/.../ kdor hoče sodelovati, nedvomno pokaže pripravljenost. Ko nastane konflikt, se ta manifestira, ker želi biti rešen. V kolikor pa se ga ne želi reševati, se le vsak umakne v svojo državo. Lahko se zamenjajo ljudje, pa potem ne pride več do konfliktov ali pa šele takrat nastanejo«* (Malnič 2007). Komel opozori na določene trende nesodelovanja na ravni pobud desničarskih iniciativ v goriškem prostoru: *»Konflikti so prav gotovo, ker posebej italijanska goriška desnica noče sodelovanja s Slovenijo, niti z manjšino niti z Novo Gorico. Tako bo vedno, čeprav je narobe misliti, da so v Novi Gorici vsi za sodelovanje. Torej ne obstaja krivda samo na italijanski strani. Na obeh straneh meje so ljudje, ki niso navdušeni za sodelovanje«* (Komel 2007). Nadalje opozori na dejstvo, da je treba biti pozoren na izid letošnjih volitev, saj je prišla na mestno oblast desno usmerjena uprava. Vendar meni, da *»/.../ gre zahvala za pozitiven korak v sodelovanju predvsem trem B-jem, tj. Brulc, Brancati in Brandolini. /.../ Upam, da so oni postavili tako dobro osnovo, da bo težko iti nazaj, kar pa seveda ni rečeno /.../«* (Komel 2007).⁹² Malnič v povezavi s to problematiko pove, da sodelovanje v prihodnosti *»/.../ lahko nazaduje. Če začnejo hujskat, se to pozna. Če nekdo kar naprej laže, potem se to v družbi pozna. Stvar ne more kar iti mimo. Na meji zgodovine vemo, da se da iti 100 korakov nazaj«* (Malnič 2007).⁹³ Rupel opozori na delovanje posebnega združenja *Memoria* iz Gorice, ki združuje počastitev spomenikov, kot so Brezna in Trnovski gozd. Gre namreč za spomenike, ki so stvaritve obeh ideoloških taborov, tako desnih (tudi potomci t. i. domobrancev) in

⁹² Mirko Brulc je župan MO Nova Gorica od leta 2002 in njegova politika je usmerjena k pozitivnemu in intenzivnemu čezmejnemu sodelovanju. Od leta 2003 do letos je pozitivno sodeloval s sedaj že bivšim županom Gorica Vittorijem Brancatijem, ki je bil do sedaj edini levosredinsko usmerjeni župan Gorice.

⁹³ Na letošnjih občinskih volitvah (2007) je s precejšnjo prednostjo zmagal predstavnik skrajno desno orientirane Berlusconijeve Forza Italija, Ettore Romoli. Njegova stranka je tudi zmagovalka volitev. Novi župan je že na predvolilnih shodih poudarjal, da zanj obstaja le *»Nuova Gorizia«* ter da Nove Gorice ne pozna. Na srečanju z manjšino prevajanja v slovenščino ni dovolil, v njegovem programu pa so v ospredju teme, ki so v preteklosti najbolj zaostrovale odnose preko meje (urejanje komunalnih odplak, smradu, vode itd.). Njegov slogan je bil tudi *»normaliziranje«* odnosov z Novo Gorico, saj so ti po njegovem postali preveč liberalni, preveč odprti, ter napoved o priprtju vrat med mestoma ravno v času, ko se bo zgodila administrativna prekinitev meje med mestoma. Zmaga desne občinske uprave ni niti tako presenetljiva, saj z izjemo zadnjega mandata na čelu goriške občinske uprave vlada desna oblast. Poleg tega je neenotnost leve sredine na občinskih volitvah najbrž dodatno pripomogla k izgubi (glej Valič 2007: 14).

levih (nekateri pristaši komunizma ali partizanstva), ki so ločeno doživljali vojni v prvi polovici 20. stoletja (Rupel 2007). To že predstavlja en segment poziva k sožitju in strpnosti. Pojavi nestrpnosti se pojavljajo včasih ob pomembnih zgodovinskih datumih, ki jih vsaka stran praznuje po svojem prepričanju. Rupel se glede tega čudi: *»Včasih se tako zaiskri, da se človek sprašuje, kako je možno, da se da na osebni ravni vse zmeniti. Ko pa pridejo famozni zgodovinski datumi, vsi izgubijo pamet in začnejo z obtoževanjem«* (Rupel 2007).

Načeloma lahko zaključim, da pravih pojavov konfliktnosti (raznih redkih vandalizmov) v kulturnem sodelovanju goriškega prostora ni. Jermanova pravi, da četudi so občasni, le-ti *»/.../ ne povzročajo težav pri kulturnem sodelovanju.«* Meni, da *»najbrž zato, ker imamo kulturniki malo višjo zavest. Tako se taka dejanja obsojajo ne glede na to, kakšna je politična usmeritev«*. Nadalje pravi, da na splošno *»/.../ konfliktna soočanja so in bodo, kar pa ne velja samo za polje ljubiteljske kulture, ampak gledano generalno. Še posebej, če pogledamo, kako je pri nas, med Slovenci. V Italiji se vedno bolj združujejo in imajo vedno več skupnih projektov, Slovenci pa smo od vstopa v EU sami vedno bolj narazen«* (Jerman Bratec 2007). Na tem mestu naj omenim še sporen napis »Naš Tito« na pobočju Sabotina. V letu 2006 je nastala pravšnja afera glede obstoja in uničenja tega zgodovinskega napisa. Pri »premetavanju kamenja« so sodelovale slovenske in manjšinske samoiniciative. Dejanje, ki je bilo v tem prostoru precej odmeven konflikt, z Italijani ni imelo tolikšne neposredne povezave. Vidimo, da se pokažejo konfliktne situacije že znotraj slovenskega dela goriškega prostora. Torej ta problematika, kolikor je prisotna, ni omejena le na čezmejne situacije med dvema narodoma.

Obstajajo še nekateri projekti znotraj čezmejnega kulturnega sodelovanja, ki niso bili uspešno realizirani zaradi administrativnih ovir. Eden takšnih projektov je pomoč pri izmenjavi strokovnih in profesionalnih kadrov na primer na področju poučevanja glasbe, saj je tudi za slovenske učitelje iz Italije tako kot za tujce potrebno pridobiti delovno dovoljenje, če ti želijo poučevati v Sloveniji. To pa ni edini problem, saj obstajajo tudi različna merila priznavanja stopnje izobrazbe. Tako se npr. italijanski glasbeni konservatorij priznava po stopnji slovenske srednje glasbene šole. Učitelji pa morajo po slovenski zakonodaji imeti univerzitetno izobrazbo, torej končano akademijo za glasbo ustrezne smeri. Na področju glasbe je bil leta 1998 predlagan še

en neuspeli projekt *Paideia*. Gre za ustanovitev višje glasbene ustanove na Goriškem. Projekt je bil sicer podprt s strani Ministrstva za kulturo RS v Ljubljani, njegovo izvedbo pa je ustavilo pomanjkanje sredstev, ki jih načrtovalci projekta niso uspeli zbrati. To se lahko razume kot dokaz, da okolje še ni (bilo) zrelo za takšne ponudbe (Vižintin 2004: 91–94). Še en primer poskusa čezmejnega sodelovanja, katerega ovire so predvsem administrativne narave, v ozadju teh pa najbrž pomanjkanje (politične) volje, je opravljanje dejavnosti novogoriškega Pokrajinskega arhiva čez mejo. Kaže se namreč potreba po organiziranem shranjevanju gradiva slovenskih društev in ustanov ter potreba po strokovni pomoči, ki jo arhiv lahko nudi, vendar je problem v tem, da arhiv nima formalnopravnih pooblastil za takšno delovanje (Trpin 2004: 23). Ta primer kaže na dejstvo, da bo kljub odprtju meje na tem področju ostajal problem poseganja na zakonsko področje druge države. S problemom zakonskega poseganja na področje sosednje države se srečujejo tudi v Goriškem muzeju, znotraj katerega potekajo izmenjave. Malnič problema ne vidi kot enega od bistvenih. *»Še vedno se moraš na meji ustaviti. Stvari moraš imeti popisane, samo da zdaj, ko je Slovenija v EU, ni več izvoza, ampak samo iznos in je lažje. Čeprav je tudi prej obstajal Videmski sporazum in je bilo vse dovoljeno, ker si se kar zmenil na carini in peljal, je bilo pa vseeno bolj zapleteno kot danes«* (Malnič 2007).

Precejšnja potreba po boljšem sodelovanju se pojavlja tudi na medijskem področju, saj ne obstaja nikakršna transverzalna koordinacija med dejavniki, ki bi medijsko pokrivali to območje, npr. tiskovna agencija za čezmejno goriško območje. Tako poteka posredovanje informacij znotraj čezmejnega goriške prostora na medosebni ravni novinarjev (Paljk 2004: 30). Kljub temu pa je potrebno omeniti, da določena mera pozitivnega sodelovanja poteka pri oblikovanju prilog, ki so posvečene skupnemu gospodarstvu, turizmu in kulturi ter lokalnemu brezplačnemu časopisu Goriška. Problem pa predstavlja dejstvo, da v Gorici mnogo slovenskih časopisov ni dostopnih in tudi v Novi Gorici ni enostavno kupiti italijanskih in slovenskih časopisov, ki izhajajo v Italiji. Na problematiko medijskega prostora opozori tudi Malnič, ki pravi, da *»/.../ v Gorici ne moreš kupiti Primorskih novic, pri nas pa se skoraj ne da dobiti Primorskega dnevnika. Manjka torej skupen medijski prostor. Ta stvar je problematična in jo morajo tisti, ki se s tem ukvarjajo, čimprej rešiti, kajti tukaj se prične simbolično sodelovanje«* (Malnič 2007). Določen problem predstavlja tudi popularnost tradicionalnih slovenskih časopisov na Goriškem (npr. Novi glas,

Primorski dnevnik, Primorske novice). Potrebe in zahteve naročnikov so se spremenile, vedno več je zahtev po modernejših vsebinah, saj tradicionalne ne morejo več zadostiti novim okusom, ki prihajajo na dan in rabijo svoj prostor. Tudi Paljk posebej poudarja, da mnogi mladi zamejci občutijo manjvrednostni kompleks do slovenske kulture, saj ji je skozi zamejske medije predstavljena kot precej tradicionalna, ne srečujejo pa se s slovensko moderno kulturo. Za takšno dogajanje krivi prav starejše generacije, ki takšno sporočilnost oblikujejo. Prihaja torej do napačne oziroma pomanjkljive sporočilnosti o značilnostih prostora, v katerem živijo, kar je v nasprotju z želeno socializacijo mladine (ne samo zamejske) v smeri zavedanja in že omenjenega poznavanja goriškega čezmejnega prostora (Paljk 2004: 31). S problematiko poudarjanja tradicionalnosti se soočajo tudi društvene dejavnosti slovenske manjšine, kjer je problem inovacij in modernizacije povezan predvsem s poudarjanjem slovenstva. Rupel pravi, da si želijo v njihove prireditve vključevati mlad kader, skupine, vendar je problem, saj *»/.../ne vemo kako jih vključiti, ker v sebi nimajo nič slovenskega. So fantje iz naših šol, ampak njihova glasba ni slovenska /.../. Ko nekaj naredimo, mora biti sporočilo slovensko; vsaj avtor mora prihajati iz določenega okolja. Težko je najti način za njihovo vključitev, /.../ marsikaj kar je sodobnega mogoče nočemo in tudi ne moramo porabiti«* (Rupel 2007). Glede te problematike se opredeli tudi Kerševan, ki pravi, da so se zamejci preveč trudili ohranjati kulturo za svoj narodni obstoj in razvoj, premalo pa so vlagali v iskanje, izbor in razvoj novih oblik in vsebin (Kerševan 2004: 83).

Pomembno je torej poznavanje jezika sosednjega naroda kot tudi poznavanje zgodovine in sodobnosti prostora, v katerem se živi in deluje. Tukaj pa mora poleg medijev pomembno vlogo odigrati tudi družina in šola s svojimi programi. Paljk opozarja, da mladi Slovenci v Italiji slabo pišejo slovensko, če huje pa je, kako razmišljajo slovensko. Paradoks vidi v dejstvu, da se od njih zahteva znanje Prešerna, ni pa predvideno, da bi poznali vsaj nekaj sodobne slovenske kulture. Gre za ustvarjanje ogromne generacijske in posledično tudi kulturne »luknje« zaradi nepoznavanja npr. slovenske pop scene (Paljk 2004: 31). Glede poudarjanja tradicionalnosti znotraj slovenskega prostora je zanimivo mnenje podal Komel. *»Mene na primer zelo moti, ko gredo Slovenci na primer po Dalmaciji in predstavljajo slovensko glasbo kot narodnozabavno, zaradi česar nas poznajo kot folkloro. Ampak mi to nismo, saj imamo tudi npr. Predina in Kreslina, ki so odlični.*

To se mi zdi omejevalno. Samo folklor. Goričani pa nismo takšni, saj nimamo v ožjem goriškem prostoru niti enega narodnozabavnega ansambla in to je znak naše drugačnosti» (Komel 2007).

S problematiko mladih v goriškem čezmejnem prostoru se veliko ukvarja Aldo Rupel, ki poudarja pomen spodbujanja mladih pri vsakršnih interesnih aktivnostih ter odpiranja novih možnosti in oblik delovanja. Goriški prostor opredel kot prostor z bogato mrežo dejavnosti, kar dokazuje v knjižici *»Združenja strukture storitve za mlade v občinah Gorica, Nova Gorica in Šempeter–Vrtojba«*. V njej je naštel kar 23 mladinskih centrov, združenj in skupin iz področja delovanja kulture, ki delujejo v občinah Nova Gorica, Gorica in Šempeter–Vrtojba (glej Rupel 2006).⁹⁴ Ta podatek nedvomno dokazuje, da je za mlade na Goriškem kar dobro poskrbljeno. Torej problem ni v pomanjkanju institucij, v katerih bi se mladi lahko združevali, ampak je bolj problematična meja, ki tudi mlade še vedno ločuje. Eden od problemov, s katerim se sooča predvsem italijanska mladina je nepoznavanje slovenskega jezika, ki ovira povezovanje s slovensko mladino v Sloveniji in obratno. V tem kontekstu se je zgodil zanimiv pojav, na katerega opozori tudi Malnič, ko pravi, kako se je zaradi izboljšanja filmske ponudbe na TV-kanalih poslabšalo znanje italijanščine pri slovenskih otrocih v kolikor primerjamo stanje izpred 15-ih let. Ob meji je bil namreč prisoten zelo razširjen fenomen, da so otroci gledali predvsem risanke, ki so jih prikazovali italijanski TV-kanali in so bile sinhronizirane v italijanski jezik. Tako so se učili jezika sosednjega naroda že zelo zgodaj. Malnič pravi: *»Ljudje se po eni strani zavedajo, da je znanje tujih jezikov bolj pomembno. V preteklosti pa je bilo množično gledanje italijanskih programov preko televizije neke vrste kulturni imperializem, ki ga na žalost ni več. Ne gre za pomen ponosa ali neponosa, pač pa se pride v stik s tujim jezikom, ki ni več nujno italijanski«* (Malnič 2007).

Poudarjeno je že bilo, da je čezmejno kulturno sodelovanje začelo potekati z osnovnim namenom povezovanja Slovencev z obeh strani meje in tudi v prihodnosti ostaja eden od glavnih ciljev čezmejnega kulturnega sodelovanja ohranjanje

---

⁹⁴ Publikacija je izšla na pobudo Programa Pobude EU Intereg III/A Italija–Slovenija v okviru projekta *»Okrepitev Uradov za stike in povezave Občin Gorica (I), Nova Gorica (SLO) in Šempeter–Vrtojba (SLO) (glej Rupel 2006)*. Izdal jo je SLORI–Slovenski raziskovalni inštitut, ki je do konca leta 2006 deloval tudi v Gorici v prostorih KB centra na Korso Verdi 51. Z letošnjim letom je bil sedež SLORI-ja v Gorici ukinjen, njegovo delovanje pa scentralizirano le na sedež v Trstu (Rupel 2007).

slovenstva na tem območju. V tem kontekstu bi omenila potencialno nevarnost nekontroliranega povezovanja čezmejnega prostora, do katerega lahko pride zaradi neizoblikovanega dolgoročnega plana sodelovanja. S tem je mišljen prevladujoč vpliv ene kulture nad drugo v čezmejnem sodelovanju. Dolgoročno je lahko ena od negativnih posledic stapljanje majhnega slovenskega prostora v neslovensko okolje, posledično pa izguba nekaterih identitet. Slovenci na Goriškem morajo s sodelovanjem svojo ponudbo in vplive širiti tudi preko potreb svojega prostora ter tako poskušati postopno izenačevati vplive močnejših urbanih in kulturnih vplivov iz Italije (a.a. 2007b: 6).

Omenila bi še eno problematiko, ki danes sicer postopoma izginja, v preteklih desetletjih pa je precej izrazito izstopala. Čeprav se v diplomskem delu nisem ukvarjala s problematiko slovenske manjšine v Italiji, bi želela izpostaviti ideološka ločenost kulturnih organizacij slovenske manjšine v Italiji in seveda tudi na Goriškem.⁹⁵ Izrazita je bila predvsem v času pred osamosvojitvijo, ko so podporo matične države načeloma prejemale le laične organizacije, kar jim je omogočalo lažje delovanje. Vendar Komel opozarja *»/.../ naj ne pozabimo, da je bil nelaičen, torej katoliški del, podprt s strani italijanske države«* (Komel 2007). Vendar pa ta podpora ni bila tako stabilna kot podpora laičnih organizacij iz Jugoslavije. Problematika pa ni bila omejena le na Slovenijo v zamejstvu, ampak je bila prisotna tudi v matični domovini. To je bilo očitno tudi na društveni ravni, kar potrjuje tudi Jermanova: *»Spomnim se, da smo v socializmu imeli v okviru Zveze kulturnih društev tudi cerkvena društva, samo da se jim ni tako reklo. To pa zato, ker ena vas z 200 prebivalci ne more imeti dva pevski zbora. Imeli so enega, pol programa je izvajal liturgičnega, polovico pa prosvetnega. Okoli tega je nastal problem, saj je bilo s pozicije takratne oblasti to nekaj nedopustnega. Bile so prav smešnice«* (Jerman Bratec 2007). Nadalje pove, da so se društva v naslednjih letih še bolj depolitizirala in

---

⁹⁵ Slovenske kulturne organizacije in društva v Italiji so praviloma organizirana v okviru dveh krovnih organizacij, ki skrbita za povezavo manjšinskih ustanov. Ti organizaciji sta *Slovenska kulturno-gospodarska zveza (SKGZ)*, ki je laična levičarska organizacija, ki povezuje kulturne in gospodarske ustanove ter posameznike na deželni ravni. Pod njenim okriljem delujejo na kulturnem področju Zveza slovenskih kulturnih društev Gorica, Glasbena matica, Kulturni dom Gorica idr. Njen sedež v Gorici je bil ustanovljen leta 1955, leto dni za ustanovnih občnim zborom organizacije v Trstu (Internet 18). Druga organizacija pa je Svet slovenskih organizacij (SSO), ki je desno usmerjena organizacija, katera goji tudi krščansko zavedanje ter povezuje predvsem kulturne ustanove. Deluje od začetka 70. let 20. stoletja, kot združena organizacija slovenske katoliške prosvetne zveze Gorica in slovenske katoliške prosvete Trst. Na Goriškem pod njenim okriljem deluje Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel, Kulturni center Lojze Bratuž, Zveza društev katoliške prosvete itd. (Internet 19).

niti po osamosvojitvi ni prišlo do bistvenega razvoja cerkvenih društev. Torej se idejna diferenciacija, kot je značilna za slovenske zamejce, ni zgodila (Jerman Bratec 2007).

Danes je vendarle mogoče zaznati, da se posamezne ideološko ločene institucije med seboj povezujejo (npr. manifestacija *Primorska poje*) ter tako sporočajo, da je na kulturnem področju potrebno sodelovanje in ne getizacija, predvsem zaradi namena utrjevanja močne slovenske skupnosti v Italiji. Tudi Paulin poudarja, da so za skupno sodelovanje potrebni močni skupni interesi, ker v primeru njihovega obstoja ne more prevladati nobena ideološka ali narodna nestrpnost. Nadalje Komel pravi: »*Vsaka manjšina opravlja svojo vlogo v določenih okvirih. Nekateri v laičnem, nekateri v katoliškem*« (Komel 2007). Za oblikovanje skupne kulturne produkcije s poudarjanjem pluralnosti prostora je pomembno sprejemanje ne samo kulturne in jezikovne različnosti prostora, ampak tudi strpnost do ljudi z drugačnimi ideološkimi pogledi od naših. V tej smeri poteka tudi vedno bolj aktivno sodelovanje med desno in levo opredeljenimi kulturnimi organizacijami in Komel se strinja, da »*.../moramo biti pluralna družba, saj se s tem bogatimo. Tudi če razmišljamo drugače, smo lahko, ko gre za naše pravice, enotni.. Kar pomeni, da morata laični rdeči in katoliški krogi, tj. dva različna tabora, obstajati, ter vsak mora biti uspešen v svojem prostoru*« (Komel 2007). V takšnem duhu strpnosti lahko poteka tudi sodelovanje slovenskih kulturnih institucij v matični državi z zamejskimi kulturnimi organizacijami obeh ideoloških polov, kar je posledično pripeljalo tudi do določenega povezovanja slednjih. Malnič o tej problematiki pove, da »*.../ je vedno več sodelovanja med njimi. Napetost je, ampak zaradi drugačne vloge bolj sodelujejo*«. Nadalje opozori še na en pojav, zaradi katerega je do takšnega povezovanja prišlo. »*Njih je vedno manj, morajo bolj sodelovati. Zgodilo se je tudi, da je Italija razpadla na dva bloka. Desni Slovenec ne more k desni Italiji, biti morata skupaj, če jima je to všeč ali ne. Če so razlike, potem se lahko tudi manifestirajo. Vsi so Slovenci, ampak z drugačnimi interesi*« (Malnič 2007). Sama razumem sedanje dogajanje znotraj slovenske manjšine v Italiji kot pozitiven dejavnik k oblikovanju strpne, pluralne družbe v goriškem prostoru. Kolikor se to razdeljenost na eni strani razume kot problematično, se jo po drugi strani v kontekstu sodobne družbe, ki je pluralna, zmerno ideološko razdeljena lahko razume kot demokratično in usmerjeno k napredku. Situacija ni nič drugačna kot v Sloveniji, kjer obstaja pluralnost prepričanj in ideoloških pogledov, ter v Italiji, kjer je takšna

situacija ravno tako prisotna. Pomembno je le, da razlike ne povzročajo nestrpnosti in nespoštovanja do drugače mislečih. In zopet lahko rečem, da če se določena nestrpnost pojavi, predstavlja to situacijo, ki je do določene mere prisotna v celotnem evropskem prostoru. Kot pozitiven rezultat ideološke pluralnosti znotraj slovenske manjšine lahko jemljemo obstoj številnih kulturnih institucij, ki bogatijo kulturni prostor Goriške ter omogočajo konkurenčnost kulturnega dogajanja goriškega prostora. Sodelovanje med slovenskimi kulturnimi institucijami v Italiji in Sloveniji postaja vsakdanje in vredno zgledovanja in mogoče bo v prihodnosti postalo takšno tudi sodelovanje med slovenskimi in italijanskimi kulturnimi institucijami. V kolikor je bilo mogoče v sklopu sodelovanja do določene mere preseči ideološko razdeljenost znotraj manjšine, bi razdeljenost te oblike najbrž bilo možno preseči tudi med Italijani in Slovenci.

4. SKLEP

Goriška je bogato in raznoliko obmejno območje z večstoletno zgodovinsko in kulturno dediščino. Kljub današnji ločenosti med dve nacionalni državi, sodelovanje in povezovanje kulturnega prostora (nedvomno to velja za ožji goriški prostor) Goriške obstaja. Ko omenjam kulturni prostor Goriške, sem v diplomskem delu ugotovila, da ne obstaja enotnost kulturnega prostora, kot ni obstajala niti nikoli v zgodovini. Gre za večkulturni prostor, kjer se prepletajo kulturne prvine Slovencev, Italijanov in Furlanov, pa tudi drugih. Goriški čezmejni prostor pa ne opredeljuje le kulturna raznolikost, ampak tudi miselna, ki se odraža v različnih kolektivnih spominih prisotnih med prebivalci Goriške.

V poglavju o kulturni identiteti sem prišla do ugotovitve, da ne moremo govoriti o kulturni identiteti Goriške kot celovitem pojmu, ampak lahko potrdimo samo obstoj različnih kulturnih identitet, ki so posledica teritorialne, kulturne in ideološke razdeljenosti goriškega prostora. Ker pa sodobnost teži k nadsocijalnim povezovanjem, obstajajo tudi v goriškem prostoru številni primeri čezmejnega sodelovanja. V povezavi s kulturno identiteto sem analizirala dogajanje v čezmejnem kulturnem sodelovanju in pritrdim lahko, da je to eden tistih dejavnikov, ki lahko dolgoročno pripelje do stabilne pluralne kulturne identitete Goriške. Zakaj stabilne?

Pluralnost kulturnih identitet Goriške smo že potrdili. Za »zdravo« delovanje in sodelovanje teh identitet pa je potrebno, da se prebivalci prostora zavedajo njihove prisotnosti. Torej morajo poznati celovitost prostora, v katerem živijo, ter se zavedati kulturne, miselne in narodne pluralnosti okolja, v katerem delujejo. Zavedanje drugačnosti in različnosti pomeni korak k njenemu spoznavanju in sprejemanju ter nenazadnje k demokratičnemu sožitju. Pomembno vlogo v smislu povezovanja in predstavljanja kulturne pluralnosti odigrava npr. festival komičnega gledališča KomiGO. Kot je že ugotovljeno, je goriški prostor nacionalno in seveda tudi jezikovno razdeljen. Neznanje jezika oziroma domnevna superiornost enega jezika nad drugim preprečuje enakovredno uveljavljanje prebivalcev na mnogih nivojih družbenega delovanja. Osebno mislim, da problematika jezika ni nerešljiva, v kolikor se najde način za spodbujanje sodelovanja med pripadniki različnih jezikovnih skupin. Tako za npr. poslušanja koncerta sodobne instrumentalne glasbe ne potrebujemo znanja jezika naroda, v prostoru katerega se ta koncert dogaja. Potrebujemo le zanimanje, ki nas bo hkrati seznanjalo s tujim prostorom. Nastanek takšne družbene atmosfere pa lahko vzpodbudi še nadaljnje čezmejno sodelovanje na področju kulture.

Tradicionalne oblike sodelovanja čez mejo ugotovljeno temeljijo na povezovanju in utrjevanju slovenskega kulturnega prostora. Torej med slovensko manjšino v Italiji in Slovenci v Sloveniji. Temu pričajo predvsem ljubiteljske oblike kulturnega sodelovanja. To je tudi nekako logična posledica kolektivnih spominov vojne generacije, ki je svoje delovanje usmerjala k utrjevanju slovenstva ter k povezovanju s kulturnim prostorom matične domovine. Ko so se v drugi polovici 20. stoletja začele ustanavljati slovenske kulturne institucije na obeh straneh meje, se je sodelovanje usmerilo k povezovanju kulturnih dejavnosti znotraj teh institucij. Takšno delovanje je treba razumeti v kontekstu politične klime takratnega časa. Vendar je bilo to povezovanje precej enosmerno, saj je potekalo predvsem med kulturnimi institucijami v po vojni zgrajeni Novi Gorici ter med ideološko levo usmerjenimi kulturnimi institucijami slovenske manjšine v Italiji. Tukaj se prikaže ideološko ločeno delovanje slovenske manjšine, ki se je ohranilo vse do današnjega časa. Takšna situacija je bila v Italiji v tistem času in prostoru neizogibna, čeprav se nazorska ločenost kulturnih organizacij v Sloveniji ni razvila niti po osamosvojitvi leta 1991.

V 60. letih prejšnjega stoletja so se začela tudi srečevanja občinskih delegacij občin Gorica in Nova Gorica, čeprav zgolj na deklarativni ravni. V večjem obsegu se je sodelovanje začelo razvijati v letih po osamosvojitvi Slovenije, ko se je slednja začela vključevati v projekte sodelovanja in razvoja obmejnih regij Evropske unije. Mnogi projekti so bili v obdobju od leta 1995 do 2007 uspešno, kot tudi neuspešno prijavljeni na razpise znotraj programa Phare CBC in Interreg IIIA Slovenija - Italija. S pobudami je prihajalo do projektov med različnimi kulturnimi institucijami na mnogih področjih kulture ter seveda do sodelovanja na medobčinski ravni. Danes sodelovanje med občinama Gorica in Nova Gorica vključuje tudi povezovanje z občino Šempeter-Vrtojba. Njihovo čezmejno sodelovanje se odraža predvsem v projektu Sožitje za razvojni program ter Protokol o sodelovanju, ki zajema širše območje Goriške. S projekti želijo predvsem popraviti šibkosti čezmejne regije ter izboljšati kvaliteto življenja ob meji. Pri obeh programih gre tudi za povezovanje z Evropsko unijo ter širjenje prepoznavnosti obmejnega prostora v Evropi.

Za razvoj strpnega kulturno pluralnega okolja Goriške ni dovolj samo čezmejno sodelovanje med slovenskimi kulturnimi ustanovami, ampak tudi sodelovanje med italijanskimi kulturnimi institucijami v Italiji ter slovenskimi kulturnimi institucijami v Italiji in Sloveniji. Pozitiven pokazatelj k odpiranju kulturnega prostora je danes že ustaljeno sodelovanje kulturnih institucij v Sloveniji s slovenskimi manjšinskimi organizacijami obeh ideoloških polov, kar je doprineslo tudi k intenzivnemu sodelovanju med njimi samimi. Obstajajo pa tudi uspešni projekti sodelovanja med slovenskimi in italijanskimi kulturnimi institucijami, kot so razstave Materija, festivali Arhipelag, GoFest idr., ki predstavljajo prisotnost sodobne umetnosti in kulture goriškega prostora. Sodobnost v kulturnem sodelovanju je nekaj, k čemur bodo morale kulturne institucije težiti, saj bodo le tako zmožne vključevati nove, mlade generacije Goričanov. Povezovanje mladih pa mora temeljiti tudi na interesnih dejavnostih. To velja za povezovanje mladih tako znotraj manjšine, mladih v Sloveniji ter mladih drugih narodnosti. V tej smeri delujejo že prej omenjeni festivali, enkratni koncerti na meji, institucije, kot je Mostovna idr. Novim generacijam je torej potrebno ponuditi sodobne oblike, saj bodo le tako lahko razumele goriški kulturni prostor kot napreden, neobremenjen s preteklostjo, odprt in zanimiv. Logika delovanja mlajših generacij namreč deluje po principu, da če bo »sosed« ponujal nekaj, kar je v mojem interesu, kar mi ponuja možnost za moj osebni

napredek, bom zanj pokazala zanimanje. V kolikor pa mi nihče ne pove, pojasni in ponudi nekaj zanimivega, se zanj ne bom zanimala. Torej je poleg zanimanja potrebna tudi informiranost, pri kateri veliko vlogo odigrajo mediji, ki morajo skupni prostor predstavljati kot nekaj skupnega in atraktivnega.

Danes imata obe središči Goriške svojo univerzo, številne kulturne domove, glasbene ustanove, gledališča, muzeje, kulturne znamenitosti (npr. Goriški grad, Kostanjeviški samostan), društva, knjižnice, galerije idr., ki združeno predstavljajo kulturno zakladnico znanja in vednosti. Vendar se kljub vsemu kar tretjina Goričanov v Italiji »hvali«, da še ni bila čez mejo, redko kateri prebivalec Nove Gorice hodi na glasbeni ali gledališki abonma v Gorico in redko kateri Goričan hodi na kulturne prireditve v Novo Gorico. Gre za problem nepoznavanja okolja, s preteklostjo pogojen strah pred sosedom čez mejo, občutek superiornosti enega naroda nad drugim, ki še vedno delijo goriški prostor. Eden od pomembnih projektov, ki se dogaja z namenom premostitve ovir, kot so nepoznavanje prostora in strah pred sosedom, je projekt sodelovanja med kulturnimi institucijami Mozaik.

Čezmejno sodelovanje Goriške se nedvomno razvija in mreža sodelovanja je precej prepletena in nikakor ne enoznačna in enosmerna. Veliko projektov poteka med več kot dvema institucijama, večina sodelovanja predstavljajo projekti v organizaciji slovenskih kulturnih institucij v matični državi in kulturnih institucij slovenske manjšine. Trend se spreminja, čeprav gre pri sodelovanju med slovenskimi in italijanskimi institucijami predvsem za sodelovanje na občinski ravni. Mogoče temu zaenkrat res botrujejo evropski programi, a morda bodo ravno ti spremenili navade sodelovanja v prihodnosti.

V uvodu diplomskega dela sem predpostavila trditev, da *obstaja posebna kulturna identiteta ožje Goriške, ki se je oblikovala skozi stoletja. Na njen sodobni razvoj vpliva čezmejno kulturno sodelovanje institucij in posameznikov na obeh straneh državne meje, predvsem pa sodelovanje dveh prevladujočih narodov, Slovencev in Italijanov.* Z analizo dejavnikov, ki teoretsko predstavljajo vir kulturne identitete, ter z analizo čezmejnega kulturnega sodelovanja ožje Goriške moram trditev delno ovreči. Kot končno ugotovitev, do katere sem prišla, pa lahko naredim naslednje: *»Ožji prostor Goriške zaznamuje pluralnost kulturnih identitet, ki so se oblikovale*

skozi stoletja. Na strpno sožitje kulturnih identitet Goriške lahko v prihodnosti vpliva čezmejno kulturno sodelovanje institucij in posameznikov na obeh straneh državne meje, predvsem pa sodelovanje dveh prevladujočih narodov, Slovencev in Italijanov.«

5. LITERATURA

SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE IN ČLANKI

- Ambrosi, Aleksija (2006): Končno pod skupno streho... V KB center (2006): *Pogled v Prihodnost. Oglasna priloga Primorskega dnevnika* (b. št.), 5–15.
- Anonimni avtor (a.a.) (2007a): Glasba ne pozna meja. Mednarodna prireditve v okviru projekta Sabotin – Park miru. *Časopis Goriška* VI(6), 9.
- Anonimni avtor (a.a.) (2007b): Izkoristiti prednost. Policentrizem znotraj pokrajine. *Časopis Goriška* VI(6), 6.
- Arbo, Alessandro (1997): Obmejna identiteta goriškega glasbenega življenja. V Jan Zoltan (ur.): *Nova Gorica – Gorica: izzivi in možnosti sobivanja: zbornik*, 143–148. Nova Gorica: Mestna občina.
- Brecelj, Marijan (2006): *Furlansko – slovenski slovar*. Nova Gorica: Goriška knjižnica Franceta Bevka.
- Bufon, Milan (1992): *Prostorska opredeljenost in narodna pripadnost. Obmejna in etnično mešana območja v evropskih razvojnih silnicah. Primer Slovencev v Furlaniji – Julijski krajini*. Trst: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Bunc, Stanko (1998): *Slovar tujk*. Maribor: Založba Obzorja.
- Debeljak, Aleš (2004): *Evropa brez Evropejcev*. Ljubljana: Sophia.
- *Družboslovje. Leksikon Cankarjeve založbe* 1986. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Fatur, Silvo in Marjan Štrancar (1997): *Abecedarij književnosti za štiriletne srednje šole*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

- Florenin, Alenka (2004): *Zveza slovenskih kulturnih društev*. V Mitja Rupel (ur.): *Korak naprej – Slovenci v goriški čezmejni regiji*, 19–22. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Gallarotti, Antonella (1997): *Goriške knjižnice med preteklostjo in sedanostjo*. V Jan Zoltan (ur.): *Nova Gorica – Gorica: izzivi in možnosti sobivanja: zbornik*, 119–124. Nova Gorica: Mestna občina.
- Gergolet, Luisa (2004): *Slovenska ljudska knjižnica »Damir Feigel«*. V Mitja Rupel (ur.): *Korak naprej – Slovenci v goriški čezmejni regiji*, 37–40. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Globočnik, Janez in Milena Globočnik in Adriana Segalla (2000): *Zgodovina na matura 2001*. Ljubljana: Gyrus.
- Gombač, Boris (1996): *Slovenija, Italija. Od preziranja do priznanja*. Ljubljana: Debora.
- Gregorič, Tatjana (1997): *Glasbene povezave na Goriškem ali Razklani cvet*. V Jan Zoltan (ur.): *Nova Gorica – Gorica: izzivi in možnosti sobivanja: zbornik*, 125–134. Nova Gorica: Mestna občina.
- Halbwachs, Maurice (1968/2001): *Kolektivni spomin*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Jerman, Maja (2004): *Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti*. V Mitja Rupel (ur.): *Korak naprej – Slovenci v goriški čezmejni regiji*, 33–36. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Jukić, Boris (1999): *O Matični službi in razvoju*. V Boris Jukić (ur.): *Zbornik Goriške knjižnice Franceta Bevka ob njeni petdesetletnici 1949–1999*, 133–142. Nova Gorica: Goriška knjižnica Franceta Bevka.

- Jukić, Boris (2004): Goriška knjižnica Franceta Bevka. V Mitja Rupel (ur.): *Korak naprej – Slovenci v goriški čezmejni regiji*, 78–79. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Južnič, Stane (1993): *Identiteta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kacin, Marija in Verena Koršič Zorn, ur. (2007): *Naš kulturni hram in njegovi graditelji*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba.
- Kerševan, Silvan (2004): Slovenski center za glasbeno vzgojo »Emil Komel«. V Mitja Rupel (ur.): *Korak naprej – Slovenci v goriški čezmejni regiji*, 80–84. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Komel, Igor (2002): *Kulturni dom – Gorica 25 let delovanja 1981–2001. Informativni bilten Kulturnega doma Gorica*. Gorica: Kulturni dom Gorica.
- Komel, Igor (2004): Kulturni dom. V Mitja Rupel (ur.): *Korak naprej – Slovenci v goriški čezmejni regiji*, 47–50. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Komel, Igor (2006): 25: Izziv za izzivom. V Kulturni dom Gorica (2006): *25 Let delovanja. Oglasna priloga Primorskega dnevnika* (b. št.), 4-6.
- Kovačev, Asja Nina (1997): *Individualna in kolektivna identiteta*. Ljubljana: Visoka šola za zdravstvo.
- Kovšca, Boris, ur. (1977): *Občina Nova Gorica 1947–1977*. Nova Gorica: Občinska konferenca SZDL Nova Gorica.
- Malnič, Andrej (2004): Goriški muzej. V Mitja Rupel (ur.): *Korak naprej – Slovenci v goriški čezmejni regiji*, 71–77. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Marussiga, Mitja (2007): Evropa na Transaplini. *Primorske novice* LXI(122), 32.

- Marušič, Branko (1997): Strokovno in znanstvenoraziskovalno sodelovanje med Gorico in Novo Gorico. V Jan Zoltan (ur.): *Nova Gorica – Gorica: izzivi in možnosti sobivanja: zbornik*, 93–106. Nova Gorica: Mestna občina.
- Marušič, Branko (1999): Knjižnica dr. Henrika Tume. V Boris Jukić (ur.): *Zbornik Goriške knjižnice Franceta Bevka ob njeni petdesetletnici 1949–1999*, 7–13. Nova Gorica: Goriška knjižnica Franceta Bevka.
- Marušič, Branko (2001): *Skozi preteklost Goriške*. Nova Gorica: Mestna občina: Mercator Goriška.
- Musek, Janez (1994): *Psihološki portret Slovencev*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče: zbirka Forum.
- Paljk, Jurij (2004): Novi glas. V Mitja Rupel (ur.): *Korak naprej – Slovenci v goriški čezmejni regiji*, 29–32. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Paulin, Damjan (2004): Zveza slovenske katoliške prosvete. V Mitja Rupel (ur.): *Korak naprej – Slovenci v goriški čezmejni regiji*, 56–58. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Paulin, Nataša (2004): Glasbena matica. V Mitja Rupel (ur.): *Korak naprej – Slovenci v goriški čezmejni regiji*, 62–65. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Pelhan, Sergij (1997): Goriško srečanje malih odrov. V Jan Zoltan (ur.): *Nova Gorica – Gorica: izzivi in možnosti sobivanja: zbornik*, 107–110. Nova Gorica: Mestna občina.
- Rener, Tatjana, ur. (2004): *Čezmejni program med Slovenijo in Italijo: z izkušnjami novim izzivom nasproti = Programmi transfrontalieri fra la Slovenia e di Italia: dalle esperienze all'affrontare nuove sfide*. Štanjel: Agencija Republike Slovenije za regionalni razvoj, Regionalna pisarna.

- Rupel, Aldo (2006): *Združenja strukture storitve za mlade v občinah Gorica Nova Gorica Šempeter – Vrtojba. Associazioni strutture servizi per i giovani nei comuni di Gorizia Nova Gorica Šempeter -Vrtojba*. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Rupel, Mitja (2004): Uvod. V Mitja Rupel (ur.): *Korak naprej – Slovenci v goriški čezmejni regiji*, 9-17. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Rus, Veljko in Niko Toš (2005): *Vrednote Slovencev in Evropejcev. Dokument SJM 13*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Slokar, Rajko (1997): Obeti skupnega kljub razlikam. Dve knjižnici. V Jan Zoltan (ur.): *Nova Gorica – Gorica: izzivi in možnosti sobivanja: zbornik*, 111–118. Nova Gorica: Mestna občina.
- Šabec, Ksenija (2006): *Homo europeus. Nacionalni stereotipi in kulturna identiteta Evrope*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, knjižna zbirka Kult.
- Škrlj, Robert (2007a): Molk slabe vesti. *Primorske novice* LXI(38), 15.
- Škrlj, Robert (2007b): Trn v peti italijanskim strankam. Intervju s predsednikom Slovenske skupnosti Rafkom Dolharjem. *Primorske novice* LXI(38), 17.
- Škrlj, Robert (2007c): Gorečnejši spomina. *Primorske novice* LXI(38), 19.
- Škrlj, Robert (2007d): Huda manipulacija zgodovinske resnice. Intervju z zgodovinarjem Jožetom Pirjvcem. *Primorske novice* LXI(44), 18–19.
- Škrlj, Robert (2007e): Čiščenje in iskanje grešnikov. *Primorske novice* LXI(100), 15.

- Štekar, Danilo (1997): Kultura povezuje mlade! Kako institucije sprožijo in razvijajo.... V Jan Zoltan (ur.): *Nova Gorica – Gorica: izzivi in možnosti sobivanja: zbornik*, 79–82. Nova Gorica: Mestna občina.
- Šušmelj, Jože (1997): Odpiranje meje. Sodelovanje med Novo Gorico in Gorico. V Jan Zoltan (ur.): *Nova Gorica – Gorica: izzivi in možnosti sobivanja: zbornik*, 9–28. Nova Gorica: Mestna občina.
- Trpin, Drago (2004): Pokrajinski arhiv. V Mitja Rupel (ur.): *Korak naprej – Slovenci v goriški čezmejni regiji*, 23–24. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Tul, Vlasta (2000): *Pokrajinski arhiv v Novi Gorici. Kdo smo in kaj delamo*. Nova Gorica: Pokrajinski arhiv v Novi Gorici.
- Udovič, Duško (2004): Primorski dnevnik. V Mitja Rupel (ur.): *Korak naprej – Slovenci v goriški čezmejni regiji*, 99–102. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Ugrin, Boris (2004): Primorske novice. V Mitja Rupel (ur.): *Korak naprej – Slovenci v goriški čezmejni regiji*, 85–90. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Ule Nastran, Mirjana (2000): *Sodobne identitete v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Valič, Judita (2007): Hladna fronta z zahoda. *Dobro jutro Nova Gorica* 6(111), 14.
- Varl, Francka (1964): *Naši književniki in njihova dela*. Maribor: Založba Obzorja.
- Velikonja, Mitja (2002): »Dom in svet«. Kultura in študije naroda. V Aleš Debeljak (ur.): *COOLTURA. Uvod v kulturne študije*, 283–297. Ljubljana: Študentska založba.

- Vidmar, Cvetko (1993a): *Goriška dežela, provinca, okraj, pokrajina*. Nova Gorica: Občina Nova Gorica.
- Vidmar, Cvetko (1993b): *Ustanovitev Mestne občine Nova Gorica. Utemeljitev predloga*. Nova Gorica: Občina Nova Gorica.
- Vižintin, Vlasta (2004): Glasbena šola. V Mitja Rupel (2004): *Korak naprej – Slovenci v goriški čezmejni regiji*, 91–94. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.
- Vršaj, Egidij (2004): *Slovenija in evroregije*. Trst: Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček: Mladika.
- Žgavec, Franka (2004): Kulturni center »Lojze Bratuž« Gorica. V Mitja Rupel (ur.): *Korak naprej – Slovenci v goriški čezmejni regiji*, 25–28. Gorica: Slovenski raziskovalni inštitut.

INTERNO GRADIVO MESTNE OBČINE NOVA GORICA

- **Interno gradivo 1:** Program Sožitje za razvojni program (2000–2006), 2000.
- **Interno gradivo 2:** Protokol o sodelovanju, Gorica – Nova Gorica, sprejet dne 28. 7. 2000.
- **Interno gradivo 3:** RRA – Regijska razvojna agencija Severne Primorske d.o.o. 2007. Mednarodno sodelovanje na območju Goriške.

INTERVJUJI

- Intervju z Majo Jerman Bratec, vodjo območne izpostave Javnega sklada za kulturne dejavnosti Nova Gorica. Nova Gorica, 28. 5. 2007.

- Intervju z Igorjem Komelom, ravnateljem Kulturnega doma Gorica. Gorica, 28. 5. 2007.
- Intervju z Andrejem Malničem, direktorjem Goriškega muzeja v Novi Gorici. Nova Gorica, 3. 7. 2007.
- Intervju z Brankom Marušičem, sodelavcem Zgodovinskega raziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, izpostave Nova Gorica. Nova Gorica, 9. 7. 2007.
- Intervju z Majdo Petejan, svetovalko za kulturo na Oddelku za družbene dejavnosti v Mestni občini Nova Gorica. Nova Gorica, 21. 5. 2007.
- Intervju z Aldom Ruplom, organizacijskim tajnikom Zveze slovenskih kulturnih društev Gorica. Gorica, 23. 5. 2007.
- Intervju s predstavnikom Zveze kulturnih društev Nova Gorica. Nova Gorica, 17. 7. 2007.

SPLETNI VIRI (INTERNET)

- **Internet 1:** Kovačič Peršin, Peter (2007): *Ogroženi jeziki – Izumirajoče kulture, teze*. Dostopno na http://www.pensloveniazdruzenje.si/html/.../2007_ogrozni_jeziki_Kovacic.doc (17. avgust 2007).
- **Internet 2:** Miklavčič Brezigar, Inga (2006): Identiteta in lokalni muzeji. Primer Slovencev ob italijanski meji. *Etnolog* 2006(16), 265–277. Dostopno na http://www.etno-muzej.si/pdf/0353-0316_16_Miklavcic_Identiteta.pdf (17. avgust 2007).

- **Internet 3** : Ipavec, Maksimilijan (2007): Primorska pesem raste. *Primorske novice*. Dostopno na http://www.primorske.si/pn/article_wide.aspx?pDesc=2572,1,42 (16. avgust 2007).
- **Internet 4**: Valič, Judita (2007): Kako bomo slavili padec meje. *Dobro jutro 6*, 16. 3. Dostopno na <http://www.dobrojutro.net/index.php?stran=novice&tip=25&id=7558> (19. avgust 2007).
- **Internet 5**: Agencija Republike Slovenije za regionalni razvoj (2006): *Predstavitev odobrenih projektov v okviru 1. javnega razpisa PPS INTERREG IIIA Slovenija – Italija*. Regionalna pisarna Štanjel. Dostopno na <http://www.interreg-it-si.org/index.php?lng=slo&vie=cnt&gr1=nws&id=2005070707422842> (16. avgust 2007).
- **Internet 6**: Toš, Niko, ur. (2004): *Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999-2004. Dokumenti SJM*. Ljubljana: FDV, IDV, CJMMK. Dostopno na http://www.cjm.si/sites/cjm.si/files/File/e-dokumenti/SJM_vrednote_v_prehodu_3.pdf (16. avgust 2007).
- **Internet 7**: *Primorci pojejo; najraje v zboru. 38.revija Primorska poje* (2007). RTV SLO/STA. Glasba, 2.3. Dostopno na http://www.rtv slo.si/kultura/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=2&c_id=37527 (16. avgust 2007).
- **Internet 8**: Turistični informacijski center Nova Gorica (2007): *Statistični podatki. Upravna in teritorialna razdelitev občine*. Dostopno na <http://www.novagorica-turizem.com/index.php?vie=cnt&gr1=mstNvg&gr2=stsPdk> (24. junij 2007).
- **Internet 9**: Mestna galerija Nova Gorica (2007): *O mestni galeriji*. Dostopno na <http://www.mgng.net/omestnigaleriji.html> (24. junij 2007).

- **Internet 10:** Turistični informacijski center Nova Gorica (2007): *Trg Evrope*. Dostopno na <http://www.novagorica-turizem.com/index.php?vie=ctl&lng=slo&gr1=dstDzv&gr2=kl&id=2004090211281900> (25. junij 2007).
  - **Internet 11:** Agencija Republike Slovenija za regionalni razvoj (2006): *Predhodno vrednotenje programa čezmejnega sodelovanja Slovenija–Italija 2007–2013*. Dostopno na <http://www.arr.si/vsebina.asp?lang=sl&str=106> (16. avgust 2007).
  - **Internet 12:** Posoški regijski center (2006): *Strateški in programski del*, 15.12. Dostopno na <http://www.pososki-rc.si/datoteka/fe73f687e5bc5280214e0486b273a5f9> (16. avgust 2007).
- Internet 13:** Posoški regijski center (2006): *Sprejet izvedbeni načrt RRP 2006–2009. Seznam podprtih projektov*. Dostopno na <http://www.pososki-rc/38/98> (16. avgust 2007).
- **Internet 14:** Agencija Republike Slovenije za regionalni razvoj (2004): *Sklenjene pogodbe o donacijah v mesecu oktobru 2004*. Dostopno na http://www.arr.si/datoteke/materiali/smp_slo_it_02.doc (17. avgust 2007).
  - **Internet 15:** Festival Arhipelag (2005): *Splošne informacije*. Dostopen na <http://www.arhipelag.org/> ; http://www.arhipelag.org/?vie=cnt&str=11_slo&id= (16. avgust 2007).
  - **Internet 16:** Eurobarometer 66 (2006): *Javno mnenje v Evropski uniji, jesen 2006. Nacionalno poročilo, Slovenija*. Dostopno na http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb66/eb66_sl_nat.pdf (17. avgust 2007).

- **Internet 17:** Slovensko narodno gledališče Nova Gorica (2007): *Kratek pregled*. Dostopno na http://www.sng.ng.si/kdo_smo/kratek_pregled/ (25. junij 2007).
- **Internet 18:** Slovenska kulturno gospodarska zveza (2004): *Zgodovina*. Dostopno na <http://www.skgz.org/slo/zgodovina> (23. april 2007).
- **Internet 19:** Svet slovenskih organizacij (2007): *Kdo smo*. Dostopno na <http://www.ssorg.eu/zgodovina.htm> (23. april 2007).
- **Internet 20:** Kinoateljje Gorica (2006): *O kinoateljju*. Dostopno na <http://www.nostrocine.so.uk/kinoateljje/site/html/php/index.php?mode=showcontent&id=49> (14. avgust 2007).
- **Internet 21:** Kinoateljje Gorica (2006): *Avdiovirtualni center za medkulturne storitve GO&GO*. Dostopno na <http://www.nostrocine.co.uk/kinoateljje/site/html/php/index.php?mode=showcontent&id=472> (14. avgust 2007).
- **Internet 22:** Kinoateljje Gorica (2005): *Festival GONGFEST*. Dostopno na <http://www.nostrocine.co.uk/kinoateljje/site/html/php/index.php?mode=showcontent&id=410> (14. avgust 2007).
- **Internet 23:** Kinoateljje Gorica (2006): *Projekt Sešivalnica spomina*. Dostopno na <http://www.nostracine.co.uk/kinoateljje/site/html/php/index.php?mode=showcontent&id=584> (16. avgust 2007).
- **Internet 24:** Kulturni center Mostovna (2007): *Več o Mostovni*. Dostopno na http://www.mostovna.com/about_us.php (16. avgust 2007).
- **Internet 25:** Kulturni center Mostovna (2007): *Galerija TIR*. Dostopno na <http://tir.mostovna.com/> (16. avgust 2007).

- **Internet 26:** Kulturni center Mostovna (2006): *Festival GofilmFest*. Dostopno na <http://gofilmfest.mostovna.com/indexslo.html> (16. avgust 2007).
- **Internet 27:** Klub Goriških študentov (2005): *Projekti. Festival GoFilmFest*. Dostopno na <http://www.kgs.si/kgs/162> (16. avgust 2007).
- **Internet 28:** Glasbena šola Nova Gorica (2003): *Zgodovina šole*. Dostopno na <http://www.g-sola.ng.edus.si/aktualno.htm> (16. avgust 2007).
- **Internet 29:** Kulturni center Lojze Bratuž (2007): *Predstavitvena stran*. Dostopno na <http://www.kclbratuz.org/site/html/php/?lang=slovensko> (16. avgust 2007).
- **Internet 30:** Javni sklad za kulturne dejavnosti (2007): *Poslovni podatki*. Dostopno na http://www.jskd.si/mreza/m_sedez_podatki.htm (20. junij 2007).
- **Internet 31:** Javni sklad za kulturne dejavnosti (2007): *Seznam podprtih projektov 2007*. Dostopno na http://www.jskd.si/financiranje/projektني/projektني_poziv_2007/_sprejeti_projektني_07.htm (20. junij 2007).
- **Internet 32:** Kulturni dom Nova Gorica (2007): *Čezmejni projekti*. Dostopno na <http://www.kulturnidom-ng.si/glasbeniprogram-cezmejniprojekti.html> (17. avgust 2008).
- **Internet 33:** Kulturni dom Nova Gorica (2007): *O Kulturnem domu*. Dostopno na <http://www.kulturnidom-ng.si/okulturnemdomu.html> (17. avgust 2007).
- **Internet 34:** Kabinet župana MO Nova Gorica (2005): *Zapisnik Projekta Sabotin – Park miru*, 13. maj. Dostopno na http://www.nova-gorica.si/index.php?&i1=MONG&i2=slo&i3=1&i4=prj&i5=ter_lst_193&i10=

artic&i12=C957D607B308034BC1257000003695B5&i15=&j1=utf8&j2=content&j3=gids&j4 (16. avgust 2007).

- **Internet 35:** Mestna občina Nova Gorica (2007): *Sodelovanje med kulturnimi ustanovami z obeh strani meje - Knjižica MOZAIK 2007*, 24. januar. Dostopno na http://www.nolimesgo.net/home.php?&i1=MONG&i2=slo&i3=1&i4=prj&i5=ter_izobcgoskp_193,913&i10=artic&i12=9A3BBEC32F07747EC125726D00320E07&i15=on&j1=utf-8&j2=content&j3=gids&j4= (16. avgust 2007).
- **Internet 36:** Kabinet župana MO Nova Gorica (2005): *Projekt »Integralni kulturni proizvod Mozaik«*, 22. julij. Dostopno na http://www.nova-gorica.si/index.php?&i1=MONG&i2=slo&i3=1&i4=prj&i5=ter_lst_193&i10=artic&i12=556613E56C905301C12570460034BA79&i15=&j1=utf-8&j2=content&j3=gids&j4= (16. avgust 2007).
- **Internet 37:** Zgodba o mozaiku (2003): *Interno gradivo treh uprav Občin Gorica, Šempeter – Vrtojba in MO Nova Gorica*. Dostopno na <http://www.nolimesgo.net>;
<http://www.nolimesgo.net/home.php?gr1=sPlo&gr2=sOde> (17. avgust 2007).
- **Internet 38:** Mestna občina Nova Gorica (2002): *Zapisnik 1. srečanja treh uprav*, 19. september. Dostopen na http://www.nolimesgo.net/home.php?&i1=MONG&i2=slo&i3=1&i4=zap&i5=ter_izobcgoskp_193,913&i10=artic&i12=138A3D540B902423C1256EC4004A451A&i15=on&j1=utf-8&j2=content&j3=gids&j4= (27. junij 2007).
- **Internet 39:** Mestna občina Nova Gorica (2003): *Zapisnik 2. srečanja treh uprav*, 29. januar. Dostopen na http://www.nolimesgo.net/home.php?&i1=MONG&i2=slo&i3=1&i4=zap&i5=ter_izobcgoskp_193,913&i10=artic&i12=EDB14210E1BC6F5EC1256EC50020DDC6&i15=on&j1=utf-8&j2=content&j3=gids&j4= (27. junij 2007).

- **Internet 40:** Mestna občina Nova Gorica (2003): *Zapisnik 3. srečanja treh uprav*, 26. junij. Dostopen na http://www.nolimesgo.net/home.php?&i1=MONG&i2=slo&i3=1&i4=zap&i5=ter_izobcgoskp_193,913&i10=artic&i12=630EF7A199D5BC95C1256EC50021BD71&i15=on&j1=utf-8&j2=content&j3=gids&j4= (27. junij 2007).
- **Internet 41:** Občina Gorica (2005): *Zapisnik 7. plenarnega srečanja treh uprav*, 21. november. Dostopen na http://www.nolimesgo.net/home.php?&i1=CDG&i2=slo&i3=1&i4=zap&i5=ter_izobcgoskp_193,913&i10=artic&i12=4A425B0C62EDB38EC1257163002BF8B4&i15=on&j1=utf-8&j2=content&j3=gids&j4= (27. junij 2007).
- **Internet 42:** Mestna občina Nova Gorica (2006): *Zapisnik 8. srečanja treh uprav*, 9. marec. Dostopen na http://www.nolimesgo.net/home.php?&i1=MONG&i2=slo&i3=1&i4=zap&i5=ter_izobcgoskp_193,913&i10=artic&i12=6D89C43F3BCD88BBC12572E20026D331&i15=on&j1=utf-8&j2=content&j3=gids&j4= (16. avgust 2007).
- **Internet 43:** Srečanje treh uprav (2007): *Zapisnik sestanka delovne skupine »Kultura – mladinska politika – izobraževanje – šport«*, 17. januar. Dostopen na http://www.nolimesgo.net/home.php?&i1=OSME&i2=slo&i3=1&i4=zap&i5=ter_izobcgoskp_193,913&i10=artic&i12=EE09BB8E965C4B24C1257297003EAB0B&i15=on&j1=utf-8&j2=content&j3=gids&j4= (16. avgust 2007).
- **Internet 44:** Srečanje treh uprav (2005): *Sestanek delovne komisije Kultura, mladinska politika, izobraževanje in šport*, 26. november. Dostopno na http://www.nolimesgo.net/home.php?&i1=MONG&i2=slo&i3=1&i4=zap&i5=ter_izobcgoskp_193,913&i10=artic&i12=D9C7B9F9DED49421C12570CA004C7387&i15=on&j1=utf-8&j2=content&j3=gids&j4= (16. avgust 2007).
- **Internet 45:** Srečanje treh uprav (2007): *Poročilo delovne skupne za »Kultura–mladinska politika–izobraževanje– šport«*, 7. marec. Dostopno na

http://www.nolimesgo.net/home.php?&i1=OSME&i2=slo&i3=1&i4=zap&i5=ter_izobcgoskp_193,913&i10=artic&i12=EE09BB8E965C4B24C1257297003EAB0B&i15=on&j1=utf-8&j2=content&j3=gids&j4= (18. avgust 2007).

- **Internet 46:** Občina Šempeter Vrtojba (2007): *Zapisnik sestanka treh uprav delovne skupine za zdravstvo, socialo in mladinsko problematiko*, 11. januar. Dostopno na:
http://www.nolimesgo.net/home.php?i1=OSME&i2=slo&i3=1&i4=zap&i5=ter_izobcgoskp_193,913&i12=E12B94AVOB1OB1OE5EDC1257297003F0F14&i15=on&j1=uff-8&2=content&j3=gids&j4= (17. avgust 2007).
- **Internet 47:** Občina Gorica (2006). *Sestanek treh uprav. Poročilo delovne skupine kultura*, 13. april. Dostopno na
http://www.nolimesgo.net/home.php?&i1=CDG&i2=slo&i3=1&i4=zap&i5=ter_izobcgoskp_193,913&i10=artic&i12=BFCAD6B5F4A31DB8C1257163002DDA4E&i15=on&j1=utf-8&j2=content&j3=gids&j4= (17. avgust 2007).
- **Internet 48:** Mestna občina Nova Gorica (2006): *Zapisnik sestanka Komisije za podeljevanje nagrade treh občin za čezmejno sodelovanje*, 21. maj. Dostopen na
http://www.nolimesgo.net/home.php?&i1=MONG&i2=slo&i3=1&i4=zap&i5=ter_izobcgoskp_193,913&i10=artic&i12=47A2B613E99DB0D5C12572E20027371F&i15=on&j1=utf-8&j2=content&j3=gids&j4= (17. avgust 2007).
- **Internet 49:** Mestna občina Nova Gorica (2005): *Zapisnik delovne skupine »Kultura – mladinska politika – šport – izobraževanje«*, 23. februar. Dostopen na
http://www.nolimesgo.net/home.php?&i1=MONG&i2=slo&i3=1&i4=zap&i5=ter_izobcgoskp_193,913&i10=artic&i12=45861903A2A67F4EC1256FFE00441372&i15=on&j1=utf-8&j2=content&j3=gids&j4= (17. avgust 2007).
- **Internet 50:** Mestna občina Nova Gorica (2005): *Slovesna podelitev prve nagrade za čezmejno sodelovanje treh občin*, 30. april. Dostopno na

http://www.nolimesgo.net/home.php?&i1=MONG&i2=slo&i3=1&i4=spj&i5=ter_izobcgooskp_193,913&i10=artic&i12=3BA7BDA4BF45AE6CC125700000278EEE&i15=on&j1=utf-8&j2=content&j3=gids&j4= (23. maj 2007).

- **Internet 51:** Mestna občina Nova Gorica (2005): *Dogovor o podeljevanju nagrade treh občin za čezmejno sodelovanje*, 30. april. Dostopen na: http://www.nolimesgo.net/home.php?&i1=MONG&i2=slo&i3=1&i4=rzn&i5=ter_izobcgooskp_193,913&i10=artic&i12=5109680494AD10B3C125700000281F13&i15=on&j1=utf-8&j2=content&j3=gids&j4= (23. maj 2007).
- **Internet 52:** Mednarodni univerzitetni inštitut za evropske študije-International University Institut for European Studies (2006): *Zgodovina*. Dostopno na <http://www.interuniv.isig.it/history.html> (18. avgust 2007).
- **Internet 53:** Kulturni dom Gorica (2006): *Program*. Dostopno na http://kulturnidom.it/pagina.php?pag=kon_predstave&page=6lang=slo (18. avgust 2007).
- **Internet 54:** Zveza slovenskih kulturnih društev Gorica (2007): *Predstavitvena stran*. Dostopno na <http://www.zskd.org/index.htm> (20. avgust 2007).
- **Internet 55:** Glasbena matica (2007): *Zgodovina*. Dostopno na www.glasbenamatica.com (20. avgust 2007).
- **Internet 56:** Kinoateljje (2006): *Produkcija Kinoateljjeja*. Dostopno na <http://www.nostrocine.co.uk/kinoateljje/site/html/php/index.php?mode=showcontent&id=127> (18. avgust 2007).
- **Internet 57:** Primorski pes (2006): ...goriški KB center. *Priloga Primorskega dnevnika* 2006(24), 16. 6. Dostopno na <http://www.primorski.it/pes/JUN160606.pdf> (16. avgust 2007)

- **Internet 58:** Agencija Republike Slovenije za regionalni razvoj (2005): *Čezmejno sodelovanje in Interreg IIIA*. Dostopno na <http://www.arr.si/vsebina.asp?lang=sl&str=106> (18. avgust 2007).
- **Internet 59:** Agencija Republike Slovenije za regionalni razvoj (2005): *Čezmejno sodelovanje in Interreg IIIA Slovenija- Italija 2000-2006*. Dostopno na <http://www.arr.si/vsebina.asp?lang=sl&str=108> (18. avgust 2007).
- **Internet 60:** Narodna in študijska knjižnica Trst (2007): *Slovenska ljudska knjižnica Damir Feigel*. Dostopno na http://www.nsk-trst.sik.si/inde2_slo.html (12. avgust 2007).
- **Internet 61:** Turistični informacijski center Nova Gorica (2007): *Kultura. Grad Kromberk*. Dostopno na <http://www.novagorica-turizem.com/index.php?vie=ctl&lng=slo&gr1=dstDzv&gr2=kl&id=2004090210172486> (18. avgust 2007).

6. PRILOGA

Priloga: *Vprašanja za intervju s predstavniki kulturnih institucij na temo »Kulturna identiteta in čezmejno kulturno sodelovanje Goriške«:*

1. Na kakšni ravni poteka čezmejno kulturno sodelovanje Vaše organizacije? S katerimi kulturnimi obmejnimi institucijami v Italiji in Sloveniji bolj intenzivno sodelujete? Ali katere od njih tudi finančno podpirate? Kako pa iščete, če sploh, nove partnerje za sodelovanje?
2. Kako bi na splošno ocenili čezmejno kulturno sodelovanje na Goriškem? So opaženi pozitivni (bolj intenzivni, dolgoročno sodelovanje) ali negativni (konflikti, nezmožnost sodelovanja, različni pristopi ipd.) trendi razvoja?

3. Ali menite, da se je kulturno čezmejno sodelovanje na Goriškem kaj spremenilo (nazadovalo, napredovalo) od vstopa Slovenija v EU pa do danes (obdobje od 2004 do 2007)? Kakšne spremembe oz. inovacije je v tem obdobju doživljala vaša institucija?
4. Kakšne glavne spremembe in smernice razvoja pa bi lahko ugotovili, v kolikor bi primerjali stanje pred letom 1991 ter kasnejše stanje?
5. Kaj menite o odnosu obeh držav (Italija in Slovenija) ter tudi občinskih uprav do kulturnega čezmejnega sodelovanja? Ali se vam zdi, da na eni strani politične provokacije, ki se dogajajo na obeh straneh meje otežkočajo čezmejno sodelovanje? Ali se morda ta (zgodovinska) konfliktnost kdaj pojavi tudi pri konkretnih projektih čezmejnega sodelovanja?
6. Kaj pa menite o »skupni evropski kulturni identiteti«, ki naj bi se konstruirala med članicami EU? Ali bi neka evropska identiteta lahko »blažila« - če je sploh potrebno – te tenzije na obeh stranem meje? Menite, da se je konstruirala tudi na primeru Goriške, torej ali je možno govoriti tudi o Goriški kulturni identiteti (in ne le o uveljavljenemu pojmu Primorske identitete)? V kolikor menite, da takšna identiteta obstaja, katere so njene lastnosti, identifikacije, na čem temelji?